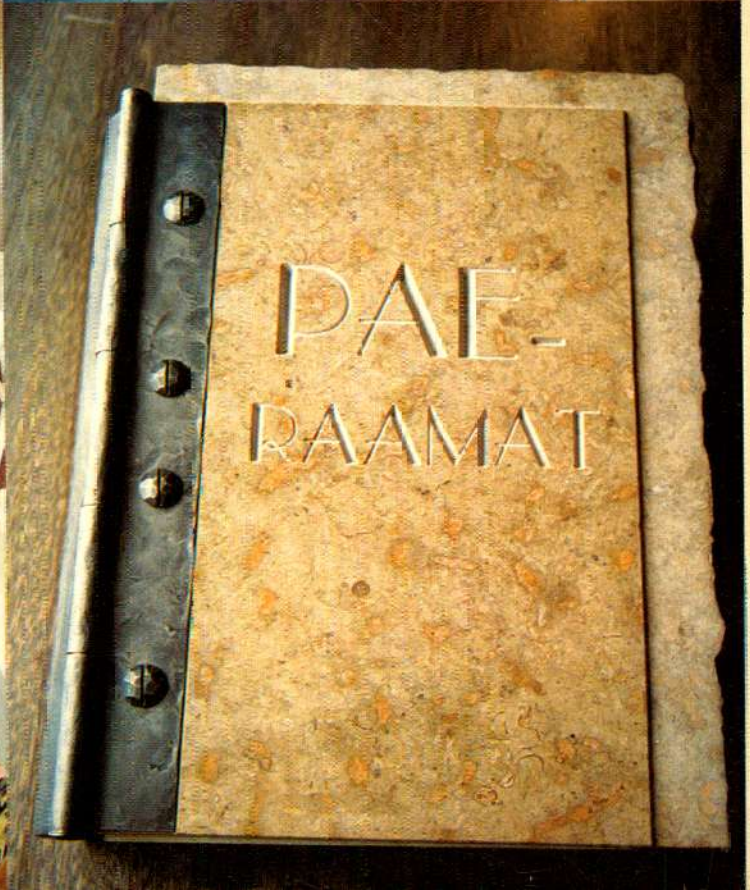

Raamatukogu

ISSN 0235-0351

- * INNOPAC-i juurutamisest;
- * Rahvaraamatukogude arvutistamisest;
- * Restaureerimistegevuse ajaloo Tartu Ülikooli Raamatukogus jm.

3/ 2000

RK

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU
EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

3/2000

Toimetuse kolleegium:

AIRA LEPIK
REET OLEVSOO
KALJU TAMMARU
URVE TÖNNOV
TIIU VALM
ANNE VALMAS
MEELI VESKUS

Tegevtoimetaja/Editor ENE RIET
Toimetaja MAIRE LIIVAMETS
Keeletoimetaja ELLEN ARNOVER
Tehniline toimetaja TIIU TALI
Kujundus KERSTI TORMIS
Kaanefotod: TEET MALSROOS
Pilte raamatuaasta näitustelt.

Address/Address:

15189 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
«Raamatukogu» toimetus
tel. (372) 6 307 128
faks (372) 6 311 410
elektronpost: enerk@nlib.ee
koduleheküljg:
http://www.nlib.ee/RK_ajak
http://www.nlib.ee/RK_ajak/i_index.html

ISSN 0235 - 0351
Ilmub 6 korda aastas

OÜ PRINT BEST

Tere, kolleeg!

Raamatuaasta üritused on täishoo sisse saanud. Enam ei polemiseerita aastapäeva tähistamise vajalikkuse üle, kuigi alguses võis (eriti üliõpilastelt) kuulda kogu ettevõtmist nimetatavat keskealiste kultuuriinimeste raamatunostalgiaks. Noorema põlvkonna suhtumist raamatusse näitab ilmekalt õpilase Raiko Uri esinemine raamatuaasta avaaktusel Vanemuise Kontserdimajas, kus ta väitis, et õpilasele ei ole vaja trükiraamatut, vaid infot – arvuti ja interneti abiga mahub kirjutuslauale terve raamatukogu. Mõtet, et elektrooniline raamat trükitu välja vahetab, väljendas veendunult ka Viljandi abilinnapea Jaak Allik raamatu ja roosi päeva avasõnas 29. aprillil.

Arvutit ei saa õhtul voodisse kaasa võtta! – on raamatu kaitsjate üheks argumendiks. See pole info-tehnoloogia arenedes aga enam kuigi veenev, sest pea iga päev kuuleme üha paremaid, väiksemaid ja käepärasemaid arvuteist. Need võimadavad kõrvuti ise lugemisega lasta endale ette lugeda, laulda või etendada ning sarnanevad samas kaisuloomale.

Trükitud raamatu – inimliku mõtte püsivuse sümboli tulevikus on veendunud enamik inimesi. Ning küllap on kõik nõus Vallo Rauni arvamusel, et lugejale (eriti aga bibliofiilile) on peale info ja sisu tähtsad ka trükise formaat, paber, kujundus ja isegi lõhn. On lisandumas ka võimalus saada tõeliselt *oma raamat* – elektroonilise kirjastamise puhul ei pea valmistama korraga kogu tiraaži, vaid esialgu ainult näidis-eksemplariid. Juba praegu võib soovija mõnes USA raamatukaupluses tellida vajaliku väljaande, mis trükitakse talle paari nädalaga. Nii omandab iga inimene kindlalt just teda huvitava, haarava, erutava ja innustava raamatu.

Kõigile jätkuvat lugemisnaudingut soovides

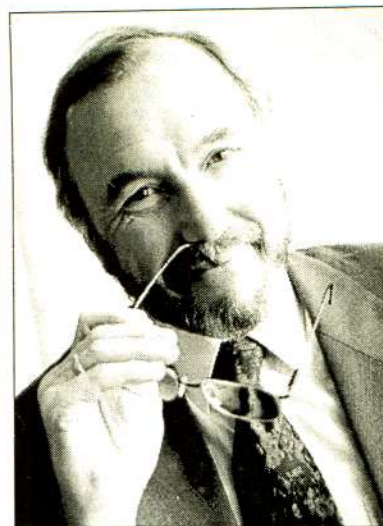
Ene Riet

SISUKORD

■ AVAVEERG		
See väike suur kirjandus	Rein Veidemann	4
■ AUTOMATISEERIMINE		
Virtuaalraamatukogu	Mai Põldaas	5
Integreeritud raamatukogusüsteem INNOPAC	Riin Olonen	9
INNOPAC-i tulek TÜR-i lugejateenindusse	Mare-Nelli Ilus	11
■ TEADUSRAAMATUKOGU		
50 aastat kultuurivarade kaitsel	Elve-Viiu Klement	13
<i>Benchmarking</i> – tegevuse taseme analüüs	Phillip Ramsdale	16
■ STATISTIKA		
Ülevaade rahvaraamatukogude infosüsteemist 1999. aastal	Mall Saul	20
■ RAAMATUKOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS		23
■ STATISTIKA		
Rahvaraamatukogud 1999. aastal		29
■ * * *		
1999. a. Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduse eriala lõpetanud		29
■ KONVERENTSID & SEMINARID		
Mida võtame kaasa uude aastatuhandesse?	Malle Ermel	30
Mudelraamatukogu – mis see on?	Ene Riet	32
■ EESTI RAAMATU AASTA		34
■ EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING		38
■ ARVUSTUS		
Kahest bibliograafiast	Tiina Ritson	41
■ SÕNUMID		42
■ ÖNNITLEME		
Helene Kulpa – 90		46
Kaljo Veskimägi – 70		46
Signe Väljataga – 70		46
■ SUMMARY		47

SEE VÄIKE SUUR KIRJANDUS

REIN VEIDEMANN

Iga rahva kirjandus on täpselt nii suur, kui suureks see loetakse. Eesti kirjandus on ajalt noor ja mahult väike, ent selles peituvad kõige erinevamad lugemisvõimalused teevad eesti kirjandusestki suure kirjanduse. Olen ikka ja jälle selle tõsiasja meenutamiseiga lõpetanud oma Tartu ülikoolis peetava loengukursuse eesti proosast. Ka kõige vähenõudlikumast tekstist võib leida midagi kõnekat teksti looja ning ajastu vaimse ja poliitilise õhustiku kohta. Ja teksti asend esteetilisel väljal sõltub suuresti, mida ühel või teisel ajal esteetilisena hinnatakse. Käepäraseim näide on võtta lõppenud sajandi eesti kirjandusestki, kus esteetiliselt kõrgväärtuslikuks hakati lugema tekste, mis kubisesid tänavaslangist ja obstsöössusest. Selles pole midagi taunitavat senikaua, kuni tunnistatakse teisigi lugemisvõimalusi. Niipea aga, kui kirjanduse tõlgendamine piiratakse vaid ühe-kahe võimalusega, algab ka kirjanduse enda ahenemine.

Näiteks on meil 19. sajandi eesti kirjanduse kohta käibel vaid koolis kujundatud ettekujutus: see oli enamasti võõreskujudest lähtuv ja rahvuslikku kasvatust teeniv kirjandus, mis sajandi lõpus võttis omaks ühelt poolt olustikurealism, teisalt aga vajus järelärkamisaegsesse uttu. Muidugi on selline lähenemisviis vaesestav. Koidula, Kunderi, Liivi, Bornhöhe, Vilde, Peterson-Särgava tekstide lugemine tänapäeva kultuurisemiootilises võtmes või minu pärast kasvõi neofreudistlikus, feministlikus või kolonialistlikus-postkolonialistlikus kontekstis avardab otsemaid selle osa eesti kirjanduse tähendust. Meie mõistmine avardub ja seega avardub ka eesti kirjanduse koht meie väärtussüsteemis. Olen täiesti kindel, et eesti kirjandusloos oma järelromantilise "värssitagemisega" kanooniliseks naerukujuks tehtud Martin Lipu luulestki võiks paindlikumal lähenemisel leida seda, mis tõstab ta oma kaasaegsete kõrvale. Lipu kaheksasajast luuletusest ei ole leidunud ühtegi jäädvustamisväärtset näidet ei "Eesti luule" ega ka "Sõnarise" antoloogiasse, samas kui luulevaene Jakob Hurt on ühe luuletusega siiski esindet. Ent see ei välista, et juba mõnes järgmises antoloogias

või kirjandusloos avastatakse Lipulgi olevat oma roll eesti kirjanduse suureks saamisel.

Olen sellega seoses käsitlenud teisigi esmapilgul perifeerseid või koguni tõrget tekitavaid näiteid. Hans Leberechti "Valgus Koordis" (1949) ei kannata mõistagi võrdlemist mõne suurkirjaniku meistriteosega. Ent kui läheneda talle kui segule olustikurealist, talupojaromantikast, propagandaaktist ja sakraaltekstist, ja kui arvestada selle jutustuse kohta 1950. aastate eestlaste lugemisvara taustal ning selle seoseid eesti filmikunsti ja muusikaga (Georg Ots Paul Runge osatäitjana!), siis avaneb sellegi teksti tähendus hoopis põnevamas valguses.

Üksjagu üllatavat pakub ka näiteks Valmar Adamsi ainsaks jäänud romaan "Esta astub ellu" (1986), kui seda tõlgendada postmodernismi mõistevara abil. Selles sisalduv vaatepunktide rohkus, intertekstuaalsus, romaani "iseend lahtikirjutav" struktuur võimaldab näha Adamsi luigelaulus koguni sissejuhatust eesti kirjanduse postmodernismi ajajärku. Ja seeläbi omandab Adams eesti kirjanduslooski uue mõõtme.

Olen kaugel sellest, et nende näidetega alandada kirjanduslikkuse väärtuslatti. Tahan vaid osutada, kui oluline on kirjanduse koha ja tähenduse kujunemisel see, millisena teda nähakse ning kuidas teda tõlgendatakse. Tahan rõhutada, et teosed üksi ei loo veel kirjandust. Kirjandus nagu kultuur sünnib pidevas dialoogis traditsiooni ja uuenemispüüu vahel, tekstide üleminekus metatekstiks ja metatekstide üleminekus kontekstiks. Ehk teisisõnu: iga teos omandab tähenduse varasema kirjanduskujutelma või teiste teoste taustal, igas teoses on teise teose jälg ning väljakutse uueks teoseks. Küsimus on üksnes selles, kas jätkub tahtmist ja võimalusi kirjandust suureks ja mitmekihiliseks lugeda. Ent isegi neist jääb väheseks. Kõik saab ikkagi alguse sellest, et kirjandust tuleb lugeda armastava inimese silmadega. Siis saab väikesest kirjandusestki suur kirjandus, nagu Anderseni muinasjutus kasvab inetust pardipojast imeilus luik.

VIRTUAAL- RAAMATUKOGU

MAI PÕLDAAS

TPÜR-i infotehnoloog
e-post: mai@tpu.ee

MÕISTEST

Virtuaalse raamatukogu algus on seotud Ameerika ülikoolide sooviga organiseerida oma õpetlastele ülemaalistesse arvutivõrkudesse informatsiooni. Aidates nii teadlastel jätkata tööd oma töölaua taga ja samal ajal võimaldades juurdepääsu tohutule hulga elektroonilisele infomaterjalile. Ameerika teadusraamatukogud asusid virtuaalraamatukogude nimel tegema koostööd teiste organisatsioonide ja asutustega, näiteks *Coalition for Networked Information*, *CAUSE* ja *Educom*. Populaarseks kujunes väljend "õpetlase töökoht" (*scholars workstation*).

1990-ndatel aastatel on väljend "virtuaalraamatukogu" (*virtual library*) kujunenud raamatukogu standardiks, mis võimaldab juurdepääsu digitaalsele informatsioonile eri arvutivõrkude kaudu, s.h. Internet, *World Wide Web*. Koos virtuaalraamatukoguga tarvatakse vaheldumisi veel "seinteta raamatukogu" (*library without walls*), "elektrooniline raamatukogu" (*electronic library*) või "digitaalraamatukogu" (*digital library*).

Virtuaalne raamatukogu on kontseptsioon elektrooniliselt paiknevast informatsioonist ja selle kättesaadavusest, arvestamata asukohta või aega. Virtuaalraamatukogu võimaldab juurdepääsu läbi arvutivõrkude raamatukogu sisu ja teenuste juurde nii paber- ja elektroonilisel kandjal kui arvutivõrkude kaudu (internetiressursid, kommertsinfoteenused jm.). Üheskoos tagatakse info organiseerimine, juurdepääs, kättetoimetamine (*à la* raamatukogude vaheline laenus) jm. Teisisõnu: **virtuaalne raamatukogu loob kasutajate jaoks sünergia**, ühendab tehnoloogiliselt lugematute raamatukogude ja infoteenusete ressursid. **Virtuaalne raamatukogu on metafoor võrgu(statud) raamatukogule.** (Saunders, 1999).

World Wide Webi looja Tim Berners-Lee on öelnud, et veebist saab maailma kõige kiiremini kasvav teadmiste panipaik, ja meil tuleb tunnistada, et see kümnekond aastat tagasi lausutu on tänaseks juba sama hästi kui teoks saanud. Nüüdisaeg on raamatukoguhoidja/infotöötaja elukutsele murranguline – internet on saamas (info)maailma tähtsamaks infolevikeskkonnaks. Internet võimaldab juurdepääsu tohutule hulga infole, ehkki järjest raskem on sellest üles leida tõeliselt väärtuslikku ja kvaliteetset teavet. Viimastest tulenevalt on paljude uurijate uurimisteemaks

saanud olulise informatsiooni pakkumis- ja leidmisvõimalused internetis.

OTSIVÕIMALUSED

Interneti otsimehhanismid (*search engines*), näiteks *Alta Vista*, *Excite*, *Lycos* jm. rajanevad automatiseeritud lahendustel leidmaks inforessursse internetis. Robotid traalivad internetis ja indekseerivad leitud failid automaatselt. Võtmesõnade abil on võimalik indeksites otsida, tulemuseks saadakse kirjed, mis sisaldavad automaatselt genereeritud ressurside kirjeldusi, milleks on harilikult mõni esimene lause inforessursist endast. Otsimehhanismid on eriti kasulikud siis, kui soovitakse leida palju informatsiooni, sest otsingu tulemuseks on tavaliselt tuhandet allikad. Kui tulemus osutub tohutu suureks, on ta raskesti käsitletav ja täis sobimatuid viiteid – seega ei vasta kõige paremini kasutaja vajadustele.

Teemakataloogid (*Web directories, portals*) *Yahoo*, *Open directory* jm. on sisult justkui avaliku raamatukogu interneti-ekvivalent, ainult ilma raamatukoguhoidjateta. Iga allikmaterjal on lühidalt kirjeldatud ja temaatiliselt klassifitseeritud. Nende kataloogide eesmärk on kirjeldada suurt hulka materjale, kaasates nii tõsist kui meelelahutuslikku.

Vähemtuntud võimalused spetsialistile.

Raamatukoguhoidjad kui ühed vanimad infoprofessionaalid on alternatiivina otsimehhanismidele ja teemakataloogidele asunud inforessursse korrastama, pakkudes **informatsiooni- ja teemavärvaid** (*information gateway, subject gateway, subject based information gateway*) ehk **virtuaalraamatukogu**. Seda võiks vaadelda kui akadeemilise ehk erialaraamatukogu interneti-ekvivalenti, infoteenust, mis aitab kasutajal leida kõrgekvaliteedilist infot.

Tavaliselt kujutab selline teenus endast metadata andmebaasi ehk kataloogi, mis kirjeldab internetiressursse ja pakub ühtlasi ka viite allikmaterjalile. Kasutajad võivad valida, kas otsida andmebaasis võtmesõna abiga või sirvida ressursse teemade järgi. Üldiselt on **infovärvad kvaliteetsed, sest neid koostavad eriala- ja infospetsialistid** (sageli raamatukoguhoidjad).

Näiteid:

Soome virtuaalraamatukogu (*Virtuaalikirjasto*, <http://www.jyu.fi/library/virtuaalikirjasto/>)

Soome virtuaalraamatukogu projektiga alustati 1996. aasta mais. Ühisprojekti olid kaasatud Jyväskylä Ülikooli raamatukogu (projekti koordinaator), Kuopio Ülikooli raamatukogu, Oulu Ülikooli raamatukogu, Kunsti- ja Kujunduse Kõrgkooli raamatukogu ja Helsingi Tehnikaülikooli raamatukogu. Projekti rahastas Soome Haridusministeeriumi programm "Arendades Soome infoühiskonda". Praegu osaleb projektis 15 Soome raamatukogu. Projekti eesmärk on parendada ja laiendada arvutivõrkude kaudu pakutava informatsiooni kasutamist kõrghariduse ja teadustöö hüvanguks.

Igale raamatukogule anti kindel ülesanne. Virtuaalraamatukogu rajamiseks on olulised kaasaatavate infomaterjalide valikukriteeriumid, virtuaalsete raamatukogude väärtustamise ja arendamise struktuurimudelid, otsirobotite ja -mehhanismide inventeerimine, võrguressursside indekseerimise arendamine, kasutajasõbraliku ja informatiivse töökeskkonna ettevalmistamine, potentsiaalsete kasutajate uuringu läbiviimine.

Pragueuseks sisaldab Soome virtuaalraamatukogu materjale rohkem kui 50 teemavaldkonnast. Virtuaalraamatukogu populaarsus kasvab Soomes ja nad on tuntud välismaalgi, osaledes paljudes ühisprojektides Põhjamaades ja mujal Euroopas.

Ühendatud Kuningriigis alustati võrguressursside pakkumist sotsiaalteaduste alase infovärvava **SOSIG** kaudu (*Social Science Information Gateway*, <http://sosig.ac.uk/>), mis avab juurdepääsu sotsiaalteaduste alastele materjalidele internetis. SOSIG teostati hetkeideede alusel Bristolis Ülikoolis, kuid osutus niivõrd heaks, et kujunes alusmudeliks tulevastele teemavärvavatele. SOSIG-i eesmärgiks on pakkuda sotsiaalteaduste, äri- ja õigusalaalast usaldusväärset kõrgekvaliteedilist informatsiooni nii uurijatele kui praktikutele. SOSIG on üks osa Ühendatud Kuningriigi allikmaterjali avastamise võrgust (*Resource Discovery Network*).

SOSIG-i infoteenus koosneb neljast komponendist:

1. *SOSIG Internet Catalogue* on sidusandmebaas, mis võimaldab kasutajatel lugeda internetis leiduvate allikmaterjalide kirjeldusi ja neid kohe ka kasutada. Kataloog koondab tuhandeid ressursse, mida on valinud ja kirjeldanud kas raamatukoguhoidja või erialaspetsialist. Kataloogi võib sirvida ja otsida teema järgi.

2. *Social Science Search Engine* on andmebaas, mis koosneb rohkem kui 50 000 sotsiaalteaduste alasest veebileheküljest.

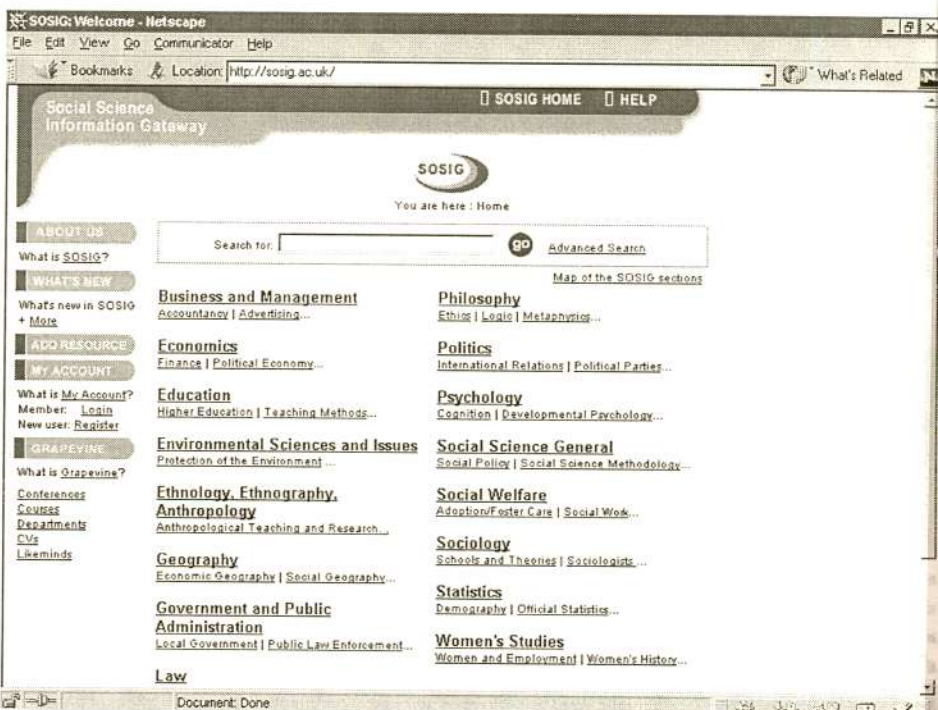

Soome virtuaalraamatukogu avalehekülj

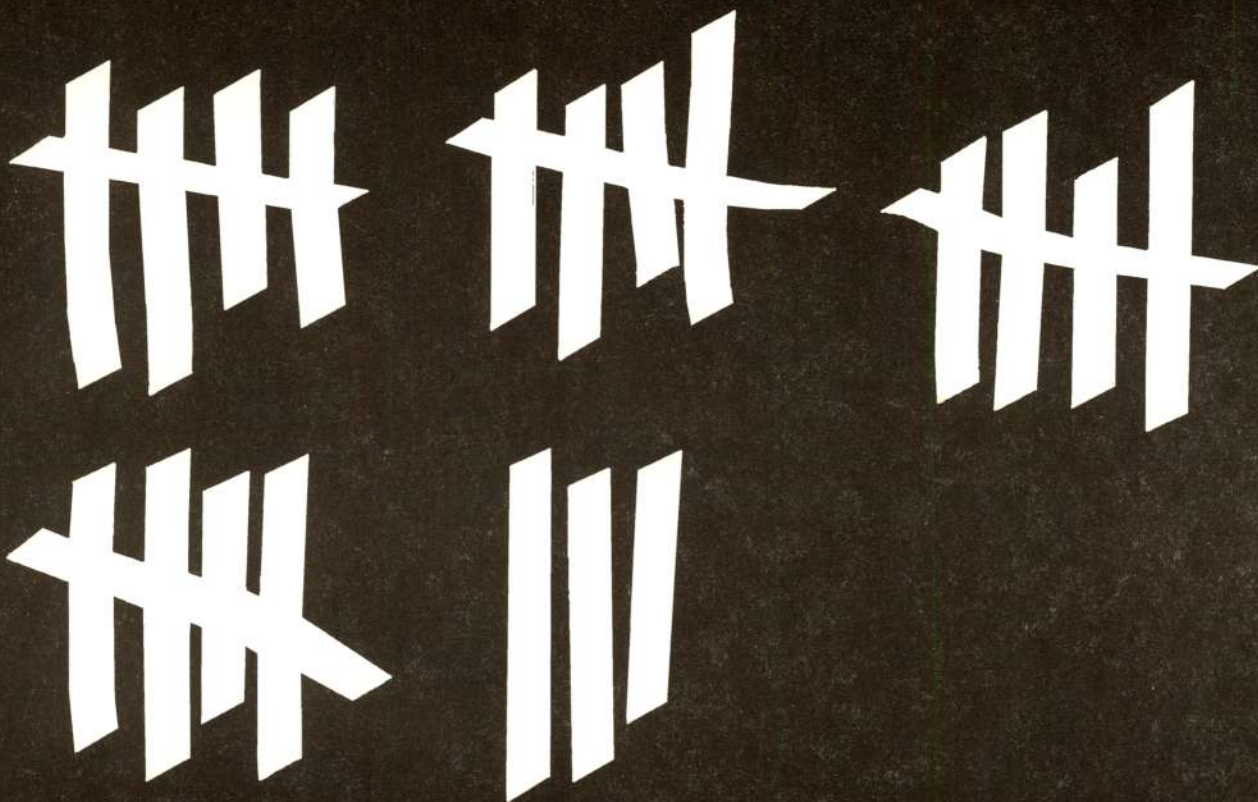
Kui SOSIG-i kataloogi materjalid on valinud teemaekspertid, siis siinsed ressursid on kogutud *harvest*-meetodil töötavat otsirobotit kasutades.

3. *Social Science Grapevine* on SOSIG-i nn. inimestele orienteeritud osa, pakub teadlastele ja teistele huvilistele sotsiaalteaduste valdkonnas unikaalse võimaluse arendada *online*-teel oma karjääri. Teenus edastab kursusekorraldajalt materjale enesetäiendamiseks ja -arendamiseks, samuti tööpakkumisi jms. Saab tutvustada oma CV-d, *Grapevine's Likeminds* sektsioon on foorum oma ideede vahendamiseks ja mõttekaaslaste leidmiseks.

4. *My Account*'i kaudu võib SOSIG-is oma tegevuskeskkonda vastavalt soovile kujundada. (järg lk. 8)

SOSIG-i avaaiken

ON KA LIHTSAM VÕIMALUS...

Tõhus *Windowsi* programm

uus toode – ATP *Origo* on klient-server lahendus Windows keskkonnale, mida võib kasutada nii üksiktöökohana, kohtvõrgus kui ka Windows NT server töökohas.

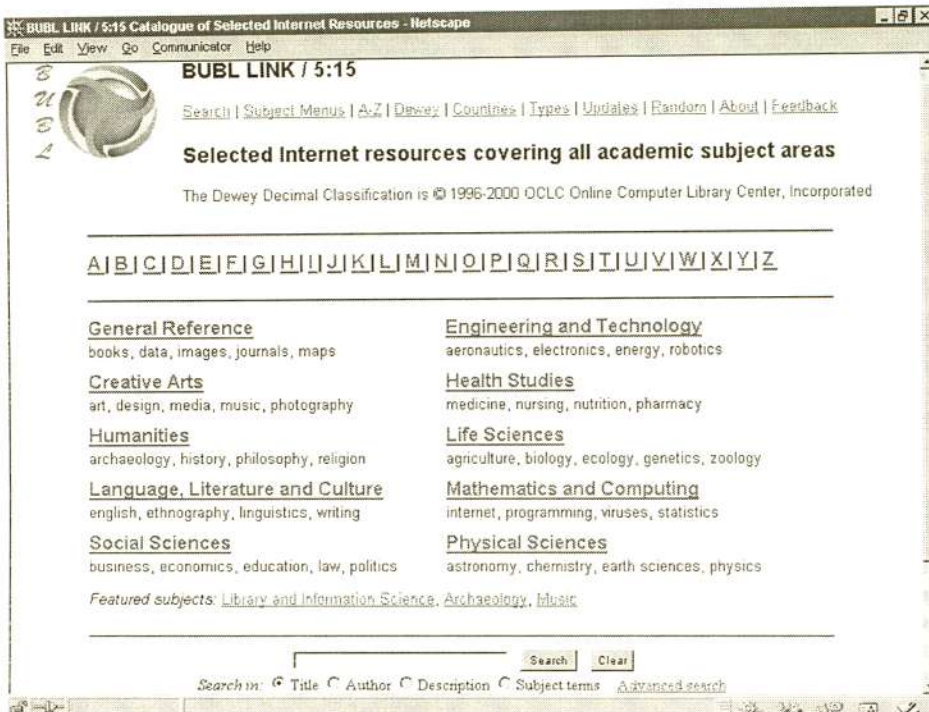
ATP *Origo* on välja töötatud koostöös raamatukogunduse asjatundjatega. ATP *Origo* on kiire, võimalusterohke ja kasutajasõbralik tarkvara.

ATP *Origo* loob uusi võimalusi

- * mitmekülgsed otsinguvõimalused
- * kiire ümberlülitamine ühelt toimingult teisele
- * laiemad kataloogimisvõimalused
- * võimalus jälgida raha liikumist komplekteerimisel
- * inventariprogramm inventuuride teostamiseks
- * lugeja pildi salvestamine digitaalkaamera abil jpm.

ATP Tarkvara Kuhlbarši 1-218 tel. 372 620 7593 tel/faks 372 620

BUBL LINK-i valikute aken

SOSIG-i sarnased ettevõtmised *Resource Discovery Network* (<http://www.rdn.ac.uk/>) raames on **ADAM** (*Art, Design, Architecture & Media Information Gateway*, URL: <http://adam.ac.uk/>), **Bized** (*Business Education on the Internet*, URL: <http://www.bized.ac.uk/>), **EEVL** (*Edinburgh Engineering Virtual Library*, URL: <http://eevl.ac.uk/>), **IHR-Info** (*History*, URL: <http://ihr.sas.ac.uk/>), **OMNI** (*Organising Medical Networked Information*, URL: <http://www.omni.ac.uk/>) jt. **ROADS** (*Resource Organisation and Discovery in Subject-based services*, URL: <http://www.ilrt.bris.ac.uk/roads/>). See on tarkvara niisuguste infoteenusete kirjeldamiseks ja pakkumiseks, mis aitab teha otsingut ja riskasutust infovärvate sees ja vahel üle andmebaasi; osaleda teemaspetsiaalsete inforessursside indekseerimises, kataloogimises ja otsivõimaluste standardite loomises ja arenduses.

Tarkvara koosneb PERL-i moodulite paketist, mida tuleb endale tarkvara pakuvast serverist laadida ja oma veebiserverisse installeerida. ROADS on saadaval tasuta. Tarkvara arendatakse nn. tööriistakogu-filosoofiast lähtuvalt, kus infovärvate loojad võivad oma teenust konfigurereida nii, nagu neile meeldib. Programmi tööriistakomponentide valikuisse kuuluvad oluliste osadena automaatne aadressiviidete kontroll, statistika arvepidaja ja kirje kehtivuse tuvastaja.

ROADS-i kasutavad ka paljud teiste maade infovärvate pakkujad.

BUBL (URL: <http://publ.ac.uk/>) on internetil baseeruv infoteenus Ühendatud Kuningriigi kõrgharidusringkondadele. BUBL loodi 1990. aastal kui raamatukogude teadetetahvel (siit ka nimi: *Bulletin Board for Libraries*), mille juures kujunes 1993. aastal välja briti esimene infoteenus. Hakati pakkuma temaatiliselt organiseeritud inforessursside (*BUBL subject tree*). Originaalne *gopher*'il baseerunud süsteem kohandati interneti arenedes veebi ja tänaseks on temaatiline infopakumine saanud nimeks BUBL LINK (*Libraries of Networked Knowledge*). LINK sisaldab tuhandeid viiteid interneti inforessurssidele ja -teenustele, esindatud on kõik teemavaldkonnad. Allikmaterjalide kirjeldused on otsitavad ja teemasid saab sirvida tähestikulises järjestuses või Dewey kümnendliigitusest lähtuvalt. BUBL LINK on juurdepääsetav ka Z39.50 protokolliga kasutades.

DESIRE projekt (URL: <http://www.desire.org/>)

DESIRE on Euroopa Liidu rahastatav rahvusvaheline projekt, mille eesmärk on hõlbus-tada *World Wide Web*'i kasutamist Euroopas teadustööga tegelevatele ringkondadele. Projektis osaleb praegu kümme institutsiooni, näiteks Hollandist, Norrast, Rootsist ja Ühendatud Kuningriigist. Kuna internet kasvab jõudsasti, on selge, et ükski infovärv või riik ei suuda üksinda kataloogida kõiki võimalikke inforessursside internetis. Uuringud näitavad, et mõistlik oleks mudel, kus iga riik võtab endale vastutuse kirjeldada kõrgekvaliteedilised inforessurssid oma maa arvutivõrgus. Oleks tore, kui kõik riigid nii ka toimiksid ja looksid infovärvate vahel riskasutuse. Et tehnilisest visioonist saaks reaalsus, on tänaseks

juba loodud tehnoloogia ja standardid. Paigas pole aga veel inimeste organiseerimine, nende rakendamine olemasolevate tehnoloogiate ja standardite võimalikult paremaks kasutamiseks. (Place, 1999).

Kirjandust:

Alhainen, T. (1997) Finnish Virtual Library Project – a way to evaluated Internet resources. URL: <http://www.ifla.org/ifla/IV/ifa63/63alht.htm>

Comparative Evaluation of the Subject Based Gateways Approach to Providing Access to Network Resources: A report to JISC under the eLib Supporting Studies Programme. (1998) URL: <http://www.ukoln.ac.uk/services/elib/papers/tavistock/subject-gateway-access/>

DiMattia, S. S.; Blumenstein, L. C. (1999) Virtual Libraries: Meeting the Corporate Challenge. *Library Journal*, 03/01/99, Vol. 124 Issue 4, p. 42.

Heery, R. (2000) Subject gateways: the UK approach. Ettekanne rahvusvahelisel konverentsil "Value added Gateways to Global Information" Bielefeldis, Saksamaal.

Linkkilistasta virtuaalikirjastoksi: Internet – aihehakemiston rakentaminen ja ylläpito kirjastossa. (1999) URL: <http://www.jyu.fi/library/virtuaalikirjasto/virtu.htm>

Place, E. (1999) International Collaboration on Internet Subject Gateways. URL: <http://www.ifla.org/IV/ifa65/papers/009-143e.htm>

Saunders, L. M. (1999) The Human Element in the Virtual Library. *Library Trends*, Vol. 47, No. 4, Spring 1999, pp. 771-787.

Virtuaalikirjastoprojekti vuonna 1999: Vuosiraportti. URL: <http://www.jyu.fi/library/virtuaalikirjasto/rapo99.pdf>

INTEGREERITUD RAAMATUKOGU- SÜSTEEM INNOPAC

RIIN OLONEN

Integreeritud raamatukogu-süsteemide all mõeldakse kompleksseid andmebaasi-süsteeme, mis on loodud spetsiaalselt raamatukogu vajadusi arvestades. Kui varem nimetati integreeritud süsteemideks ka neid süsteeme, kus oli automatiseeritud ainult üks või kaks põhi-

protsessi raamatukogutööst (tavaliselt kataloogimine ja/või laenutamine), siis tänapäeval nimetatakse integreeritud raamatukogusüsteemideks ainult neid süsteeme, kus on realiseeritud kõik viis põhilist komponenti:

- komplekteerimine (*acquisition*),
- töö jadaväljaannetega (*serials processing*),
- kataloogimine (*cataloguing*),
- avalik elektronkataloog (*OPAC = Online Public Access Catalogue*),
- laenutamine (*circulation*).

Spetsiaalselt raamatukogudele loodud suured süsteemid on kallid ja keerulised, nii et Eesti oludes pole otstarbekas ega võimalik hankida süsteem ainult ühte raamatukokku. **Eesti raamatukogude ühise infosüsteemi loomise idee**, edasi juba ka ühise raamatukogusüsteemi hankimisega hakati Eestis intensiivselt tegelema 1992. aastal, mil Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu juures loodi Eesti raamatukogude automatiseerimise töögrupp. Töögruppi kuulusid viie suurema teadusraamatukogu (Eesti Rahvusraamatukogu, tollase Teaduste Akadeemia Raamatukogu, Tartu Ülikooli Raamatukogu, Tallinna

Tehnikaülikooli Raamatukogu ja Tallinna Pedagoogikaülikooli Raamatukogu) esindajad. Konkreetsema vormi saavutas koostöö 1996. aastal, mil asutati Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsium (ELNET Konsortsium; *ELNET = Estonian Libraries Network*). Asutajaliikmeteks olid peale ülalnimetatute veel Eesti Põllumajandusülikooli Raamatukogu ja Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu.

Põhikirja järgi on **ELNET Konsortsium** (<http://www.elnet.ee>) mittetulundusühing, mis on loodud eesmärgiga ühendada Eesti teadusraamatukogud infosüsteemi abil ühtsesse raamatukoguvõrku. Tänapäevaks on konsortsiumiga liitunud niisiis üheksa raamatukogu, loetletutele lisaks ka Eesti Kunstiakadeemia Raamatukogu ja Eesti Muusikaakadeemia Raamatukogu. Hetkel peab liitumisläbirääkimisi Tartu Linna Keskraamatukogu.

Kõik eespool nimetatud üheksa raamatukogu kasutavad oma igapäevatöös integreeritud raamatukogusüsteemi, mille on valmistanud USA ettevõtte *Innovative Interfaces Inc.* (<http://www.iii.com>) ja kannab nime **INNOPAC**. Süsteem on installeeritud Tallinnas ja Tartus. Nii on kujunenud kaks elektronkataloogi – üks kirjeldab Tallinna raamatukogude varasid (<http://helios.nlib.ee>) ja teine Tartu raamatukogude kogusid (<http://merihobu.utlib.ee>).

Süsteem INNOPAC võeti ametlikult vastu 22. oktoobril 1998. aastal ERÜ 7. kongressil Tartus – pärast peaaegu poolteist aastat kestnud süsteemi testimist, koolitust ja Eesti oludele kohandamist (süsteemi kasutamise õiguse ostu-müügileping kirjutati alla 9. juunil 1997. aastal). Süsteemi vastuvõtmisega tehti lõpp aktiivsele testimisperioodile ja alustati üleminekut uuele süsteemile – võeti maha testimiseks kasutatud andmebaas ja algas lõplike andmete ülekandmine olemasolevatest raamatu ja perioodika andmebaasidest. 1998. aasta detsembris alustasid esimestena uues süsteemis tööd kataloogijad. Täismahus võeti INNOPAC kasutusele 1999. aastal (aasta algusest küll ainult RR-is).

Praegu, mil süsteemi juurutamisest on möödunud juba üle aasta, ongi ehk õige võtta hetkeks aeg maha ja vaadata, kuidas on läinud. Seekord tuleb juttu peamiselt andmete sisestamisest, aga ka nende väljastamisest.

1. MIDA ANDMEBAAS SISALDAB?

Igapäevaselt sisestatakse:

- andmeid alates 1. jaanuarist 1999 ELNET Konsortsiumi raamatukogudesse saabunud teavikute (raamatute, perioodiliste väljaannete, nootide, kaartide, helisalvestiste jms.) kohta,
- andmeid alates 1. jaanuarist 1999 Eestis ilmunud ajakirjade artiklite kohta,
- teavet ajaleheartiklite kohta kajastatakse RR-is ProCite andmebaasides (kasutatavad kohapeal).

Varasematest andmebaasidest on ühisesse elektronkataloogi üle kantud:

- andmed aastatel 1991–1998 Eestis ilmunud raamatute kohta, olenemata nende väljaandmise keelest ("Eesti Rahvusbibliograafia. Raamatud", ca 21 500 nimetust, töö teostas RR);

- andmed aastatel 1994–1998 Eestis ilmunud perioodiliste väljaannete kohta (“Eesti Rahvusbibliograafia. Perioodika”, ca 1350 nimetust, RR);
- lühiandmed aastatel 1766–1940 Eestis ilmunud eestikeelsete perioodiliste väljaannete kohta (“Eesti Retrospektiivne Rahvusbibliograafia”, 1761 nimetust, EAR);
- andmed aastatel 1993–1998 Eesti teadusraamatukogudesse laekunud, pärast 1992. aastat ilmunud välisraamatute kohta, puuduvad andmed kirillitsas ilmunud teavikutest (“Välisraamatute koondkataloog”, ca 53 000 nimetust, RR);
- lisaks eelnevale sisaldab baas ka andmeid aastatel 1993–1998 Eesti Rahvusraamatukokku laekunud, kuid varem kui 1992. aastal ilmunud välisraamatute kohta (sisetöö andmebaas, ca 39 500 nimetust, RR);
- andmed aastatel 1993–1998 Eesti teadusraamatukogudesse laekunud välisperioodika kohta (“Välisperioodika koondkataloog”, ca 12 500 nimetust, RR);
- muudest perioodidest on elektronkataloogis lühiandmed nende teavikute kohta, mis olid uuele süsteemile üle minnes Rahvusraamatukogus laenutatud või deponeeritud (kliendi-teeninduse andmebaas, ca 51 000 nimetust, ca 117 500 lugejat ja ca 75 000 laenutust ja deponeeringut);
- märksõnad “Eesti üldisest märksõnastikust” (ca 17 500 terminit, RR).

Lähema aja jooksul peab jätkuma ka Tallinna Pedagoogika-ülikooli Raamatukogu senise elektronkataloogi ülekandmine INNOPAC-i (ca 10 700 nimetust, TPÜR ja RR). Peatselt peaks lõpule jõudma ka Eesti Akadeemilise Raamatukogu väliseesti andmebaasi konverteerimine. Ettevalmistustööd on pooleli ProCite andmebaasi “Eesti kaardid” konverteerimiseks. Andmebaas sisaldab aastatel 1988–1998 Eestis väljaantud kaartide ja

atlaste kohta (ca 1500 nimetust, RR). Plaani on võetud ka FoxPro andmebaasi “Artikkel” ülekandmine. Nimetatud andmebaas sisaldab andmeid artiklite kohta, mis ilmusid aastatel 1993–1998 Eesti perioodilistes väljaannetes (ca 100 000 artiklit, RR). Konverteerimist ootavad ka retrospektiivse rahvusbibliograafia andmebaasid (EAR). Samuti täieneb elektronkataloog iga uue konsortsiumiga liituva raamatukogu andmetega.

Paralleelselt elektrooniliste andmebaaside konverteerimise ja andmete jooksva sisestamisega laekuvate teavikute kohta, on käivitatud ka mitu projekti seni vaid kaartkataloogides leidunud andmete sisestamiseks ühisesse elektronkataloogi.

Nimetuse andmed sisestatakse RR-is, eksemplaride kohta lisavad andmed raamatukogud ise. Projekt “**Eestis ilmunud raamat 1945–1991**” (plaanitav lõpp detsember 2001, projekti juht Signe Tõnisson, RR). Andmeid sisestatakse pöördkronoloogiliselt raamatukroonikate ja Rahvusraamatukogu peakataloogi alusel, vajadusel ka teaviku poole pöördudes. 1999. aasta jooksul sisestati ca 43 500 nimetust ja 165 000 eksemplari.

Projekt “**Eestis ilmunud eestikeelne raamat 1918–1944**” (plaanitav lõpp detsember 2002, projekti juht Anne Ainz RR-ist). Kuna töö sama perioodi vene ja võõrkeelsete raamatutega on Eesti Akadeemilise Raamatukogu kanda, haarab antud projekt ainult eestikeelseid raamatuid. Tööd teostatakse Rahvusraamatukogu arhiivkogu baasil raamatuid *de visu* uuesti kataloogides. 1999. aasta jooksul on sisestatud ca 6000 nimetust.

Projekt “**Eesti perioodika 1941–1993**” (plaanitav lõpp detsember 2001, projekti juht Luule Joost RR-ist). Tööd teostatakse raamatukroonikates ilmunud perioodika aastanimestike ja

Rahvusraamatukogu peakataloogi alusel, vajadusel ka teaviku poole pöördudes. 1999. aasta jooksul töötati ca 1200 nimetusega.

2. ANDMETE VÄLJASTAMINE INNOPAC-ist. TUGIPROGRAMMID

Vaatamata sellele, et INNOPAC-is on väga hea aruandegeneraator soovitud andmete põhjal väljavõtete tegemiseks, on seal andmete väljastamiseks soovitud kujul siiski üsna piiratud võimalused. Seetõttu on Rahvusraamatukogus koostatud mitmeid täiendavaid programme toetamaks andmete väljastamist INNOPAC-ist.

Esimese tugiprogrammina koostati 1999. aastal programm INNOPAC-i keskkonnast väljastatud USMARC-vormingus andmete põhjal nõuetekohaste rahvusbibliograafia nimestike genereerimiseks. Järgnes omaette programm INNOPAC-i sisestatud andmete põhjal riikliku (ja ka UNESCO-le saadava) statistika koostamiseks. Tänu INNOPAC-ile ja vastavatele tugiprogrammidele on võimalik 1999. aastast saata Eestis ilmunud tõlkekirjanduse andmed UNESCO-le rahvusvahelisse tõlkekirjanduse koondkataloogi *Index Translationum* elektrooniliselt lisamiseks. Ka Eesti ISSN-keskus saab alates käesolevast aastast saata oma kaastööd rahvusvahelisele ISSN-keskusele Pariisis elektrooniliselt.

Hetkel on Kultuuriministeeriumi tellimisel valmimisel programm, mis võimaldab andmeid kopeerida süsteemist INNOPAC rahvaraamatukogudes kasutatavasse süsteemi *Kirjasto 3000*.

Esimene aasta INNOPAC-iga kulges küllaltki edukalt. Vaatamata mõningastele probleemidele on süsteem töötanud rahuldavalt, töötajad on uue keskkonnaga harjunud ja töö laabub.

INNOPAC-i TULEK TÜR-i LUGEJA- TEENINDUSSE

MARE-NELLI ILUS

TÜR-i teenindusdirektor

ALGUS

Raamatukogutöötajate jaoks algas kõik 1997. aastal, kui hakati uut süsteemi tutvustama. Ingliskeelse juhendi kaudu selgitasime moodulite kasutusvõimalusi ja püüdsime luua endale pildi elektroonilise raamatukogusüsteemi rakendamisel oma raamatukogus. Selle perioodi juurde kuulub ka ebakindlus ja hirm uue tööga hakkama saamise ees. Aja möödudes ja tegelikku laenutustööd alustades veendusime, et INNOPAC-iga toimetulek on kõigile jõukohane.

Lugejate jaoks algas INNOPAC elektroonilise kataloogi kasutuselevõtuga 1999. aasta algul. Raamatukogus neli aastat töös olnud trükiste andmebaasist INGRID konverteeriti 40 000 bibliograafiakirjet ja 100 000 eksemplarikirjet uude süsteemi. Samal ajal loobuti kaartkataloogide täiendamisest ja kirjeid hakati tegema ainult elektrooniliselt. Kasuks tuli kataloogijate mitmeaastane elektroonilises keskkonnas töötamise vilumus. INGRID-is koostatud raamatute eksemplarikirjed osutusid nii heaks, et pärast INNOPAC-i konverteerimist tuli teha INNOPAC-i laenutusmoodulis ainult mõned parandused. Perioodika eksemplarikirjetes esines aga segadust päris palju – kirjete korrastamine ei ole veel praegugi lõppenud.

Kuna konverteerimisvõimalus oli trükiste andmebaasiga järele proovitud, otsustati seniks, kuni

INNOPAC-i laenutusmooduliga ei saa veel töötada, sisestada lugejate andmed INGRID-isse, et lugejateeninduse töötajad saaksid esimesed kogemused tööks elektroonilises raamatukogusüsteemis.

Juba alguses sai töögrupile selgeks, et INNOPAC-i ei saa rakendada TÜR-i keerulise kogude süsteemi ja senise laenukorraldusega ilma vastastikuse kohandamiseta.

Teenindusmooduli tööle hakkamiseks olid vajalikud:

- Laenureeglite tabel – otstarbekohaste ja üheselt mõisteta- vate laenureeglite kehtestamine (laenutähtajad, pikendamise võimalused, järjekorda panemine, "armuaja" pikkus enne viivise arvestamise algust, viiviste suurus jne.) määrab oluliselt edaspidise trükise ringluse edukuse ja lugejate rahulolu. Raamatukogus on alati olnud laenutähtajad, kuid arvepidamine laenutuste üle klassikalisel viisil võimaldas igale lugejale ja igale trükisele individuaalsemat lähenemist. Mõttetu on seda täielikult välistada ka elektroonilise süsteemi puhul, kuid arvestada tuleb sellest tulenevate seoste ja tagajärgedega kogu süsteemis (näiteks kõigi väljalaenutatud trükiste tagastamise tähtajad on INNOPAC-is näha, seega peab iga laenutaja oskama põhjendada, miks mõned trükised on välja antud laenureeglitest pikemate tagastustähtajadega).

- Trükiste andmebaas – laenu- tamiseks peab igal teavikul olema eksemplarikirje.

- Lugejate andmebaas – kõiki- dele lugejatele on ette nähtud elektrooniliselt loetavad raamatukogukaardid ja lugejakir- jesse peab sisestama lugeja andmed.

Töö korraldamisel tuli arves- tada, et töötajate arv on piira- tud. Ka arvuteid või terminale ning vöötkoodi lugereid ei jätku vajalikul määral. Lisaks võtab lühikirje koostamise õppimine ning vajaliku vilumuse tekki- mine oma aja.

VÄLJAÕPE

Eksemplarikirjete koostamise väljaõpe toimus individuaalselt, abiks juhend. Niisugune õppimis- viis osutus kõige efektiivsemaks. Igas osakonnas leidis mõni töötaja, kes tegeles teiste välja- õpetamisega ja kõigi esilekerki- nud küsimuste lahendamisega. Konsulteeriti ka kataloogijatega. Väga vajalikuks osutus juba koostatud kirjete kontrollimine, sest algul oli parandamist vaja- vaid kirjeid päris palju. Kuna lühi- kirjetega tegeles 50–60 hoidlate ja laenutuslettide töötajat, oli ka kontrollijaid ja parandajaid mitu.

TEENINDUSPUNKTID

Lugejateeninduse parema kor- raldamise seisukohalt ja raa- matukogu piiratud ressursse arvestades otsustasime kõige- pealt avada elektroonilise kataloogi **lugemissaalide avakogu- dest**. 1999. aasta jaanuaris alustatigi avakogudes olevate trükiste eksemplarikirjete sises- tamist. Vöötkoodid, mida kasu- tati trükiste inventeerimiseks INGRID-is, ei olnud INNOPAC- is kasutatavad, seetõttu tuli teha lisatööd ja panna kõigile trü- kistele uued vöötkoodid. Pida- sime otstarbekaks alustada elekt- roonilist laenutust siis, kui luge- missaalides on ligikaudu 2/3 kogust sisestatud, ülejäänud trü- kistele jõuab lühikirje teha ka laenutuse käigus. ELMET Konsortsiumi eesti trükise retro-

spektiivse kataloogimise projekti abil loodame koostada lühikese aja jooksul korraliku eesti trükise andmebaasi.

Lugejate andmebaasi alusel said INGRID-ist konverteeritud lugejate andmed. TÜR-is oli uuele süsteemile üleminekuajaks registreeritud 23 400 lugejat, nendest ligikaudu 15 000 koju-laenutusõigusega. See tähendas kõikide lugejate käes olevate raamatute korraaks raamatukokku tagasi toomist. Raamatutele, mida lugejad ei soovinud veel tagastada, tuli kleepida vötkoodid ja koostada eksemplari kirje. Samaaegselt tuli kõigile väljastada uued vötkoodiga raamatukogukaardid. Kuna meil nappis tehnikat ja vilumust, otsustasime uuele süsteemile üle minna järk-järgult. Teenindajate väljaõppe eripära seisneb selles, et õppida tuleb laenutustöö käigus, lugejaga suheldes, kelle jaoks on uus süsteem samuti tundmatu. Pealegi ei oleks me suutnud väga lühikese perioodi jooksul kõiki soovijaid teenindada. Eesmärgiks seadsime tundliku ja muutustele operatiivselt reageeriva edasimineku.

1999. aasta märtsis alustasime kohalkasutusõigusega lugejate piletite vahetamist, mais oma töötajatel. Augustis hakati vahetama pileteid lugejatel, kellel ei olnud trükiseid käes, ja septembris juba kõigil soovijatel. Sügisel said ülikooli astujad kohe uue pileti. Samaaegselt tehti hoidlas kõigile koju-laenutusse tellitud raamatutele lühikirjed, sest tellimisedeli põhjal ei olnud võimalik eristada uue ja vana pileti omanikke. Ka ei pidanud me tehniliselt võimalikuks trükiste elektroonilist tellimist, sest printimisel ei olnud võimalik eristada hoidlaid. Tellimisedelid saadetakse traditsiooniliselt hoidlasse pneumopostiga. Kuni 15. detsembrini toimus paralleelselt kahesugune laenus: harjumuspäraselt "tasku" ja raamatukaardiga ning elektrooniliselt. Pärast nimetatud kuupäeva vana lugejapilet raamatukogus enam ei

kehtinud ja kõikide trükiste väljalaenus muutus elektroonilises andmebaasis nähtavaks. Nii laheneb meie raamatukogu jaoks üks olulisemaid probleeme – pikk ooteaeg. 1999. aasta lõpus toimus kojulaenus juba kõigis teeninduspunktides elektrooniliselt.

Ka teenindusmooduli kasutamises on astunud esimesed sammud. Praegu saab lisaks laenutuste fikseerimisele ka laenutusi pikendada, hoidlast tellitavatele trükistele järjekorda panna. Veebruarist 2000 alustati viivise võtmist. Viivis on aga ainult üks maksetest – INNOPAC võimaldab teha arveid kõigi raamatukogu poolt pakutavate teenuste eest. Iga uus toiming võetakse ette aga vastavalt võimalustele ja vajadustele.

ÜLIKOOI ERIALARAAMATUKOGUD

Arvestades ülikoolis väljakujunenud erialaraamatukogude võrku, tuli ülikooli raamatuvara näidata ühises andmebaasis. Praegu toimub see vastavat soovi avaldanud erialakogudes. Projekti juht ja peaspetsialist-kataloogija aitavad ülikooli kolledžite, teaduskondade ja raamatukogude töötajaid vajaliku väljaõppega. Praegu on andmebaasiga ühinenud 11 raamatukogu. Trükiste laenutamine toimub neis kohapeal kehtestatud reeglite järgi. Mõned on avaldanud soovi ühineda peakogu laenutuste andmebaasiga ja järgida ühiseid laenureegleid. Kuna tegemist on ühtse raamatukoguvõrguga ja ühtse lugejapiletiga, siis pidasime otstarbekaks ka ühistööd võlgnikuga. Olukorral, kus lugejal on kõigis ülikooli harukogudes ühine "elektrooniline lugejasku", on nii pluss kui ka miinuseid, meie loodame ära kasutada ikka positiivsema poole.

Töö suure andmebaasiga nõuab teadmisi ja kogemusi. Eriti praegu, kus nii teavikute kui ka laenutuste andmebaas muutub iga päev. Trükiste andmebaasi täiendatakse retro-

spektiivselt, lisanduvad uued raamatukogud, teenindajad võtavad kasutusele uusi toiminguid, ja ka lugejatele on asi veel üpris võõras. Et lugejad õpiksid uue süsteemiga töötama, vajame kompetentseid konsultante, kes annaksid töötajatele vajaliku tagasiside ja oleksid süsteemi selgitamisel kannatlikud. Alustades tundus edasiliikumine aeglane, aga tagantjärele hinnates osutus see õigeks. Meile sobis etapiviisiline üleminek, nii õnnestus ära hoida suuremaid järjekordi ja segadust.

TÄNA

Pärast pooleaastast tegutsemist on igapäevatööks vajalik vilumus käes. Praegu on aeg oma töövõtteid lihvida ja teeninduspunktides jagatav informatsioon ühtlustada. Kuna laenusmoodul pole meie raamatukogus veel lõplikult rakendunud, töötame uute võimaluste kasutusse võtmiseks edasi. Suvel on plaanis hakata elektrooniliselt laenutama hoidlast lugemissaali tellitud trükiseid. Tehniliselt otsustasime selleks kohandada süsteemi poolt pakutud *course record*'i variandi. Lugemissaalilaenus nõuab aga perioodika eksemplarikirjete koostamist. Püüame selle lahendada "fantoomkirjete" abil. See tähendab, et andmebaasi tehakse trükise laenutamiseks ajutine kirje, mis trükise tagastamisel kustutatakse. Ajakirja üksiknumbritele ei ole vaja kleepida vötkoode, sest ajutise kirje tegemiseks on need eraldi ribadel, mis pannakse ajakirja juurde ainult väljalaenutamisel.

Ülikooli raamatukogus leidub suur hulk erilaadseid teavikuid ja vanu trükiseid, mille laenutamine elektroonilise süsteemi kaudu on komplitseeritud. Näiteks nõuab vanadele vötkoodele trükistele eksemplari kirjete tegemine eriväljaõpet, kõikidele trükistele ei ole võimalik, ja paljudele on lausa lubamatu, kleepida vötkoodi ning kinnitada turvariba. Seetõttu

50 AASTAT KULTUURIVARADE KAITSEL

ELVE-VIIU KLEMENT

säilitame ühes lugemissaalis siiani kehtinud laenutuskorralduse – kohalkasutamise lugejapileti vastu.

Sügiseks peaksime olema lahendanud ka maksete kogumise INNOPAC-is ja võimalusel nii selle kui ka komplekteerimismooduli teavikute arvestuse osa kooskõlastamise ülikooli majandusinfosüsteemiga. Praegu toimub dubleerimine, mis on teatud aja jooksul paratamatu, kuid lähemal ajal tuleb siiski valida üks neist.

Väga oluline on statistika-võimaluste täielik tundmaõppimine. INNOPAC-i kasutamine annaks siingi rohkelt materjali lugejateeninduse eri osade analüüsimiseks ja paremaks korraldamiseks.

KAS SÜSTEEMIL ON KA PUUDUSI?

Tänase kogemuse järgi otsustades – mõned ikka on. Osa nendest laheneb kindlasti igapäevatöö käigus, osa on tingitud süsteemist ja vajavad täiendavaid läbi-rääkimisi süsteemi tootjatega.

Kogu menüü võiks olla eesti-keelne, kuid küllap see ajapikku laheneb.

Ka ei ole me oma raamatukogus leidnud head printimise lahendust: küll ei sobi printer või ei sobi paberi formaat. Kõik see kokku läheb väga kalliks maksma. Kindlasti oleks lugejal mugavam tellida trükiseid elektrooniliselt. Praegu toimub see aga käsitsi täidetud soovisedeliga, sest süsteem ei suuda eristada hoidlaid (asukohti).

Meie valdavalt üliõpilastest koosnev lugejaskond on elektroonilise otsinguvõimalusega rahul ja peab seda tänapäeva raamatukogus enesestmõistetavaks töökeskkonnaks. Koolitus peab siiski pidevalt käima. Vastastikku suheldes omandavad mõlemad pooled kõige ratsionaalsemad töövõtted, pealegi on paranduste ja muudatuste tegemine süsteemi sees paratamatu.

See on pika tee algus, ja see teekond on meil hästi alanud.

K. E. von Baeri foto enne restaureerimist. Restaureeris Liidia Noodla.

Eesti raamatul ja rahval on palju ühist – aeg on neid armutult räsinud. Meeletult ja halastamatult on hävitatud nii rahvast kui raamatut. Geograafilise asendi ja kirju ajaloo tõttu on meie raamatukogudesse, arhiividesse ja muuseumidesse koondunud varad kohaliku tähtsuse kõrval ka rahvusvahelise mainega väärtused sõna kõige tõsisemas tähenduses. Varade unikaalsust on suurendanud sõjad, okupatsioonid, majanduslik ja kultuuriline surutis. Mastaapsed kultuurigenotsiidi avaldusvormid jmt. põhjused on tekitanud ulatuslikke, sageli isegi korvamatuid kahjustusi riigi vaimsele pärandile. **Säilitavate varade seisund on püsinud kriitilisena eelkõige halbade hoiutingimuste tõttu**, mis omakorda on võimendanud teisi kahjustavaid faktoreid: algmaterjalide ja valmistamistehnoloogiate kvaliteet,

aktiivne kasutus (ka üha laienev vandalism), ebapädev kultuurivarade kaitse, finantsvahendite jaotajate küündimatus tõlgendada varade säilitamist riikliku kohustusena, mille mõistmine tähendaks aga raha eraldisi. See kõik on teada praktikutele-raamatukoguhoidjatele, desinfektoritele, köitjatele, konservaatoritele – töö vahetutele tegijatele. Kuid kahtlane, kas ka uuema põlve tippjuhtidele. 90-ndate algul ülikoolis käibele läinud lendfraas – pakkige kas või 50. aastaks, kas või kartulikotti – on üsna kõnekas väljendamaks arusaama kulutuste kokkuhoiust kultuurivaradele. NSVL-is nii enesestmõistetav nn. katastroofipraktika on meilgi kultuuripildis kodenud (otseselt on restaureerimiskeskuste teket või arengut mõjutanud TRÜ peahoone, Niguliste kiriku, ERKI põlengud). Veel 80-

Vastavalt TÜ Raamatukogu direktori korraldusele nr. 1 14.01.2000 reorganiseeriti TÜR-i hügieeni- ja restaureerimisosakond 19. jaanuarist 2000 TÜR-i ennistuskeskuseks (Conservation Centre of Tartu University Library).

ndate aastate lõpus pidi tookordne Muinsuskaitse Seltsi esindaja Mart Laar vabariiklikul seminaril TÜR-is (1.12.1988) nentima ERM-i, Teatri- ja Muusikamuuseumi ning paljude teiste kultuurivaramute katastroofilist olukorda: on küll hindamatud varad, kuid nende kaitseks on võimalik teha liiga vähe. Ülikooli raamatukogus on ennistuskeskuse finantsvõimalused väga ahtad, kuna toetatakse väitele, nagu puuduksid Lääne ülikoolide raamatukogude juures restaureerimisosakonnad üldse. Ometi on restaureerimisinstiitutsioonid (-laborid või ka -keskused) + kõrgtehnoloogiaga hoidlad loodud väga paljudes Põhja-Ameerika ja Lääne-Euroopa ülikoolide raamatukogudes. See on möödapääsmatu nõue rahvuskultuuride mälu säilitamisel. Laborites töötavad erialase kõrgharidusega praktikud, kelle käsutuses on tipp tehnoloogia ja restauraatorile vajalike materjalide ahvatlev valik. Ja veel: üle poole sajandi on Lääne maailmas toimunud originaalide mikrofilmimine, millele on lisandunud digiteerimine. Kuigi iga reprodutseerimismooduse käigus kaasneb objekti kahjustavaid tegureid, millest mehhaaniline, teavikut deformeeriv on silmanähtav, annavad mõlemad protsessid suurepärase võimaluse säästa algdokumente korduvkasutusest.

Mida võime meie selles valdkonnas kõrvale seada? Muidugi pole riikide võimalused praeguselgi ajal võrreldavad, rääkimata 50 aastat tagasi, kui Tartu ülikool seisis küsimuse ees, kas toetada oma raamatukogu tarvet luua töögrupp tegelemaks tõsisemalt kogude säilitamise ja hoiuprobleemidega. 1.12.1949 moodustatud ülikooli teadlaste ja raamatukogu töötajate autoriteetne komisjon soovitas raamatuhoiuga tegelemine muuta sihipäraseks tööloiguks. Nii ka sündis.

Järgnev oli juba ajalooline paratamatus, möödapääsmatus, pidevas otsinguvaimus toimunud areng, mille tulemusena kujunes välja võimekas, spetsiaalse autodidaktilise koolitusega töötajate kaader. Toimus konserveerimis- ja

restaureerimistegevuse (k/r) kui töövaldkonna määratlemine, tööbaasi loomine, kogude seisundi uurimine, restaureerimisdokumentatsiooni põhimõtete fikseerimine. Töö osutus nii vajalikuks, et **1.07.1970 moodustati raamatukogu struktuuris uus osakond – hügieeni- ja restaureerimisosakond** (1973. a. oli osakonnas 23 töötajat, 1990 36, 1999 26). See tähendas ülikooli panust raamatuhoiu- ja säilitusküsimuste lahendamisel. Järjepidevalt taotleti kõrgharidusega konservaatorite koolitamist, koostati põhjalikke õppeainete/koormustundide projekte. Kompromisslahendusena pakuti kunstiajaloolastele ja keemikutele restaureerimisalaseid individuaalprogramme TRÜ-s. Iseenesest mõistetavalt tuli kultuurivarade kaitse ja k/r põhitõdede propageerimiseks korraldada seminare, avatud uste päevi, restaureeritud tööde näitusi, uuringuid/käsitlusi oma ainevaldkonnas, nende publitseerimist, diplomandide ja stažööride juhendamist jms. Me andsime konsultatsioone ja praktilist abi kultuurivarasid säilitavatele asutustele, ka väljaspool Eestit, osalesime erialakomisjonide töös ja konservaatorite ühistegevuses nii juhtide kui reagentijadena, projektide väljatöötajate ja nende realiseerijadena.

Tartu ülikool (*universitas*) on pidanud sageli oma prioriteete uuendama. Ülikooli juurde kuulub hulk kultuurivarasid haldavaid asutusi (muuseumid, arhiiv, raamatukogud) ja seepärast püsib ülikooli eelarves alaline defitsiit. Ülikooli ja tema raamatukogu põhieesmärgid – õppeprotsessi optimaalne toetamine, kogude komplekteerimine, lugejateeninduse pidev täiustamine ei ole võimaldanud rohelist teed kogude säilitamise ja k/r tegevusega seotud kulutustele, kuigi seda on alati mõistvalt lubatud. Kuigi raamatukoguhooone eksploatatsiooniparameetrid vastavad sünnihetkest alates kultuurivarade säilitamisvajadustele, on spetsiaalsetesse laboriruumidesse projekteeritud seadmestu ja individuaaltöökohtade kaasajastamine viimaste aastate majanduskriisi tõttu peaaegu seiskunud.

Hügieeni- ja restaureerimisosa-kond on vaadelnud raamatukogu alati tervikuna – ruumide puhtus, kogude kompleksed hoiutingimused ja nende paigutus, laenutusstrategia, ekspositsioon, transport, ümbertõstmise hoidlates, avariiolekorrad ja nende järeltoime jpm. Objekti ajaloolise või teadusloolise väärtuse, kahjustuste astme, restaureerimisprotsessi ja kohaseimate parandusmaterjalide ettevalmistamine ja valiku tegemine eeldas head koostööd konservaatori, restaureerimiskomisjoni ja töö vahetu kureerija vahel.

RO prioriteediks olid:

1. Ulatuslike kahjustustega unikaalteavikute väljasegitamine, nende järjepidev konserveerimine/restaureerimine (inkunaablid, memoriaalkogude köited, Petseri kloostri kogu, sakraalkirjandus, käsikirjad, graafikakogu, nn. Sõbra t. kogu oma 400 000 trükiüksusega, mille iga eksemplar vajas kohustusliku puhastamise/desinfitseerimise kõrval ka köitjate ja konservaatorite abi). Samad nõuded kehtivad antikvaarsetele ja paranduskogu väljaannetele, geograafiliste kaartide kollektsiooni puhul.

2. Eesti raamatuharuldused ja nende kaitse. Siinkohal on kohustus meenutada eri aegadel toimunud kultuurigenotsiide. Raamatut on ikka kõrvaldatud, ära keelatud, aga nii massilist hävitamist kui viimaste okupatsioonide ajal, pole varem aset leidnud. Kasutusse jäetud või tagastatud eksemplarid lagunesid aga aktiivse laenutuse käigus. *THULE*-projektile lootes selginevad ehk ka eesti raamatu probleemid. Pole üleliigne rõhutada, et k/r tööde käigus tuleb meenutada kõiki rahvusvahelisi tõdesid, et meie raamat jääks originaalisarnaseks.

3. Kolimine, mammutprojekt raamatuvara puhastamisest/desinfitseerimisest vanades hoiupaikades ja kogude kaitsest kolimisel uude hoonesse. Raamatukogu hoiutingimused küll paranesid, kuid endised kahjustused hakkasid uuesti süvenema seoses hoone ja konditsioneeride/filtersüsteemi amortiseerumisega. Lisandusid teisedki ehitusvigadest tingitud prob-

"Laulo-Wisi ramat" enne ja pärast restaureerimist. Restaureerinud Reet Sonn.

leemid, sademevete ja veevärgiavariide kahjustused (viimane, kõige probleemsem ja ulatuslikum detsembris 1999, kusjuures hoonest läbivoolav vesi, eriti kuum vesi, on alati tugevalt saastunud, seepärast toimivad kahjustused palju aastaid hiljemgi). Raamatule mõjuvad halvasti ka pidevad remondid – parketilihvimised, krohvitolm, ehituspraht jne. Ligi pool aastat puudub lokaalküte, senini ka hoiutingimuste parameetrite fikseerimise automatiseeritud süsteem. Konservatorite tööd on raskendanud restaureerimisprotsessis tarbitav puhastamata vesi, ehkki projekti realiseerimiseks õnnestus juba 80-ndate algul hankida seadmeid ja vastavaid kemikaale. Varade spetsiifikaat (fono-, foto-, videomaterjalid, geograafilised kaardid, graafikakogu) arvestavaid erihoidlaid veel pole, mis tähendab ohtu algmaterjale mõjutavate protsesside kuhjumist oluliste kahjustusteni.

4. On moodne kõnelda ennetavast konserveerimisest, mis ülikooli raamatukogus on alati olnud omal kohal, kuigi abimaterjalid tarvikuteks (mapid, ümbrised, keerukad manuskriptide karbid) olid kaugel tingimustest, mida kaitsematerjalidele esitatakse. Tänu kaitserakistele on teavikud kaitstud tahma, remonditolmu, deformatsioonikahjustuste eest. Ka püsiekspositsioonist loobumine tähendas objekti kaitset, mida konservator võtab ennetava konserveerimisena. Püsiekspositsioonidesse ei tohiks praegusel etapil, arvestades skaneerimis- ning mulaaživõimalusi, originaale välja panna – nii välisatakse väljaande pikaldane surm.

5. Kestvad koostööprojektid nii eri asutuste vahel (stažööride juhendamise, praktilised k/r tööd toetasid omafinantseerimise kaudu töötajate õppekomanderinguid, seadmestu ja väikevahendite hankimist). Toetasid ka ülikooli ja

raamatukogu. Nende projektide tulemusena avardas RO tegevus sedavõrd, et mitme osapoole, Soome Kirjanduse Seltsi (SKS) ja Jyväskylä Ülikooli Raamatukogu juhtkonna eestvõttel peeti nõu Põhjamaade restaureerimiskeskuse rajamise üle RO baasil.

6. RO arengukava aastaks 1993–2003 oli paljude tegevusaastate programmiline kokkuvõte, milles vaagiti ühtse süsteemi riik-ülikool-raamatukogu-RO kohustusi, ülesandeid, realiteete.

7. Raamatukogu varade kahjustused, võimalikud katastroofid ja nende tõkendid – projekt, mille koostamisel (nagu ka p. 5) lähtuti rahvusvaheliste institutsioonide analoogsetest projektidest. Kõikvõimalike ohtude kaine tunnetaamine, lahendid nende ennetamiseks või tagajärgede operatiivseks kõrvaldamiseks/peatamiseks muutub üha möödapääsmatumaks.

8. Kompleksselt avada kultuurivarade kaitse ja k/r tegevuse eesmäärke, printsiipe ja sisu mitmesugustes vormides – erialaseminarid, meetodilised juhendmaterjalid, publikatsioonid, näitused. Nende kaudu on võimalik probleeme selgitada, esitada eetilisi/esteetilisi tööaspekte, osutada ohtudele ja tõendada võimatu võitmise šansse: hävingust päästetud üksikobjekti teist eluringi.

Tartu Ülikooli Raamatukogu hügieeni- ja restaureerimisosakonna konservator oli ja ta peaks edaspidigi olema missioonitundega inimene – eesti vaimse pärandi kaitsja. Uurija, õppija, kannatlik juurdleja, esteet. Meister omal alal, suurepärase juhendaja, kellele oma kvalifikatsiooni kinnistamine atesteerimise käigus oli ühtlasi võimalus tõendada oma arengut ja küpsemist, ka õigust õpetada. Kuigi nad pole saanud rahvusvaheliselt aktsepteeritavat/konkureerivat sertifikaati ja õigusstatud tasemepalka, hindavad rahvusvahelised eksperdid Venemaalt meie konservatoreid kõrgelt. Ka on Euroopast ja Ameerika mandrilt saabunud finantseraldisi nende osalemiseks rahvusvahelistel kursustel. Ja ülikoolgi, kus alati toidetakse uusi ideid, on loodetavasti mõistvam, kui ta viimased kümme

aastat on olnud. Et ta, soosides uusi kaasaegseid suundi, ei unustaks raamatu julgeolekut. Maailmapärandile, mida Eestigi kultuurivaramud kiivalt kaitsevad/hoiavad peab õigustatult kuuluma osa assigneeringutest kultuurile. Oleks ennatlik võtta vastu Eesti arhiive üle maailma, kui varade säilitamises ja k/r baaside arendamises on kohapeal nii palju küsitavusi. Arhitektuuri-, muinsus- ja looduskaitse eeskirjad on küll enam-vähem omaks võetud, aga võitluste hinnaga. Vaimse pärandi kaitsjad on oma tegevuses sageli ise kaitsetud ja valestimõistetavad. Maa rahvuslik rikkus ei tohiks olla aga taak riigi turjal, vaid rahvuse eneseteadvuse, vastupanuvõime ja tarkuse ammendamatu läte.

Viimane ja ainus, mida veel teha saan, on tänada kõiki endisi kaastöötajaid:

Liidia Noodla, Endel Valk-Falk, Kaja Noodla, Aime Espenberg, Tullio Ilomets, Ado Jaagosild, Elli Kool, Virve Nagel, Viive Kasumets, Asta Rohtmets, Maie Alumaa-Bender, Naresh Mody.

KIRJANDUS

Noodla, L. Hügieeni- ja restaureerimistöö // TRÜ Toim. Vihik 423. Tartu, 1977, lk. 84-91.

Jalas, K. Hügieeni- ja hooldustöö korraldusest varade säilitamisel Tartu Ülikooli Raamatukogus // Raamat - aeg - restaureerimine (RAR). Vihik 6. Tartu, 1990, lk. 21-34.

Jalas, K. Analysis of storing conditions in Tartu University Library in 1982-1992 // RAR. Vihik 7. Tartu, 1995, lk. 9-13.

Klement, V. Hügieeni- ja restaureerimisosaakonna 20 tööaastat // RAR. Vihik 8. Tartu, 1990, lk. 6-20.

Klement, V. Restaureerimisosaakonna uurimisprobleematika TÜ Raamatukogus // RAR. Vihik 8. Tartu, 1997, lk. 11-48.

Espenberg, A. TRÜ TR hügieeni- ja restaureerimisosaakonna tegevusest ENSV Teaduslik-Tehnilise Ühingu (ET TTÜ) restauraatorite sektisioonis 1967-1982. a. // RAR. Vihik 5. Tartu, 1984, lk. 44-54.

Klement, V. TÜ Raamatukogu restaureerimisosaakonna arengusuundi aastail 1993-2003. Ettekanne raamatukogu esimesel rahvusvahelisel Balti- ja Põhja-maade teaduskonverentsil 1993. Käsikiri.

Klement, V., Jalas, K., Konsa, K., Lehtaru, J., Sonn, R. Raamatukogude varade kahjustused, võimalikud katastroofid ja nende tõkendid TÜ Raamatukogus : [projekt] 1994. Käsikiri.

BENCHMARKING – TEGEVUSE TASEME ANALÜÜS

PHILLIP RAMSDALE

Suurbritannia Finantsinstituudi
tegevusdirektor,
raamatukogukoostööprojekti
LibEcon koordinaator

Märtsis 2000 Eesti Rahvusraamatukogus peetud seminaril *Benchmarking – comparing for success*, käsitleti võrdleva analüüsi tehnikat raamatukogu tegevuse mõõtmiseks ja hindamiseks ning edu saavutamiseks raamatukogude juhtimisel. *Benchmarking*'u teooriat vaadeldi kui raamatukogutöö tulemuslikkuse analüüsi üldskeemi lahutamatu osa teenuste standardi määramisel ja kogude arengupoliitika kujundamisel.

Benchmarking kui osa töö tulemuslikkuse analüüsi protsessist, hõlmab põhimõisteid:

- tegevuse efektiivsus (*effectiveness*),
- juhtimise ja töökorralduse tõhusus (*efficiency*),
- raamatukoguteenuste kättesaadavus ja teenuste mõju (*impact*) ühiskonna arengule.

Mis on benchmarking?

Benchmarking on parima tegevusviisi leidmine ja rakendamine tööprotsesside, toodangu ja teenuste parandamiseks tegevuse efektiivsuse tõstmise eesmärgil. See on hea kogemuse võrdlemine parima kogemusega ühe eriala piires. *Benchmarking* kui võrdlev analüüs on osa juhtimisinformatsioonist ja selle rakendamise meetodika on osa juhtimisprotsessist. See annab võimaluse organisatsiooni tegevust mõõta ning võrrelda teiste analoog-

seid teenuseid osutavate organisatsioonidega, selleks et tõsta töö tulemuslikkust. *Benchmarking* hõlmab süstemaatilist tööprotsesside hindamist ja võrdlust organisatsioonide või organisatsiooni üksikute allüksuste vahel. Põhieesmärk on kvaliteedi tõstmine, mis samaaegselt juhib tähelepanu ka töö tõhususele ning finantside otstarbekale kasutusele ja kulude vähendamisele.

Võrdleva analüüsi mõõtmismudeleid võib rakendada:

- uute teenuste väljatöötamiseks,
- organisatsiooni siseanalüüsiks ja ülevaadete koostamiseks,
- säästva eelarve kujundamiseks kokkuhoiupoliitikast lähtuvalt, arvestades organisatsiooni kui terviku ja tema üksikute osade töö tõhusust.

Täiusliku võrdleva analüüsi protsessi eripära on:

- keskendumine parima tulemuse saavutamisele,
- tööprotsesside arengu üksikasjalik võrdlus,
- tööprotsesside võrdlustulemuste käsitlemine juhtimisinformatsioonina ja selle avaldamine,
- juhtimisprotsessi põhiline lähtepunkt ning vahend otsuste ja muudatuste tegemiseks.

Mis on terminite *benchmarks* ja *benchmarking* erinevus?

Benchmarks kui mõiste hõlmab mõõtmisi, mis tehakse tegevuse võrd-

lemiseks, ja mis on seetõttu tegevuse ümberkorraldamise lähtepunktiks.

Benchmarking hõlmab üksikasjalikku tööprotsesside võrdluse ja mõõtmiste analüüsi, mõõtmistulemusi kasutatakse tegevuse muutmise alusena.

Benchmarking'uks on kasutusel neli põhilist moodust:

1) organisatsioonisisene võrdlev analüüs (*internal benchmarking*)

See on organisatsiooni sisetiste tööprotsesside arengu võrdlus.

Kasulik on eristada ja arvestada tööprotsesside iseloomu:

- mitmekülgsed eripäraseid tööoperatsioone,
- tsentraliseeritud tööoperatsioonid, kus võrreldakse eri osakondade ühelaadseid tegevusi, mis toetavad organisatsiooni kui terviku arengut (näiteks koolitus, teenused jne.).

Eelised:

1. Lihtne korraldada.
2. Odavam kui teiste tööprotsesside võrdlev analüüs.
3. Kasutatakse kõige lihtsamat võrdleva analüüsi mudelit.

Takistused:

1. Soov hoiduda märgatavatest erinevustest ja arenguvõimalustest.
2. Põhineb üldisel enesega rahulolul ja organisatsiooni heal mainel.

2) funktsionaalne võrdlev analüüs (*functional benchmarking*)

See on eri organisatsioonide analoogsete tööprotsesside või toimingu võrdlemine. Kasulik on võrrelda sarnaseid organisatsioone (nt. teadusraamatukogusid), sama sektori organisatsioone (nt. ülikooliraamatukogusid või rahvaraamatukogusid).

Eelised:

1. Võimalus õppida teiste kogemustest.
2. Objektivne tõendusmaterjal selle kohta, et teatud asju saab teha paremini.

Takistused:

1. Nõuab rohkem tööd ja suuremaid kulutusi kui organisatsioonisisese võrdleva analüüsi tegemine.
2. Sama tüüpi organisatsioonidel võivad esineda samad probleemid ja nõrgad küljed, mistõttu tuleb võrdluspartnerite valikul olla ettevaatlik.

3) üldine võrdlev analüüs (*generic benchmarking*)

On eri sektorite organisatsioonide ülesannete ja tööprotsesside omavaheline võrdlemine.

Põhieelis:

1. Võimalus saada radikaalseid ideid, selleks et otsustada, milliseid muudatusi teha.

Takistused:

1. Tõepärase tulemuste saavutamise nõuab aega ja raha.
2. Võimalik personali vastuseis, kuna ei saa olla kindel, et eri sektorite töö tulemuslikkuse võrdlustulemused osutuvad tõepäraseks.
3. Sobivate ja võrdluseks valmis partnerite leidmine.

4) konkurentsivõimelisuse võrdlev analüüs (*competitive benchmarking*)

See on nende organisatsioonide ülesannete või tööprotsesside võrdlus, kes pakuvad üksteisele teenusteturul konkurentsi (organisatsioonid, kes on võimelised täitma analoogseid ülesandeid ja osutama samu teenuseid).

Eeliseks asjakohasus.

Takistused:

1. Kergem on võrrelda mõõtmistulemusi kui jälgida protsessi sellisel juhul, kui konkurendid ei ole avaldanud *benchmarking*'uks valmisolekut.
2. Konkurentsivõimelisuse võrdlev analüüs nõuab organisatsioonilt teatavat küpsusastet ja valmisolekut. Sageli on informatsioon kättesaadav vaid tegevust toetavate ülesannete kohta. Kergem on algtada võrdlevat analüüsi konkurentide vahel, kes ei tegutse samas riigis või samal alal.

Kuidas suhtuda *benchmarking*'u kasutamisse?

Kõik eespool kirjeldatud lähemesisviisid kujutavad endast nii formaalset kui ka vähem struktureeritud võrdlust. Võrdlusandmete hankimiseks võib:

- esitada partneritele küsimustikud ja analüüsida saadud andmeid mitmemõõtmeliselt,
- intervjuuerida võrreldavaid partnereid,
- külastada organisatsioone ja teha vaatlusi nende tööprotsesside ja tööülesannete korralduse kohta.

Iga valitud viisi puhul tuleb läbi mõelda järgmised olulised etapid:

Planeerimine

• Selgitage välja analüüsi vajavad tööprotsessid.

• Määratlege ressursid.

• Koguge mõõtmistulemusi.

• Kinnitage protsesside valik.

• Selgitage võimalikud partnerid.

Arutage partneritega andmekogumisviisi valikut.

• Kinnitage partnerite nimekiri ja ajakava *benchmarking*'u läbiviimiseks.

Enne alustamist on vaja saavutada juhtkonna nõusolek ja usaldus, vastasel korral *benchmarking* ebaõnnestub, kuna puudub valmisolek uurimistulemustele reageerimiseks. *Benchmarking*'u läbiviimine eeldab kõigepealt valdkondade ja alade valikut, kus oodatakse edu, seejärel uuringute algatamist ja võimalikult kiiret uurimistulemuste rakendamist, et saavutada parim tulemus oma alal. Oluline on valida entusiastlik meeskond ja kaasata uuritavaga vahetult tegelevad isikuid. Selgitage eesmärgid ning leppige kokku, kuidas viia uurimistöö läbi nii, et see oleks sobiv kõigile läbiviijatele. Olge avatud uurimisprotsessi ja selle võimalike tulemuste suhtes (nt. tööviiside või ka töös rakendatud isikute arvu muutumine). Valige hoolega uurimistöö partnereid ja kaasatavaid töötajaid, et võrdlusprotsess ja tulemused oleksid mõttekad. Leppige partneritega kokku käitumisreeglites, ja eriti selles, mis puudutab andmete konfidentsiaalsust.

Mõned tegevusnõuanded

Kaardistamine:

- Dokumenteerige tegevuse käik.
- Võrrelge protsessi partnerite omaga.

Valmistuge põhjalikult partneritega kohtumiseks ja mõelge, mille poolest ning mis põhjusel nende eesmärgid võivad erineda teie omadest. Kohtumisel partneritega tehke üksikasjalikke märkmeid nende ettepanekutest, et hiljem suudaksite veenvalt väljendada ja tõestada oma seisukohti.

Analüüs:

- Selgitage välja erinevused ja uuendused.

• Nõustuge parandama arengusuundi, kui selleks on olemas objektiivne vajadus.

Uurige ja analüüsige, mille poolest erinevad partnerite tööprotsessid teie omadest, sest iga erinevus ei tähenda veel tulemuslikumat tööd, ja alati ei ole võimalik rakendada või kohaldada oma organisatsiooni tingimustes teisi toimimismeetodeid. Tehke kindlaks, et te pole midagi väga olulist oma ülevaate koostamisel välja jätnud ning arutlege partneritega oma analüüsi tulemuste üle.

Edasine tegevus:

• Informeerige uuringu tulemustest.

• Planeerige, kuidas teha muudatusi.

• Koostage ja kinnitage edaspidine tegevuskava.

Viige ellu kõik eelnevalt partneritega kooskõlastatud ja kokkulepitud toimingud. Leppige kokku tegevusplaani tehtavates vajalikes muudatustes ja ajakavas. Et olla kindel kavandatu elluviimises, kaasake pädevat personali. Ärge kartke püstitada tõsiseltvõetavaid ja küllaltki raskeid eesmärgi muudatuste tegemiseks, eriti kui on tõendeid, et partnerid hindavad teie kehtestatud standardeid või on saavutanud hinnatava taseme.

Ülevaade

• Andke hinnang senisele tegevusele uute eesmärkide valguses.

• Selgitage välja puudused ja tehke parandusettepanekuid.

• Tutvustage analüüsi tulemusi oma organisatsioonis ja partneritele.

Arutlege protsessi üle ja kaaluge *benchmarking'*u jätkamist.

Puudujääke arvesse võttes täiendage oma lähenemisi, et edaspidi veelgi tulemuslikumalt korraldada uuringuid ja lahendada *benchmarking'*u ülesandeid (nt. kuidas püstitada ülesannet selliselt, et organisatsiooni järgmise funktsiooni testimisel saaksite seda parandada juba kogetu põhjal). Jagage kolleegidega kogemusi: mida olete õppinud võrdleva analüüsi meetodikast ja kogunud praktikast. Tehke seda veenvalt, nii et *benchmarking'*u kui taseme testimise protsess muutuks organisatsioonis järjepidevaks.

Benchmarking'u edu mõju-tegurid:

• protsessi käivitamine,

• soov end järjepidevalt täiustada eduka arengu eesmärgil,

• kogunud juhtivpersonali toetus, • valmisolek õppida teiste kogemustest,

• hea organisatsioonisisene infovahetus,

• heatasemeline projektijuhtimine,

• traditsioon hinnata algatusvõimet ja oskus läbi näha algatatu olemus.

Need tingimused kehtivad ka Eesti raamatukogude kohta ja algatus vajab läbitöötamist, et käivitada *benchmarking'* kui taseme hindamise protsess. On jõutud arusaamisele selle vajalikkuses. Ühtlasi on algatatud ka teatud raamatukogutüüpide statistika võrdlev analüüs. Esialgu rakendatakse organisatsioonisisese analüüsi meetodikat töö tulemuslikkuse mõõtmiseks ja hindamiseks ning tööprotsesside võrdluseks.

Kuidas edendada benchmarking'ut Eesti raamatukogudes?

Eesti raamatukogude süsteem on hästi korraldatud ja tõhus. See hõlmab eri valdkondi – kesk- ja kõrgharidust, kultuurisuhteid, akadeemilisi ringkondi, teadustööd jm. Eestis on välja arendatud hea raamatukoguteenuste traditsioon ning raamatukogujuhtidel on olnud head tahet suunata kasinad ressursid prioriteetsete teenuste osutamiseks, arvestades infotarbija rahulolu ja vajadusi. Rohkem tuleks julgustada tegema funktsionaalseid analüüse. Kasutades oskuslikult mõõtmismetoodikat, tuleks analüüsida raamatukogude tööprotsesse ja teenuseid. Parima kogemuse selgitamiseks raamatukogutöö praktikas tuleb raamatukogusid analüüsida võrdlevalt.

*Benchmarking'*ut võib rakendada mitut moodi, võttes aluseks kas

• kogude analüüsi ja arenduse, • teenuste kvaliteedi ja teenuste turu kujundamise,

• personali koolitusvajaduse ning pädevuse arendussüsteemi kujundamiseks.

Eri tüüpi raamatukogudel on erinevad eesmärgid, kuid üks olulisem eesmärk on tagada informatsiooni kiire kättesaadavus. See

eeldab kogude analüüsi ja hindamist, olemasolevate ressursside kasutuse analüüsi, võrdleva analüüsi mõõtmismudeli rakendamist, komplekteerimise arengumudeli koostamist ning kogude arengupoliitika väljatöötamist.

Seminari käigus rühmatööna koostatud raamatukogude komplekteerimise arengumudel ja võrdleva analüüsi mõõtmismudel näitasid, et komplekteerimiskulud erinevad suuresti erinevuste tõttu raamatukogude struktuuris ja alluvussuhetes. Juhtimispoliitika tasandil tuleks mõista, et raamatukogude võrdluse analüüsist saadud märkimisväärsed tulemused aitavad leida lahendusi komplekteerimise- raha jaotamisel.

Kui soovitakse jätkata uuringuid raamatukogude tegevuse mõju ja edukuse analüüsiks, on tööprotsesside kaardistamine tõhus vahend ning see peab eelnema *benchmarking'*u käivitamisele. Oluline on, et juhtimisinformatsioon, olgu see siis statistika vm., oleks esitatud selle usaldusväärsust silmas pidades hoolikalt ja üksikasjalikult. Alles siis võime loota, et *benchmarking'*u meetodika on tulutoov.

Olemasolev informatsioon on piisav, et anda vastused mõnele edukuse määratlemise küsimusele. Seda võib kasutada organisatsiooni tegevuspõhimõtete väljatöötamisel ja protsesside juhtimisel. Kuigi on ka palju juhtimisinformatsiooni, mille kogumine võimaldaks paremini aru saada protsesside olemusest ja annaks raamatukogu juhtidele võimaluse märksa tõhusamalt hinnata oma organisatsiooni edukust. Eriti oluline on see tegevuspoliitika väljatöötamiseks ja -põhimõtete kavandamiseks. Lugejanõudluse ja teenuste turu-uuringud on standardite koostamise alus, mis omakorda eeldab, et iga organisatsioon mõeldab oma edukust märksa tõhusamalt just nendes valdkondades:

• kliendi infovajaduste rahuldamine vajalike materjalidega,

• kättesaadava informatsiooni valik,

• komplekteerimiskiirus.

Leidub ka teisi kogude parema kujundamise ja haldamise võimalusi. Statistika analüüs näitab,

Seminarist osavõtjaid. Fotod: Teet Malsroos

et raamatukogudesse komplekteeritud ressursid erinevad üksteisest. Siit tuleneb vajadus koordineerida komplekteerimist ja vahendada raamatukogudevahelist informatsiooni tähtsamate kirjastajate pakutud hindade kohta. Et välja töötada komplekteerimisstrateegia, on oluline analüüsida iga raamatukogu eelarve jaotust.

Tuleb välja arendada nõutavad infosüsteemid. Komplekteerimise tegevuspõhimõte sõltub raamatukogu struktuurist, kuid ühisressursside alusel komplekteerimise tasandil on oluline mõista, et tegelik kasum ja ressursside õige kasutus ilmneb juhul, kui teostatakse komplekteerimisraha otstarbeka jaotuse pidevat järelevalvet.

Olen seisukohal, et Rahvusraamatukogu, kellel on Eesti raamatukogude statistika andmebaas, peab jätkama võrdleva analüüsi metoodika rakendamist ja analüüsi mudeli hooldamist; haldama riikliku raamatukogude statistika andmebaasi, tegelema võrdleva statistika erinõudmistega ning pakkuma raamatukogujuhtidele kasulikku juhtimisinformatsiooni. Ka võiksid raamatukogude juhid efektiivsemalt kasutada olemasolevat informatsiooni. Kui Rahvusraamatukogu esitab jätkuvalt raamatukogudele kokkuvõtvaid statistikaaruandeid, võib sellest kujuneda tugev aluspõhi *benchmarking*'u rakendamisele tulevikus.

Inglise keelest tõlkinud Anu Nuut

LISA

Seminariks ettevalmistatud ja osavõtjatele jagatud dokumentatsioon pakub põhjalikumalt informatsiooni raamatukogude võrdleva analüüsi metoodikast. Nimetatud materjalidega on võimalik tutvuda RR-i raamatukogunduse teabesaalis.

Esimene sessioon – ülevaade *benchmarking*'u teooriast ja kasutusest

Benchmarking on pidev ja süstemaatiline eri organisatsioonide parima ja kvaliteetseima toodangu või teenuse võrdlemine ja hindamine organisatsioonide tegevuse parendamise eesmärgil. *Benchmarking* kui protsess hõlmab tegevuse planeerimist, kaardistamist, analüüsi, teostust, ülevaadet ja hinnangut.

Teine sessioon – *benchmarking*'u mõõtmismudel

Ülevaade raamatukogudele kohandatud mudelist ning näited Eesti teadusraamatukogude võrdleva analüüsi praktikast ja tulemuste interpreteeringust.

Kolmas sessioon – *benchmarking* kui raamatukogude tegevuse efektiivsuse hindamise alus

Ülevaade mõõtmisstandardite kehtestamisest teenuste võrdlevaks analüüsiks ja mõõtmistulemuste rakendamise raamatukogude tegevuse kavandamisel Inglismaa kogemuse põhjal.

Neljas sessioon – *benchmarking* ja rahvusvaheline kogemus, raamatukoguökonomika projekt *LibEcon*

Käsitleti Euroopa raamatukogude tegevust, finantside kasutuse analüüsi ja soovitusi tegevuspõhimõtete väljatöötamiseks ning anti ülevaade Eesti raamatukogude tulemuslikkusest Euroopa raamatukogude kontekstis.

Viies sessioon – prioriteedid ja *benchmarking*'u mudeldamine

Iseseisev rühmatöö, mille käigus analüüsiti kogude korraldust ja arendust, kaardistati kogude arenguprotsess, lähtuvalt kogude arenduse põhimõtetest

ning arvestades raamatukogu missiooni ja infotarbija vajadusi. Kogude kujundamise aluste kaardistamisel on oluline määratleda protsessi lähtepunktid ja prioriteedid. Eesmärk oli analüüsida probleeme, mis vajaksid uurimist ja standardimist Eesti teadusraamatukogudes.

Kuues sessioon – tulemuste üldistamine ja järeldused

Raamatukogude komplekteerimise arengumudeli koostamine oli üks võimalikke tööprotsessi kaardistamise mooduseid, kus kolme rühma töö võrdleva analüüsi ja hindamise alusel valiti parim, mis kajastas:

- kogude arengupoliitika määratlemist,
- infotarbija nõudlust, eri valdkondade nõudluse võrdlust ja sihtrühmade analüüsi,
- kogude arvestust ja analüüsi ning hinnangut olemasolevatele ressurssidele,
- kogude kasutuse analüüsi,
- raamatukogude statistikat kui juhtimisinformatsiooni,
- komplekteerimiseelarve kujundamist ja lisafinantseerimisallikaid,
- raamatukogude koostööd komplekteerimivaldkondade ja selleks eraldatavate ressursside jaotamisel,
- kirjastamist ja hinnapoliitikat,
- tööprotsesside mõõtmist.

Edukuse mõõtmiskriteeriumid on:

- komplekteerimiseks eraldatud eelarve osakaal raamatukogu eelarvest,
- teavikute arv kogus ühe infotarbija kohta,
- kogude väärtus ühe infotarbija kohta,
- kogude ringlus,
- komplekteerimiskiirus,
- infotarbija rahulolu uuringud.

Võrdleva analüüsi mõõtmismudel näitas, et Eesti raamatukogude komplekteerimiskulud erinevad märkimisväärselt. Üheks põhjuseks on nende struktuurierinevused, kuid rohkem ootaks mõistvat suhtumist raamatukogude juhtidelt ning riikliku juhtimispoliitika tasemel, et saadud võrdluse analüüsi tulemusi arvestataks komplekteerimisraha jaotamisel.

Seitsmes sessioon – Euroopa raamatukogud rahvusvahelise statistika kontekstis

Käsitleti raamatukoguökonomika projekti *LibEcon* ja Eesti raamatukogude osatähtsust Euroopa raamatukogude kontekstis. Anti ülevaade Euroopa rahvusraamatukogude arengutendentsidest ja võrdleva analüüsi tulemustest, raamatukogude tegevuse efektiivsusest.

ÜLEVAADE RAHVARAAMATUKOGUDE INFOSÜSTEEMIST 1999. AASTAL

MALL SAUL

RR

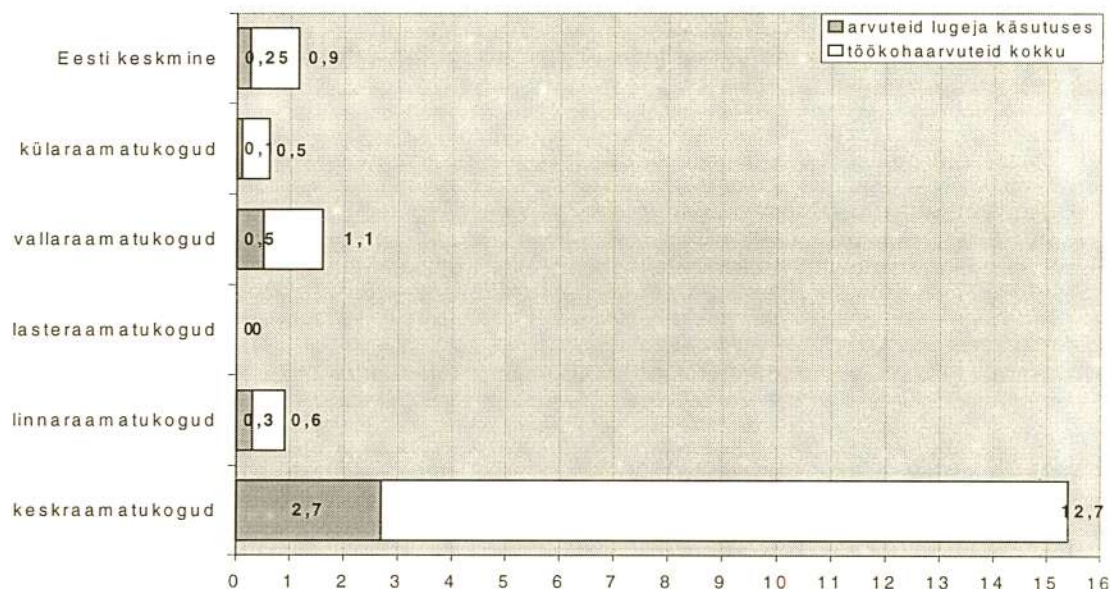
RIIST- JA VÕRKVARA

Eelmise aasta lõpuks oli Eesti üldkasutatavatel rahvaraamatukogudel kokku 535 töökohaarvutit, neist 254 kesk-, 37 linna-, 4 laste-, 22 valla- ja 218 külaraamatukogudes. 342 töökohaarvutit (64%) olid

alaliselt kohtvõrku lülitatud ja 146 (27%) arvutit olid lugejate käsutuses.

93% kasutatavatest arvutitest töötasid *Windows 95* või *Windows 98* keskkonnas.

Joonis 1. Keskmise töökohaarvutite arv.

Serverarvuteid oli infosüsteemis kokku 45. *UNIX*-it, *Linux*-it või *AIX*-i kasutas operatsioonisüsteemina 17, *Novell NetWare*'i 9 ja *Windows NT*-d 19 raamatukogu.

Arvuti kohtvõrke oli 1999. aasta lõpuks 84, neist 11 kasutas võrguoperatsioonisüsteemina *Novell NetWare*'i, 38 *Windows NT*-d, 7 *Linux*-it ning 28 kohtvõrku olid spetsialiseeritud serverita.

Printereid oli rahvaraamatukogudes kokku 263, neist 88 töötas võrgus mitmekasutajaprinterina. Skannereid oli 24, võotkoodilugereid 117, modemeid 83 ning CD-ROM seadmeid 268. UPS-e (*uninterruptible power supply* – puhvertoiteallikas) oli infosüsteemis kokku 125, neist serveri toiteks 39 ja töökohaarvutite toiteks 88.

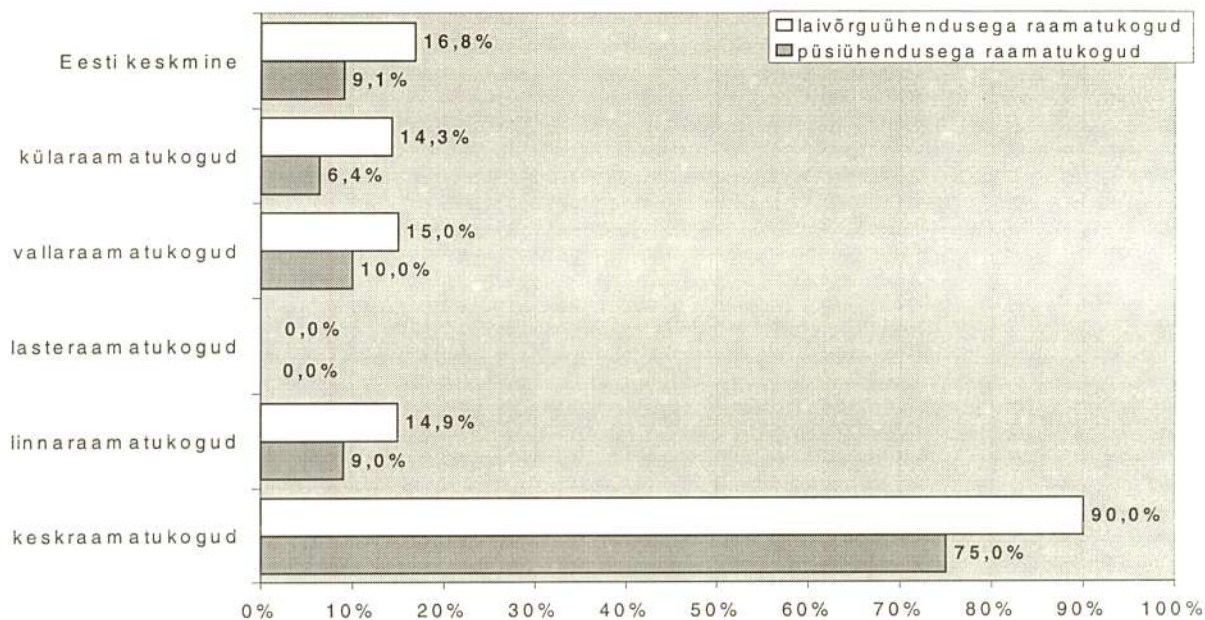
Tabel 1. Riist- ja võrkvaraga varustatus 1999. aasta lõpuks.

RK tüüp	Serverarvutid	Kohtvõrgud	Printerid	Võotkoodilugered	Lauaskannerid	Modemid	CD-ROM seadmed	UPS-id
Keskrk-d	29	38	109	73	5	29	115	64
Linnark-d	4	10	18	7	3	6	22	8
Lasterk-d	2	1	2	1	1	4	8	1
Vallark-d	2	5	10	4	3	4	12	4
Külarck-d	8	30	124	32	12	40	111	48
RK-d KOKKU	45	84	263	117	24	83	268	125

Internetiühendus toimis 97 raamatukogus, neist 53 oli püsiliin ning 44 ühendus modemi ja telefoniliini kaudu. Keskraamatukogudest puudus täiesti ühendus Jõgeva Maakonna Keskraamatukogul ja Kõrveküla Raamatukogul. Rapla Keskraamatukogul oli internetiühendus modemi abil, teistel keskraamatukogudel oli

püsiiühendus. Vaid 14,9% linnaraamatukogudest omas internetiühendust, vallaraamatukogudest oli internetiga ühendatud ainult iga teine Järva- ja Harjumaa raamatukogu, mujal see puudus. Lasteraamatukogudel 1999. aasta lõpuks veel laivõrguühendust ei olnud.

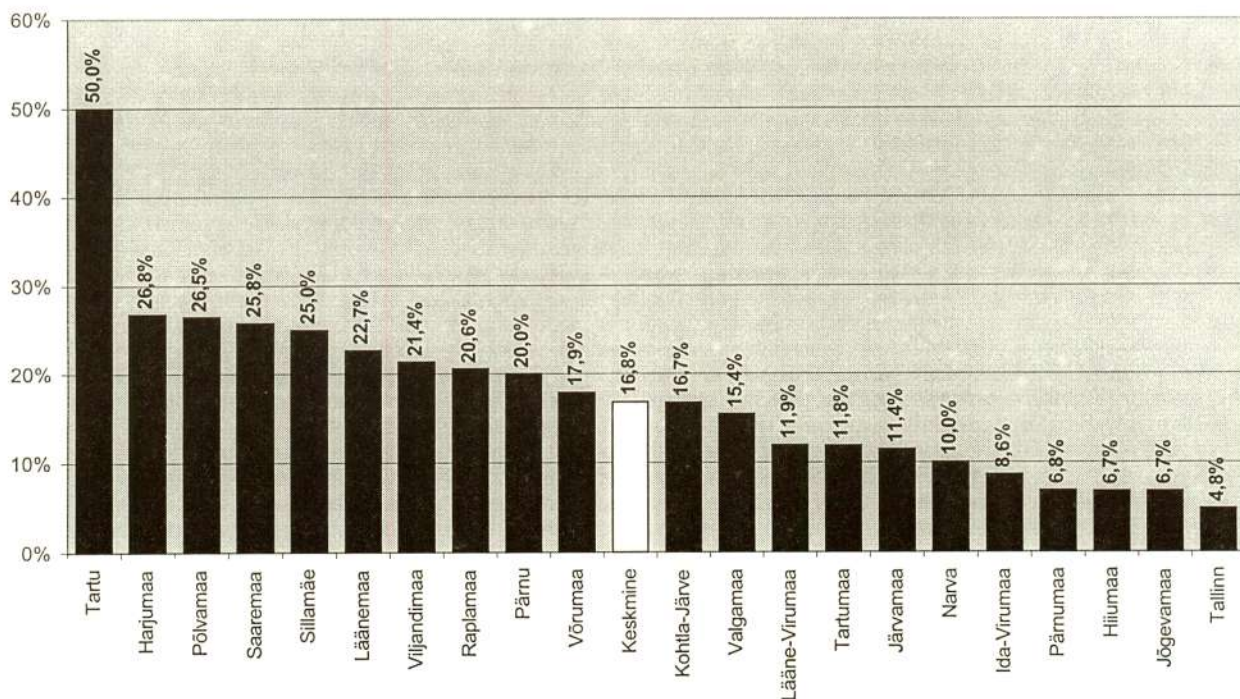
Joonis 2. Laivõrguühendusega raamatukogude osa.

Maakondadest on suurima laivõrguühendusega Harjumaa raamatukogud (28,8%) ning väikseimaga Jõgeva- ja Hiiumaa (6,7%). Tartu linnas on laivõrgu-

ühendus neljast raamatukogust kahel. Tallinnas oli aga 21 munitsipaalraamatukogust laivõrguühendus vaid keskraamatukogus.

Joonis 3. Laivõrguühendusega raamatukogude osa maakondades ja linnades.

WWWkodulehekülj oli Tallinna Keskraamatukogul, O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogul, Pärnu Keskraamatukogul, Põlva Keskraamatukogul, Saare Maakonna Keskraamatukogul, Valga Keskraamatu-

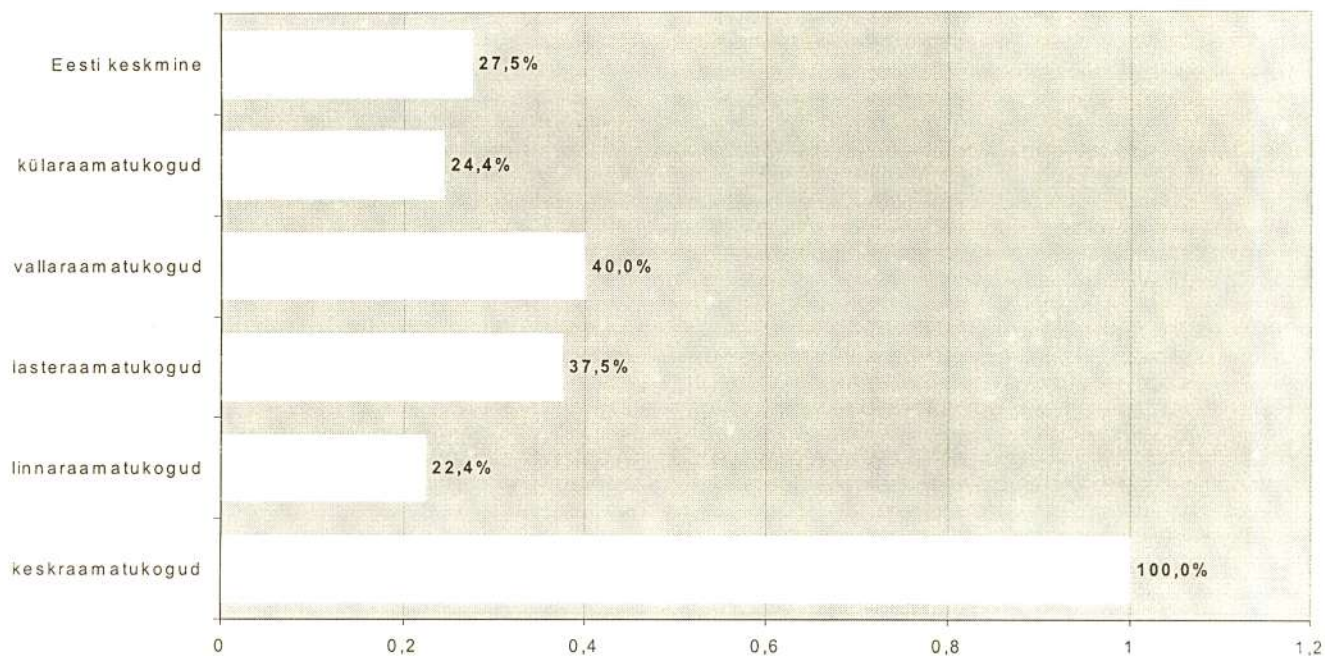
kogul ja Võrumaa Keskraamatukogul. Kodulehekülj oli ka ühel küla ja ühel vallaraamatukogul: Tilsa Raamatukogul Põlvamaal ning Kareda Vallaraamatukogul Järvamaal.

TARKVARA

1999. aasta lõpuks oli raamatukogutarkvara hankinud 159 rahvaraamatukogu (27,5%), kellest enamik seda ka kasutas. Mõned raamatukogud olid ostnud küll tarkvara, kuid neil puudus arvuti.

Raamatukogutüübiti on raamatukogutarkvara kasutajate arv küllaltki erinev: tarkvara kasutavad kõik 20 keskraamatukogu, samas oli raamatukogutarkvara hankinud vaid 22,4% linnaraamatukogudest.

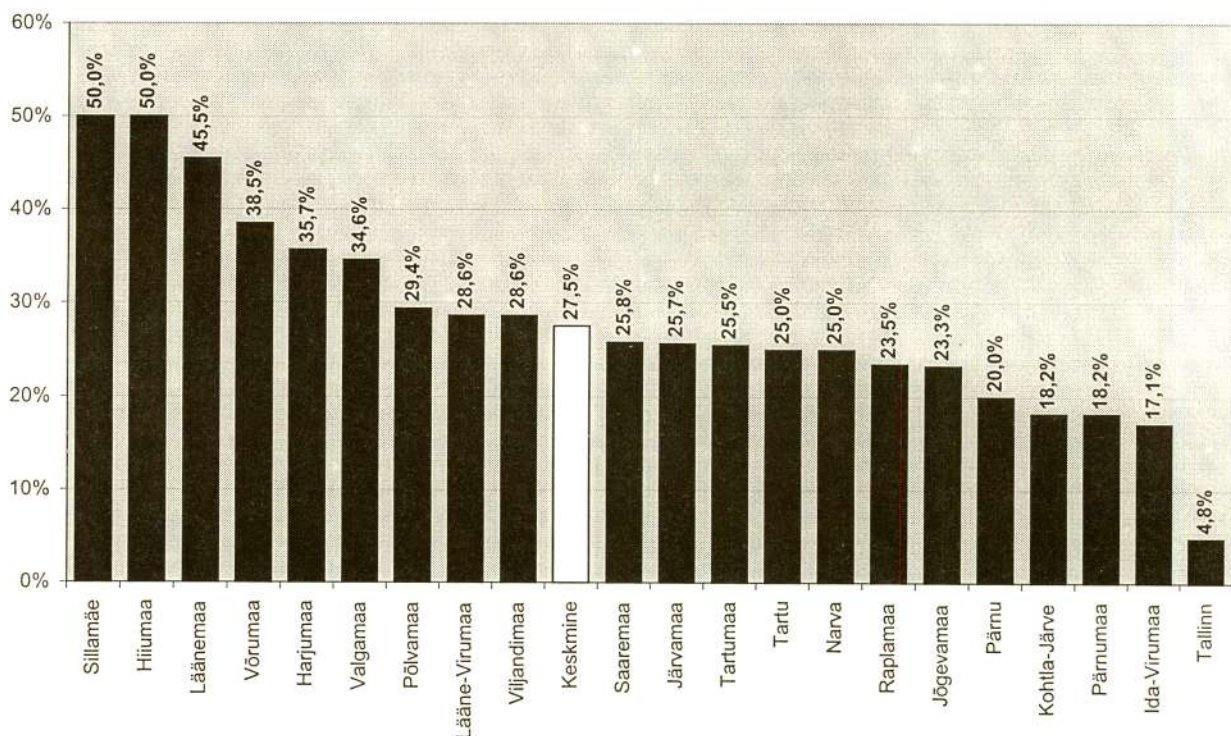
Joonis 4. Raamatukogutarkvara kasutavate rahvaraamatukogude osa.

Ka maakonniti kasutavad raamatukogud raamatukogutarkvara üsna erinevalt. Kui 40% Läänemaa

külaraamatukogudest oli muretsenud juba tarkvara, siis Pärnumaal oli seda teinud kõigest 13,2%.

Joonis 5. Raamatukogutarkvara kasutavate maakondade ja linnade rahvaraamatukogude osa.

Raamatukogutarkvara kasutavast 149 rahvaraamatukogust (93,7%) olid valinud programmi KIRJASTO 3000. Raamatukogutarkvara litsentse oli ostetud 335, neist 180 kuulus kesk-, 25 linna-, 4 laste-, 7 valla- ja 119 külaraamatukogule.

Rahvaraamatukogude andmebaasis leidis kokku 923 238 kirjet, sellest 655 249 (70,1%) olid raamatukirjed.

RAAMATU- KOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS

2000/2

Koostanud ENE SAHKAI

RAAMATUKOGUNDUSE ÜLDKÜSIMUSED

141. **Материалы** XXXIII научной конференции молодых специалистов (30-31 марта 1998 г.). - Санкт-Петербург, 1999. - 88 с. RR.

*

142. **Buchhave, B.** Children, children's culture and libraries on the move : the new Danish report to Folketinget signals commitment // Scand. Publ. Libr. Quart. Vol. 32 (1999) no. 4, p. 11-14. ERÜ, RR.

143. **Copyright** and licensing // Inform. Europe. Vol. 4 (1999) no. 4, p. 2-7. RR.

144. **Cultural** work within the information society // Inform. Europe. Vol. 4 (1999) no. 4, p. 8-9. RR.

145. **Danset, F.** Libraries in France // Inform. Europe. Vol. 4 (1999) no. 4, p. 24-25. RR.

146. **Eckelmann, S.** Neue Kommunikations- und Publikationsinfrastrukturen auf der Basis digitaler Medien : Schlußfolgerungen aus den Multimedia-Rundgesprächen der Deutschen Forschungsgemeinschaft // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 46 (1999) H. 6, S. 493-501. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

147. **Ekholm, E.** Tukholman kirjastot yksityistetään? // Kirjastolehti. Vsk. 93 (2000) nro 1, s. 10-11. EAR, ERÜ, RR, TÜ, TTÜ.

148. **Geleijnse, H.** Licensing principles, consortia and practical experiences // LIBER Quarterly. Vol. 9 (1999) no. 4, p. 402-412. RR, TÜ.

149. **Klugkist, A. C.** LIBER licensing principles for electronic information // LIBER Quarterly. Vol. 9 (1999) no. 4, p. 388-396. RR, TÜ.

150. **Nitecki, D. A. ; Franklin, B.** New measures for research libraries // J. of Academic Librarianship. Vol. 25 (1999) no. 6, p. 484-487. RR, TTÜ.

151. **Näätsaari, I.** Planning a library for the future : the librarian's perspective // Scand. Publ. Libr. Quart. Vol. 32 (1999) no. 4, p. 19-20. ERÜ, RR.

152. **Panyarachun, A.** Reaching the information gateways : an unfinished task // IFLA J. Vol. 25 (1999) no. 5/6, p. 274-277. EAR, ERÜ, RR, TÜ.

153. **Snijders, P.** The view of Elsevier Science on licensing // LIBER Quarterly. Vol. 9 (1999) no. 4, p. 397-401. RR, TÜ.

154. **Svedjedal, J.** "Busy Being Born on Busy Dying" : Internet ja kirja-alan ammatit // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. Vsk. 41 (1999) nro 8, s. 9-13. EAR, RR.

155. **Thomas, B.** Literature policy in Sweden // Scand. Publ. Libr. Quart. Vol. 32 (1999) no. 4, p. 26-27. ERÜ, RR.

156. **Tollefsen, S. ; Gulliksen, M.** Organising national consortia for licensing bibliographic, citation and fulltext databases // LIBER Quarterly. Vol. 9 (1999) no. 4, p. 413-418. RR, TÜ.

157. **Vejjajiva, A.** Library networks in the learning society // IFLA J. Vol. 25 (1999) no. 5/6, p. 278-281. EAR, ERÜ, RR, TÜ.

158. **Wilmsmeier, S.** "...und was haben die Benutzer davon?" : Kundenorientierung im Bibliotheks- und Informationswesen // Bibliothek : Forschung und Praxis. Jg. 23 (1999) H. 3, S. 277-317. TÜ.

159. **Wätjen, H.-J.** Access and the changing mission of research libraries // LIBER Quarterly. Vol. 9 (1999) no. 4, p. 437-461. RR, TÜ.

RAAMATU JA RAAMATUKOGUNDUSE AJALUGU

160. **Trésors** des bibliothèques de Lorraine. - Paris, 1998. - 317 p. RR.

161. **История** библиотек : исследования, материалы, документы. Вып. 2 - Санкт-Петербург, 1999. - 199 с. RR.

*

162. **Goedeken, E. A.** Serials then and now : historical aspects of serial literature since 1850, part 1 // The Serials Librarian. Vol. 37 (1999) no. 1, p. 55-91. RR.

163. **Goedeken, E. A.** Serials then and now : historical aspects of serial literature since 1850, part 2 // The Serials Librarian. Vol. 37 (1999) no. 2, p. 11-117. RR.

164. **Havu, S.** Kirjahistoriaa ja kultuurintutkimusta : Pohjoismaiden kirjahistorian seminaari // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. Vsk. 41 (1999) nro 8, s. 3-8. EAR, RR.

165. **Pabel, A.** Der Arbeitskreis für die Erfassung und Erschließung Historischer Bucheinbände (AEB) und sein Informationsblatt "Einband-Forschung" // Bibliothek : Forschung und Praxis. Jg. 23 (1999) H. 3, S. 372-375. TÜ.

TEADUSTÖÖ

166. **Hart, R. L.** Scholarly publication by university librarians : a study at Penn State // Coll. and Res. Libr. Vol. 60 (1999) no. 5, p. 454-462. TTÜ.

RAAMATUKOGUTÜÜBID

167. **Eesti Akadeemiline Raamatukogu.** Aastaraamat 1998. - Tallinn, 1999. - 152 lk. EAR, RR.

168. **Eesti** kooliraamatukogud 1998-1999 : [statistika-tabelid]. - Tallinn, 2000. - 59 lk. RR.

169. **Koninklijke Bibliotheek** : jaarverslag 1998. - Den Haag, 1999. - 67 p. - Osa teksti inglise keeles. RR.

170. **Lietuvos Nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka** = Martynas Mažvydas National Library of Lithuania. - Vilnius, 1999. - 19 p. - Tekst ka inglise keeles. RR.

171. **Narodna in univerzitetna knjižnica.** Poročilo o delu 1998. - Ljubljana, 1999. - 132 p. RR.

172. **Národní knihovna České republiky** : výroční zpráva 1998. - Praha, 1999. - 106 p. RR.

173. **Národní knihovna České republiky** : výroční zpráva 1997 = National Library of the Czech Republic : annual report 1997. - Praha, 1998. - 91 p. - Osa teksti inglise keeles. RR.

174. **Nukits** 1999. - Tallinn, 1999. - 56 lk. RR.

175. **Rapport** d'activité BnF [Bibliothèque nationale de France] 1998, [1999]. - 40 p. RR.

176. **Schweizerische Landesbibliothek.** 84. Jahresbericht 1998 : 1997 das Jahr des Umzugs. - Bern, 1998. - 120 S. RR.

*

177. **Gerner Nielsen, E.** Public libraries and the information society // Scand. Publ. Libr. Quart. Vol. 32 (1999) no. 4, p. 4-6. ERÜ, RR.

178. **Hagenström, J.** "Bilder verleihen wie Bücher" : Artotheken und der Einsatz von Kommunikationspolitik als Marketinginstrument // Bibliothek : Forschung und Praxis. Jg. 23 (1999) H. 3, S. 332-350. TÜ.

179. **International Public Library Conference** in Copenhagen // Inform. Europe. Vol. 4 (1999) no. 4, p. 16-17. RR.

180. **Kontio, T.** Tietoa, tahtoa ja sivistystä : Oulun yliopiston kirjasto 40 vuotta // Signum. Vsk. 32 (1999) N. 8, s. 169-172. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

181. **Niels, M.** The Immigrant Libray undergoes a change // Scand. Publ. Libr. Quart. Vol. 32 (1999) no. 4, p. 7-10. ERÜ, RR.

182. **Poroila, H.** Nitistääkö nettijakelu musiikkikirjaston? // Kirjastolehti. Vsk. 92 (1999) nro 11/12, s. 12-13. EAR, ERÜ, RR, TÜ, TTÜ.

183. **Smethurst, M.** European national libraries : a review of the year's activities // LIBER Quarterly. Vol. 9 (1999) no. 4, p. 462-504. RR, TÜ.

184. **Smith, I. M.** What do we know about public library use? // ASLIB Proc. Vol. 51 (1999) no. 9, p. 302-314. TTÜ.

RAAMATUKOGUHOIDJA. HARIDUS JA TÄIENDUSKOOLITUS

185. **UK - Nordic Seminar on Training for Change : New Skills for the Electronic Library** : proceedings of a seminar organized by NORDINFO and British Library Research and Innovation Centre, held in York, England 25.9-28.9.1997. - Helsingfors, 1998. - 96, [7] p. - (NORDINFO publication ; 39). RR.

*

186. **Candido, A. M.** Fabricating and prefabricating language : troubling trends in libraries // J. of Academic Librarianship. Vol. 25 (1999) no. 6, p. 433-438. RR.

187. **Goulding, A. ; Bromham, B. ; Hannabuss, S. ; Cramer, D.** Supply and demand : the workforce needs of library and information services and personal qualities of new professionals // J. of Librarianship and Inform. Sci. Vol. 31 (1999) no. 4, p. 212-223. RR, TTÜ.

188. **Satija, M. P.** Doctoral research in library and information science in India : some observations and comments // Libri. Vol. 49 (1999) no. 4, p. 236-242. TÜ.

RAAMATUKOGU TÖÖKORRALDUS

189. **Adapting marketing to libraries in a changing and world-wide environment = Le marketing des bibliothèques á l'heure du changement et de la mondialisation** : papers presented at the 63rd IFLA Conference, Copenhagen, September 1997. - München, 2000. - 89 p. - (IFLA publications ; 89). RR.

190. **A handbook for trustees of Nevada public libraries** : 1998 (abridged. ed.). - Carson City, 1998. - 57, [52] p. RR.

*

191. **Flemming, A.** Produktorientiertes Management in der öffentlichen Bibliothek // Bibliothek : Forschung und Praxis. Jg. 23 (1999) H. 3, S. 383-387. TÜ.

192. **Kautto, V. ; Kujala, I. ; Kytömäki, P.** Tiimiorganisaation suunnittelu ja toteuttaminen Oulun yliopiston kirjastossa // Signum. Vsk. 33 (2000) nro 1, s. 8-11. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

193. **Laaksovirta, T.** Asiantuntijaorganisaation normaalitila on uudistuminen // Signum. Vsk. 33 (2000) nro 1, s. 2-7. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

194. **Laeven, A. H.** From quantity to quality : changes in information provision in a medium-sized Dutch University Library // LIBER Quarterly. Vol. 9 (1999) no. 4, p. 419-436. RR, TÜ.

195. **Soppa, L.** Die Verwaltungsreform an italienischen Universitäten und ihren Bibliothekssystemen am Beispiel der Universität Florenz // Bibliothek : Forschung und Praxis. Jg. 23 (1999) H. 3, S. 318-331. TÜ.

STANDARDISEERIMINE

196. **Crawford, G. A. ; White, G. W.** Liberal arts colleges and Standards for College Libraries : a quantitative analysis // J. of Academic Librarianship. Vol. 25 (1999) no. 6, p. 439-444. RR.

KOMPLEKTEERIMINE

197. **The Acquisitions Librarian**. No. 22 : Gifts and exchanges : problems, frustrations, ... and triumphs. - New York, 1999. - 190 p. RR.

*

198. **Briscoe, P.** French international booksellers, suppliers to libraries, à la fin du vingtième siècle // Library Collections, Acquisitions & Technical Services. Vol. 23 (1999) no. 4, p. 401-410. EAR, RR, TÜ.

199. **Carrico, S. B.** Gifts in academic and special libraries : a selected bibliography // Library Collections, Acquisitions & Technical Services. Vol. 23 (1999) no. 4, p. 421-431. EAR, RR, TÜ.

200. **Knauf-Wutz, K. ; Leiwesmeyer, B.** Rechtliche Rahmenbedingungen der Erwerbung im europäischen Kontext // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 46 (1999) H. 6, S. 503-513. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

KIRJELDAMINE

201. **Cataloging and Classification Quarterly**. Vol. 27, no. 1/2. Maps and related cartographic materials : cataloging, classification, and bibliographic control. Part 1. - Binghamton, 1999. - XX, 227 p. RR.

*

202. **Ayers, F. H.** Time for change : a new approach to cataloguing concepts // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 28 (1999) no. 2, p. 3-16. RR.

203. **Domer, D.** Cataloging in the 21st century - part 1 : contextual issues // Library Collections, Acquisitions & Technical Services. Vol. 23 (1999) no. 4, p. 393-399. EAR, RR, TÜ.

204. **Kulczak, D. E.** Name authority work for OCLC copy cataloging : is it worth the effort? // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 28 (1999) no. 1, p. 69-81. RR.

205. **Liu, J.** Review and prospect for centralized cataloging in China // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 28 (1999) no. 2, p. 57-64. RR.

206. **Murtomaa, E.** The impact of the functional requirements for bibliographic records recommendations on the on the ISBD(ER) // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 28 (1999) no. 1, p. 33-41. RR.

207. **O'Neill, E. T. ; Lavoie, B. F.** Bibliographic control for the Web // The Serials Librarian. Vol. 37 (2000) no. 3, p. 53-69. RR.

208. **Romano Reynolds, R.** Harmonizing bibliographic control of serials in the digital age // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 28 (1999) no. 1, p. 3-19. RR.

209. **Witt, M.** Cataloguing CD-ROMs using the ISBD(ER) rules : example of a French Public Library (Médiathèque de la Cité des Sciences et de l'Industrie in Paris) // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 28 (1999) no. 1, p. 21-31. RR.

LIIGITAMINE

210. **UDK = universaalne detsimaalklassifikatsioon** : liigitustabelid. - Tallinn, 1999. - 1084 lk. RR.

*

211. **Beall, J.** Indexing form and genre terms in a large academic library OPAC : the Harvard experience // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 28 (1999) no. 2, p. 65-71. RR.

212. **Ferrari, R. C.** The art of classification : alternate classification systems in art libraries // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 28 (1999) no. 2, p. 73-98. RR.

213. **Olson, H. A.** Exclusivity, teleology and hierarchy : our Aristotelean legacy // Knowledge Organization. Vol. 26 (1999) no. no. 2, p. 65-73. TÛ.

214. **Tinker, A. J.** The Dewey Decimal Classification and the transition from physical to electronic knowledge organization // Knowledge Organization. Vol. 26 (1999) no. 2, p. 80-96. TÛ.

KATALOOGID

215. **Arellano, F. F. M.** Subject searching in online catalogs including Spanish and English material // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 28 (1999) no. 2, p. 45-56. RR.

216. **Ayers, F. H. ; Nielsen, L. P. S. ; Ridley, M. J.** BOPAC2 : a new concept in OPAC design and bibliographic control // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 28 (1999) no. 2, p. 17-44. RR.

KOGUD

217. **Boakye, J.** Users' awareness and use of science and technology collections at the University of Science and Technology (UST) libraries // J. of Librarianship and Inform. Sci. Vol. 31 (1999) no. 4, p. 204-211. RR, TTÛ.

218. **Wade, A.** Co-operation in collection development : summary of the Meeting of the Division of Collection Development, Prague, July 1999 // LIBER Quarterly. Vol. 9 (1999) no. 4, p. 505-510. RR, TÛ.

KOGUDE HOID

219. **Foot, M.** Report of the Preservation Management Summer School held at the Public Record Office and the British Library, 19th-23rd July 1999 // LIBER Quarterly. Vol. 9 (1999) no. 4, p. 511-515. RR, TÛ.

220. **Guidelines** for the security of rare book, manuscript, and other special collections : the final version, approved July 1999 : prepared by the ACRL Rare Books and Manuscripts Section's Security Committee // Coll. and Res. Libr. News. Vol. 60 (1999) no. 9, p. 741-748. TTÛ.

LUGEJATEENINDUS

221. **Informationsvermittlung** und Dienstleistungsorientierung wissenschaftlicher Bibliotheken in den USA: Kolloquium am 8. Oktober 1998 in der Universitätsbibliothek Stuttgart. - Stuttgart, 1999. - 64 lk. - (Bibliothek, Bildung und Fortschritt). TÛ.

222. **Frank, P.** Student artists in the library : an investigation of how they use general academic libraries for their creative needs // J. of Academic Librarianship. Vol. 25 (1999) no. 6, p. 445-455. RR, TTÛ.

223. **Kuuti, J.** Kongressin kirjaston verkkopalvelut // Kirjastolehti. Vsk. 92 (1999) nro 11/12, s. 16-17. EAR, ERÛ, RR, TÛ, TTÛ.

224. **Nurminen, M. ; Kuusinen, I.** Asiakaspalvelu paremmaksi benchmarkaten // Tietopalvelu. Vsk. 14 (1999) nro 5, s. 5-6. ERÛ, RR.

225. **Verho, S.** Ihmisarvoista palvelua // Kirjastolehti. Vsk. 92 (1999) nro 11/12, s. 14-15. EAR, ERÛ, RR, TÛ, TTÛ.

LUGEMINE

226. **Что мы читаем? Какие мы? Библиотеки и чтение :** сборник научных трудов. Вып. 3. - Санкт-Петербург, 1999. - 192 с. RR.

227. **Kautto, V. ; Lumme, A.** Kirjallisuus yliopistopiskelussa kyselytutkimusten valossa // Signum. Vsk. 33 (2000) nro 1, s. 12-17. EAR, RR, TTÛ, TÛ.

228. **Tåga, A. ; Öyno, E.** Has the state purchasing scheme resulted in better non-fiction books for children // Scand. Publ. Libr. Quart. Vol. 32 (1999) no. 4, p. 15-18. ERÛ, RR.

BIBLIOGRAAFIA- JA INFOTÖÖ

229. The **value** of library and information services : papers presented at a seminar held in Melbourne, September 19 1990. - Melbourne, 1992. - 97 p. RR.

230. **Bawden, D. ; Holtham, C. ; Courtney, N.** Perspectives on information overload // ASLIB Proc. Vol. 51 (1999) no. 8, p. 249-255. TTÛ.

231. **Bell, S. J.** Understanding preferences for search system interfaces and the role of emotive forces : a research challenge // Coll. and Res. Libr. Vol. 60 (1999) no. 5, p. 440-452. TTÛ.

232. **Bertrand, G.** Probleme des Controlling einer Informationsvermittlungsstelle // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 46 (1999) H. 6, S. 465-492. EAR, RR, TTÛ, TÛ.

233. **Brown, C. M.** Information literacy of physical science graduate students in the information age // Coll. and Res. Libr. Vol. 60 (1999) no. 5, p. 426-438. TTÛ.

234. **D'Esposito, J. E. ; Gardner, R. M.** University students' perceptions of the Internet : an exploratory study // J. of Academic Librarianship. Vol. 25 (1999) no. 6, p. 456-461. RR, TTÛ.

235. **Forsman, M.** Tietoarkisto - tutkijan unelma? // Signum. Vsk. 32 (1999) nro. 8, s. 164-168. EAR, RR, TTÛ, TÛ.

236. **Muchin, J. A.** Free thinking : using free sites on the Internet to save time and money // The Bottom Line : Managing Library Finances. Vol. 12 (1999) no. 4, p. 150-152. TTÛ.

237. **Slack, F. ; Rowley, J.** Pathways to knowledge : a perspective on information and knowledge delivery in Australia // J. of Librarianship and Inform. Sci. Vol. 31 (1999) no. 4, p. 197-203. RR, TTÛ.

INFORMAATIKA. INFOTEADUS

238. **Structures** and Relations in Knowledge Organization : proceedings of the ISKO Conference 25-29 August 1998 Lille, France. - Würzburg, 1998. - 438 p. - (Advances in Knowledge Organization, Vol. 6 (1998)). RR.

239. **Black, S.** An assessment of social sciences coverage by four prominent full-text online aggregated journal packages // Library Collections, Acquisitions & Technical Services. Vol. 23 (1999) no. 4, p. 411-419. EAR, RR, TÛ.

240. **Jääskeläinen, P.** Kommunikatiivinen kompetenssi tietoyhteiskunnan kansailasuuden resurssina // Informaatiotutkimus. Vsk. 18 (1999) nro 3, s. 57-65. RR.

241. **Lennon, D.** The future of "free" information in the age of Internet // ASLIB Proc. Vol. 51 (1999) no. 9, p. 285-289. TTÛ.

AUTOMATISEERIMINE JA

INFOTEHNOLOGIA

242. **Technology** and scholarly communication. - Berkeley etc., 1999. - 442 p. RR.

243. **Bawden, D. ; Rowlands, I.** Digital libraries : assumptions and concepts // Libri. Vol. 49 (1999) no. 4, p. 181-191. TÛ.

244. **Brier, D. J. ; Lebbin, V. K.** Evaluating title coverage of full-text periodical // J. of Academic Librarianship. Vol. 25 (1999) no. 6, p. 473-478. RR, TTÛ.

245. **Burnett, K. ; Kwong Bor Ng ; Park, S.** A comparison of the two traditions of metadata development // J. of the Amer. Soc. for Inform. Sci. Vol. 50 (1999) no. 13, p. 1209-1217. TTÛ.

246. **Collection** metadata solutions for digital library applications // J. of the Amer. Soc. for Inform. Sci. Vol. 50 (1999) no. 13, p. 1169-1181. TTÛ.

247. **Dugale, C.** Actively encouraging the use of electronic resources at a UK academic library // *Libri*. Vol. 49 (1999) no. 4, p. 203-211. TÜ.

248. **Griffith, J. C.** Millennium services for e-journals : the Harrassowitz approach to electronic serials // *The Serials Librarian*. Vol. 37 (1999) no. 1, p. 43-53. RR.

249. **Hanson, H. ; Schalow, J.** Two aspects of quality in technical services : automating for quick availability, and identifying problems, effecting solutions // *Library Collections, Acquisitions & Technical Services*. Vol. 23 (1999) no. 4, p. 433-441. EAR, RR, TÜ.

250. **Lawson, K. G. ; Pelzer, N. L.** Assessing technology-based projects for promotion and/or tenure in ARL academic libraries // *Coll. and Res. Libr.* Vol. 60 (1999) no. 5, p. 464-476. TTÜ.

251. **Rowlands, I. ; Bawden, D.** Digital libraries : a conceptual framework // *Libri*. Vol. 49 (1999) no. no. 4, p. 192-202. TÜ.

252. **Rowlands, J. ; Bawden, D.** Building the digital library on solid research foundations // *ASLIB Proc.* Vol. 51 (1999) no. 8, p. 275-282. TTÜ.

253. **Stäcker, T.** Eine Datenbank für mittelalterliche Handschriften : überlegungen zu einem Projekt // *Bibliothek : Forschung und Praxis*. Vol. Jg. 23 (1999) no. H. 3, S. 351-371. TÜ.

254. **Sutton, S. A.** Conceptual design and deployment of a metadata framework for educational resources on the Internet // *J. of the Amer. Soc. for Inform. Sci.* Vol. 50 (1999) no. 13, p. 1182-1192. TTÜ.

255. **Webster, J. ; Middleton, C.** Paying for technology : student fees and libraries // *J. of Academic Librarianship*. Vol. 25 (1999) no. 6, p. 462-472. RR, TTÜ.

HOONED JA SISUSTUS

256. **Hujanen, E.** Tila tunteille ja tiedolle // *Kirjastolehti*. Vsk. 92 (1999) nro 11/12, s. 10-11. EAR, ERÜ, RR, TÜ, TTÜ.

257. **Mäki-Jyllilä, J.** Planning a library for the future : the architect's perspective // *Scand. Publ. Libr. Quart.* Vol. 32 (1999) no. 4, p. 21-22. ERÜ, RR.

258. **Myllylä, R.** Kirjasto ja kuttuurikeskus Vuotalo : 2000-luvun kohtaupaikka, jossa kipunoi // *Kirjastolehti*. Vsk. 92 (1999) nro 11/12, s. 6-7. EAR, ERÜ, RR, TÜ, TTÜ.

RAAMATUKOGUORGANISATSIIONID

259. **Deschamps, C.** Presidential address, IFLA Bangkok conference, august 1999 // *IFLA J.* Vol. 25 (1999) no. 5/6, p. 271-273. EAR, ERÜ, RR, TÜ.

260. **News** section : 65th IFLA Council and General Conference, Bangkok - "Libraries as Gateways to an Enlightened World" // *IFLA J.* Vol. 25 (1999) no. 5/6, p. 283-318. EAR, ERÜ, RR, TÜ.

ÜRITUSED

261. **Flake, D.** Donna's report of the EAHIL '99 Workshop, Tartu, Estonia // *Newsletter to European Health Librarians* (1999) no. 48, p. 14-16. RR.

262. **Salmi, L.** The Tartu workshop was a success // *Newsletter to European Health Librarians* (1999) no. 48, p. 9-13. RR.

RAAMATUKOGUDESSE SAABUNUD

2000. AASTA AJAKIRJAD (seisuga 15. mai)

The Acquisitions Librarian. - USA. - RR.
Alexandria. - Inglismaa. - RR.
American Libraries. - USA. - RR.
ASLIB Proceedings. - Inglismaa. - TTÜ.
Bibliophilos. - Soome. - RR.
Bibliotek i tidskrifter. - Rootsi. - RR.
Biblioteksbladet (BBL). - Rootsi. - RR.
Bibliotheksdienst. - Saksamaa. - RR, TÜ.
The Bottom Line : Managing Library Finances. - Inglismaa. - TTÜ.
The Cape Librarian. - LAV. - RR.
Chroniques de la Bibliothèque nationale de France. - Prantsusmaa. - RR.
College & Research Libraries. - USA. - TTÜ.
College & Research Libraries News. - USA. - TTÜ.
Computers in Libraries. - USA. - RR.
Current Awareness Abstracts of Library and Information Management Literature. - TTÜ.
Čtenar. - Tšehhi. - RR.
Dialog mit Bibliotheken. - Saksamaa. - RR.
Helsingin Yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - Soome. - EAR, RR, TÜ.
IATUL News. - Rootsi. - TTÜ.
IFLA Journal. - Saksamaa. - EAR, ERÜ, RR, TÜ.
Informaatiotutkimus. - Soome. - RR, TTÜ.
Information Europe. - Holland. - RR.
Journal of Academic Librarianship. - USA. - RR, TTÜ, TÜ.
Journal of the American Society for Information Science. - TTÜ.
Journal of Documentation. - Inglismaa. - TTÜ.
Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery & Information Supply. - USA. - TTÜ.
Journal of Librarianship and Information Science. - Inglismaa. - RR, TTÜ.
Kirjastolehti. - Soome. - ERÜ, RR, TTÜ, TÜ.
Knowledge Organization. - Saksamaa. - TÜ.
Law Library Journal. - USA. - RR.
LIBER Quarterly. - Saksamaa. - RR.

The Library : the Transactions of the Bibliographical Society. - Inglismaa. - TÜ.

Library Collection Acquisitions & Technical Services. - USA. - RR.

Library Computing (varem: Library Software Review). - USA. - TÜ.

Library Hi Tech. - USA. - EAR.

The Library of Congress : Information Bulletin. - USA. - EAR, RR, TÜ.

Library Quarterly. - USA. - EAR.

Mitteilungen ABDOS. - Saksamaa. - RR, TÜ.

National Library News. - Kanada. - RR.

NB-Newsletter : Österreichische Nationalbibliothek aktuell. - Austria. - RR.

Newsletter of the IFLA Section of Document Delivery and Interlending. - Rootsi. - RR.

OCLC Newsletter. - USA. - RR, TÜ.

Publisher's Weekly. - USA. - RR, TÜ.

Scandinavian Public Library Quarterly. - Norra. - ERÜ, RR.

Select : the Newsletter of the National Bibliography Service. - Inglismaa. - EAR, RR.

The Serials Librarian. - USA. - RR.

Signum. - Soome. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

Tarp Knygų. - Leedu. - RR.

Tietopalvelu. - Soome. - RR.

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. - Ungari. - EAR.

UNISIST Newsletter : Information, Informatics, Telematics. - Prantsusmaa. - TTÜ.

Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. - Saksamaa. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

The Yale University Library Gazette. - USA. - RR.

Библиография. - Venemaa. - RR.

Бивлиотека. - Venemaa. - EAR, RR, TÜ.

Бивлиотековедение. - Venemaa. - EAR, TÜ.

Научные и технические библиотеки. - Venemaa. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

1999. aastaks tellitud ajakirjadest on RR- i saabunud veel:

Cataloging and Classification Quarterly. - USA.

Journal of Internet cataloging. - USA.

Journal of Library Administration. - USA.

Avalik kataloog oli olemas 30% keskraamatukogudest ja 1,5% linnaraamatukogudest. Küla-, valla- ja lasteraamatukogudes lugeja raamatukogus leiduvate dokumentide kohta infot elektronkataloogist otsida ei saanud. Laenutusi registreeriti elektrooniliselt igas viiendas keskraamatukogus ning vähestes linna- ja külaraamatukogudes, teistes rahvaraamatukogudes tehti seda traditsioonilisel viisil.

Tabel 2. Eri moodulite tarbijate osa integreeritud raamatukogutarkvara kasutavatest rahvaraamatukogudest.

RK tüüp	Kasutusel olevad integreeritud raamatukogutarkvara moodulid				
	Komplekteerimine	Perioodika registreerimine	Kataloogimine	Laenutamine	Avalik kataloog
Keskrk-d	75,0%	40,0%	100,0%	20,0%	30,0%
Linnark-d	13,3%	6,7%	86,7%	6,7%	1,5%
Lasterk-d	12,5%	12,5%	24,0%	0,0%	0,0%
Vallark-d	25,0%	25,0%	87,5%	0,0%	0,0%
Külark-d	16,8%	16,8%	77,9%	5,3%	0,0%
Rahvark-de keskmine	24,5%	12,5%	81,8%	6,9%	6,2%

INFORMAATIKAPERSONAL

1999. aasta lõpuks töötas täiskoormusega informaatikaspetsialist vaid kuues keskraamatukogus: O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogus, Narva Keskraamatukogus, Harju Maakonnaraamatukogus, Jõhvi Linna Keskraamatukogus, Lääne-Virumaa Keskraamatukogus ja Võrumaa Keskraamatukogus. Tallinna Keskraamatukogus töötas kolm, Kohtla-Järve Keskraamatukogus ja Valga Keskraamatukogus kummaski kaks osakoormusega informaatikaspetsialisti. Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu, Põlva Keskraamatukogu, Rapla Keskraamatukogu, Saare Maakonna Keskraamatukogu, Kõrveküla Raamatukogu ja Viljandi Linnaraamatukogu ei olnud palganud ka osalise koormusega informaatikapersoonali. Lääne Maakonna Keskraamatukogu ostis teenuse väljast.

Külaraamatukogudes oli rakendatud 11 osalise tööajaga informaatikaspetsialisti, linnaraamatukogudes oli tööle võetud vaid üks osakoormusega inimene, üks töötaja oli palgatud ka vallaraamatukogudes, lasteraamatukogudes aga puudus informaatikapersoonal.

Kokku töötas rahvaraamatukogudes seitse täis- ja 24 osakoormusega informaatikaspetsialisti. Seoses

kohtvõrkude täiustamise ning laivõrguühenduste loomisega suureneb aga vajadus kompetentse informaatikapersoonali järele.

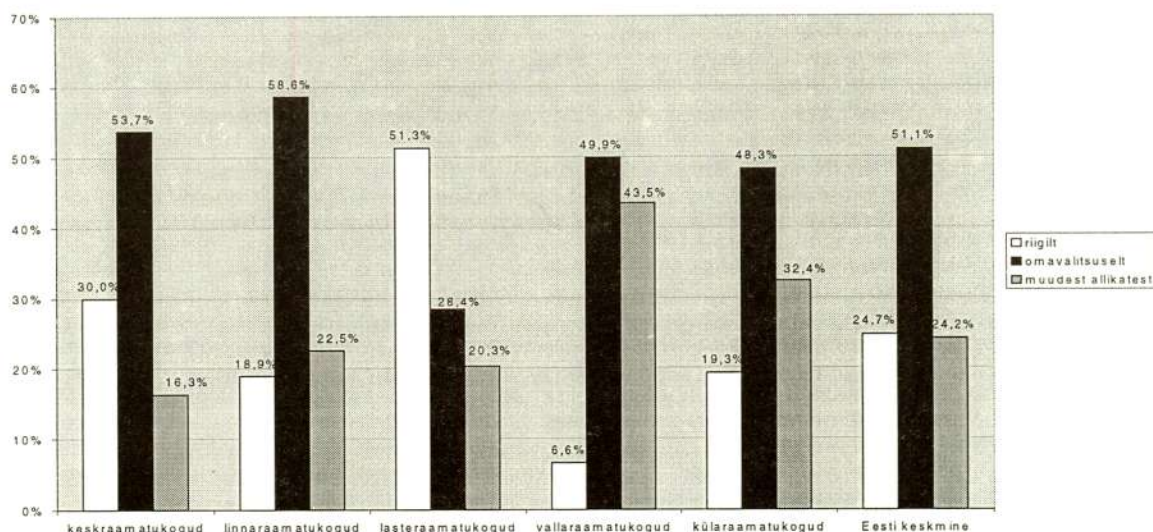
KULUD

1999. aastal kulutasid rahvaraamatukogud infotehnoloogiale kokku 9 180 300 krooni. Sellest 2 270 000 krooni (24,7%) saadi riigi- ja 4 694 200 krooni (51,1%) omavalitsuste eelarvest ning 2 216 100 krooni (24,2%) muudest allikatest.

Riigieelarvest anti rahvaraamatukogudele möödunud aastal toetust peamiselt laivõrguühenduste loomisega seonduvate kulude katteks, tingimusel, et omavalitsus osaleb projektis kaasfinantseerijana.

Raamatukogutüübiti said infotehnoloogiakuludes riigilt suurima summa osa lasteraamatukogud (51,3%) ning väikseima vallaraamatukogud (6,6%). Et lasteraamatukogude arvutistatus on väike, siis tõstis protsendi kõrgeks üks suure rahalise toetuse saanud lasteraamatukogu. Vallaraamatukogudes moodustasid 1999. aastal infotehnoloogia kuludest 58,7% kulutused riistvara hankimisele, mis ei olnud riigi finantseerimiseeliste hulgas.

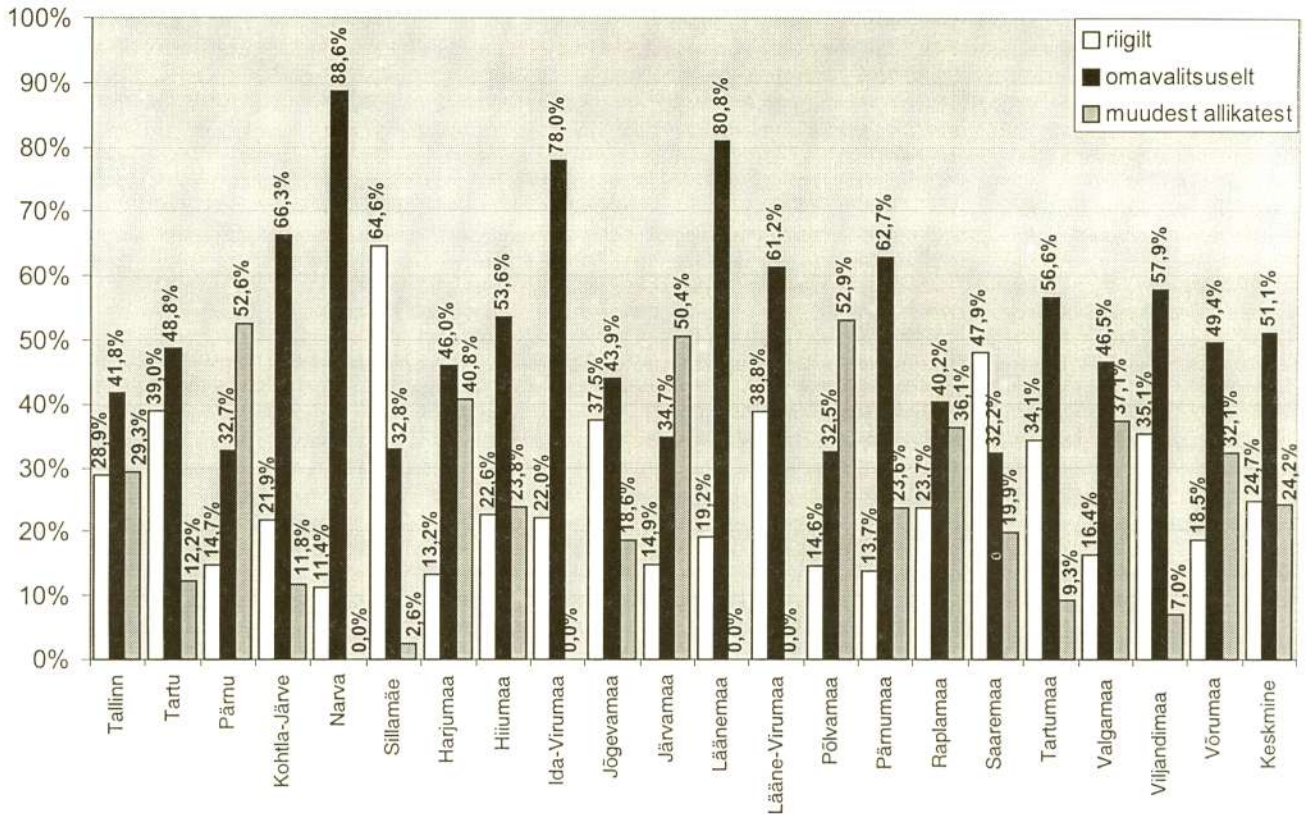
Joonis 6. Rahvaraamatukogude infotehnoloogiakulud finantseerimisallika järgi.

Maakondadest ja endistest vabariikliku alluvusega linnadest oli omavalitsuse eelarvest eraldatud summa infotehnoloogiakuludeks suurim Narvas, Ida-Virumaal ja Läänemaal. Väikseim Pärnus, Sillamäel, Põlva-

ja Saaremaal. Pärnus ja Põlvamaal saadi aga suurem osa infotehnoloogiale kulutatud summast muudest allikatest. Saaremaal jäi infotehnoloogiakulude suurimaks maksjaks riik.

Joonis 7. Rahvaraamatukogude infotehnoloogiakulud finantseerimisallika järgi.

Samatüübiliste raamatukogude keskmised infotehnoloogiakulud erinesid maakondades ja linnades suuresti. Lisaks rahalistele võimalustele on eelkõige keskmine näitaja ka sellest, millisel arvutistamise etapil ollakse, s.t. keskmised kulud ei näita alati infotehnoloogiaga varustatuse taset. Erinevused

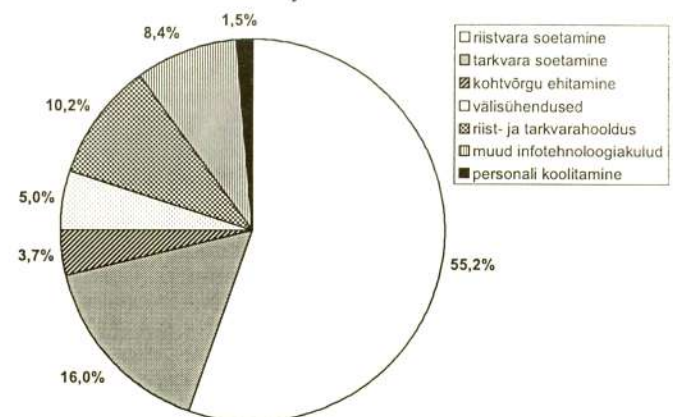
keskmistes infotehnoloogiakuludes ilmnevad kõige paremini külaraamatukogude näitajate puhul. Kui Harjumaa külaraamatukogud kulutasid infotehnoloogiale keskmiselt 15 200 krooni, siis Hiiumaa külaraamatukogud kõigest 4400.

Tabel 3. Keskmised infotehnoloogiakulud eri tüüpi rahvaraamatukogudes (tuhandetes kroonides).

Keskrk-d	Linnark-d	Lasterk-d	Vallark-d	Külark-d
212,8	11,3	32,5	15,2	7,8

Kõige rohkem kulutati raha riistvara soetamiseks (55,2%), märkimisväärne osa infotehnoloogiasummadest (10,2%) maksti riist- ja tarkvara hoolduseks. Liiga väikese osa moodustasid infotehnoloogiakulud välisühenduste loomiseks (5,0%) ning personali-koolituseks (1,5%).

Joonis 8. Rahvaraamatukogude infotehnoloogiakulud kululiikide kaupa.

Tabel 4. Rahvaraamatukogude infotehnoloogiakulud kululiikide järgi eri tüüpi rahvaraamatukogudes.

RK tüüp	Riistvara soetamine	Tarkvara soetamine	Kohtvõrgu ehitamine	Välisühendused	Riist- ja tarkvara hooldus	Muud IT-kulud	Personali koolitus
Keskrk-d	51,2%	19,4%	2,6%	6,6%	10,0%	8,6%	1,6%
Linnark-d	33,4%	14,1%	10,9%	5,2%	11,5%	24,7%	0,2%
Lasterk-d	46,7%	9,1%	3,8%	26,9%	6,6%	6,3%	0,6%
Vallark-d	57,8%	7,7%	6,3%	4,8%	13,0%	6,0%	3,5%
Külark-d	65,0%	13,6%	3,3%	1,5%	10,1%	5,1%	1,4%
Rahvark-de keskmine	55,2%	16,0%	3,7%	5,0%	10,2%	8,4%	1,5%

Ülaltoodud andmete põhjal tuleb tõdeda, et rahvaraamatukogude esmaseks ülesandeks on laivõrguühenduste loomine, kompetentse informaatikapersonali palkamine ja personali arvutikoolitus. Muidu pole võimalik rahvaraamatukogust kui infovahendajast rääkida.

EESTI RAHVARAAMATUKOGUD 1999. AASTAL

	Raamatu- kogude arv	Teavikuid 01. 01. 1999	Registree- ritud lugejaid	Laenutusi	Külastusi	Raamatu- kogu- hoidjaid
Keskraamatukogud	20	3 027 346	166 091	5 883 107	2228 826	502
Linnaraamatukogud	67	2 307 649	108 482	4 044 435	1 453 231	199
Lasteraamatukogud	8	170 878	11 539	321 231	151 712	27
Vallaraamatukogud	20	389 307	14 808	517 436	186 952	43
Külaraamatukogud	463	4 802 579	130 021	4 700 143	1 706 010	515
Munitsipaalraamatukogud	578	10 697 759	430 941	15 466 352	5 726 731	1 286
Muud rahva- raamatukogud	19	146 716	9 856	294 361	148 335	8
RAHVARAAMATU- KOGUD KOKKU	597	10 844 475	440 797	15 760 713	5 875 066	1 294

1999. a. TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOLI INFOTEADUSE ERIALA LÕPETANUD

Bakalaureuseõpe

Liina Gross. Euroopa Liidu Infokeskus euroinfo vahendajana. Juhendaja Aira Lepik, 64 lk.

Piret Juhani. Märjamaa ja Vigala kihelkonna raamatuloost. Juhendaja Liivi Aarma, 114 lk.

Kristel Kadaja. Eesti trükisõnaainelised publikatsioonid 1950–1990. Juhendaja Liivi Aarma, 176 lk.

Annika Kuusik. Tasulised raamatukogu- ja infoteenused:

Eesti teaduslikud keskraamatukogud. Juhendaja Aira Lepik, 83 lk.

Meeli Kõlli. Eesti sporditrükis aastatel 1918–1940. Juhendaja Elviine Uverskaja, 125 lk.

Marion Lepasaar. Mustamäe Linnaosa Valitsuse infohaldussüsteemi projekteerimine.

Juhendaja Toomas Etverk, 85 lk.

Priit Mägi. Infopoliitika arengusuunad Ameerika Ühendriikides ja Euroopa Liidus.

Juhendaja Ülle Papp, 55 lk.

Kristiina Presnova. Raamatuillustratsiooni kujunemine. Juhendaja Liivi Aarma, 107 lk.

Anne Samp. Kirjaliku kommunikatsiooni alused (saksa- ja venekeelse kirjanduse analüüs).

Juhendaja Liivi Aarma, 103 lk.

Andželika Sokolova. Kirjaliku kommunikatsiooni alused (eesti-, inglisis- ja soomekeelse

kirjanduse analüüs). Juhendaja Liivi Aarma, 123 lk.

Diplomiõpe

Anne Aaver. EMT infotelefoni analüüs ja andmebaasi mudel. Juhendaja Toomas Etverk, 68 lk.

Mari Reimand. Õppeprotsessi muutumise mõju kooliraamatukogu tegevusele. Juhendaja Silvi Roomets, 80 lk.

MIDA VÕTAME KAASA UUDE AASTATUHANDESSE?

21. jaanuaril tähistas Tartu Ülikooli Raamatukogu ettekandepäevaga oma kunagise direktori, raamatuteadlase, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu asutajaliikme Friedrich Puksoo (23. jaanuar 1890 – 18. oktoober 1969) 110. sünniaastapäeva. On kujunenud kauniks tavaks anda välja Fr. Puksoo auhind aasta jooksul ilmunud parima raamatuloo, raamatuteaduse, raamatukogunduse või bibliograafia alase töö autorile. Auhinna asutas Eesti Raamatuühing 1990. aastal, kolmel viimasel aastal on auhinda välja andnud Tartu Ülikooli Raamatukogu ja ERÜ. Seitsmeteistkümne autori üheksast tööst otsustas žürii (Malle Ermel, esimees, Ruth Hiie, Rein Saukas, Kalju Tammaru ja Anne Valmas) anda Friderich Puksoo 2000. aasta auhind (3000 kr.) **Endel Valk-Falkile "Ajastu stiilitunnuste säilitamine konserveerimisel. Gooti, renessanss- ja barokkstiilköitekunstis. Metoodiline kogumik. I. Tallinn, 1999" ning aastatepikuse viljaka tegevuse eest köitekunsti ajaloo uurimisel ja köite-restauraatorite koolkonna kujundamisel Eestis.**

Aastatuhande viimane kümnend on olnud meie raamatukogudele suurte muutuste aeg. Põhjusi on mitu: info- ja kommunikatsioonitehnika rakendamine, üleminek turumajandusele, kus igal ajal on hind, lõhe vajaduste ja võimaluste vahel, mis seab raamatukogude juhte pidevalt valikute ette. **Ettekandepäeva sisustamiseks pöörduisid korraldajad viie teadusraamatukogu poole küsimusega: "Mida võtame kaasa uude aastatuhandesse?"** Meeldiv oli, et ettekannetest ei kujunenud toretsevad raportid töösaavutustest, vaid asjalikud arutelud lahendamist vajavatest probleemidest.

Eesti Kirjandusmuuseumi direktori Krista Aru vastus ettekandes "Rahvuslik arhiivraamatukogu kui eneseteostus" oli konkreetne: füüsiliselt võtame kaasa oma

kogud, oma ajaloo, teadmised ja kogemused. Kuid üha sagedamini peame küsima, mis see maksab, kes maksab ja kas tasub teha? Kui ei tee, siis kes võidab, kes kaotab? Meie kultuuriloos on rohkesti näiteid asjadest, mida on tehtud missooonitundest, eneseteostuse ja -tõestuse vajadusest. Üks selliseid on rahvusliku arhiivraamatukogu idee. Tänapäevaks on Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu kindla riigipoolse finantseerimiseta. Kogude korraldamiseks, kättesaadavaks tegemiseks ja töötajatele palkade maksmiseks tuleb iga aasta taotleda abiraha. (Kas tõesti on Peeter Oleskil õigus, et meie praeguses poliitikas on läbi mõtlemata, kui palju meil on rahvuslikke kohustusi? M. E.)

Otstarbekus oli **Eesti Akadeemilise Raamatukogu direktori Anne Valmase ettekande "Kas raamatuga uude aastatuhandesse?"** üks märksõnu. Teades trükiste hoidmise hinda, on aeg mõned vanad kokkulepped üle vaadata. Me ei pea hoidma mitmes eksemplaris nõukogudeaegset raamatut ja vana perioodikat, mida põhimõtteliselt enam ei kasutata. Perioodikaväljaannete säilitamine tulevikus on lahendamist vajav probleem, vaja oleks omaette hoidlat, mis ei peaks asuma Tallinnas ega Tartus. Ka perioodika mikrofilmimine ja digiteerimine võimaldab ruumi kokku hoida, kindlustab samas nende parema kättesaadavuse. Kuid kas perioodika digiteerimisele peab eelnema mikrofilmimine, kuidas digitaalsed väljaanded säilivad, kas see kallid töö õigustab end? Ta rõhutas vajadust kooskõlastada kavandatavad projektid, näiteks Eesti päevalehtede mikrofilmimine ja analüütiline bibliograferimine. Kui puudub vahendusiinformatsioon, kas keegi üldse suudab vanadest ajalehtedest vajalikku üles leida?

Meie teadusraamatukogude viimaste aastate olulisimal tehnoloogilisel uuendusel INNOPAC-il

peatudes rõhutas ta raamatukogu kasutajate parema teavitamise vajadust. Elektronkataloog on tõepoolest hea, eriti koondkataloogina. INNOPAC-i sisestatakse ajakirjade artiklikirjed, kuid kust saab kasutaja teada, milliseid ajakirju bibliografeeritakse Tallinnas, milliseid Tartus ja kas artiklikirjed peavad olema ühes andmebaasis raamatukirjetega. Kas oleme mõelnud sellele, et andmed elektronkataloogi sisestatud raamatute kaudu oleksid kättesaadavad Eesti internetivärvate Delfi, Neti jt. kaudu. Positiivse näitena teadusraamatukogude koostööst tõi A. Valmas esile elektrooniliste teadusajakirjade ühistellimist EBCSO-lt. Kui ühel raamatukogul on pisut rohkem raha raamatute ostmiseks, siis see tähendab ju seda, et meil kõigil on raha rohkem. Võidab eelkõige lugeja, olgu ta siis Tartus, Tallinnas või Narvas. Koostöö laabub siis, kui suudame üksteise suhtes olla sallivad.

Rahvusraamatukogu peabibliograaf Janne Andresoo rääkis teemal "Eesti rahvusbibliograafia uue aastatuhande väljakutsed".

Eesti taasiseseisvumise järel kehtis jooksva rahvusbibliograafia koostamisel mõnda aega territoriaalsuse põhimõte, alates möödunud aastast hõlmab jooksev rahvusbibliograafia Eestis kõikides keeltes ilmunud teoseid ning väljaspool Eestit ilmunud eestikeelseid teoseid. *Estonica* on tänini jäänud enim poleemikat tekitanud rahvusbibliograafia valdkonnaks. Rahvusbibliograafia ja rahvusteavik on lahutamatu mõisted, millest viimane on määratletud Sundeksmplari seadusega. Seadusega kuuluvad säilitamisele Eestis trükitud trükised ja audiovisuaalteavikud, 1998. aastast kuuluvad sundeksemplari alla ka elektroonilised teavikud füüsilisel kandjal. Teavikud uutel kandjatel on kaasa toonud nende säilitamise probleemi. Paberandjal teavikute puhul on probleemiks nende füüsilise säilivuse, audiovisuaalteavikute ja elektrooniliste teavikute puhul informatsiooni säilitamine, mis nõuab selle ümbersalvestamist uuele kandjale või uude formaati. Sundeksmplari laiene-

mine esialgu üksnes füüsilisel kandjal elektroonilistele teavikutele on seotud võrguväljaannete säilitamise ressursimahukuse ja autoriõigustega. Võrguväljaannetest registreeritakse juba praegu rahvusvahelise standardnumbriga varustatud elektroonilised jadaväljaanded ja raamatud. Rahvusraamatukogu on asunud välja selgitama võrguväljaannete kirjas-tajaid ning analüüsima nende produktiooni, et välja töötada säilitamisele ja rahvusbibliograafias registreerimisele kuuluvate võrguväljaannete valikukriteeriumid. Küsimus, kas registreerida võrguväljaanne, millele puudub juurdepääs, ootab vastust uuel aastatuhandel. Rahvusbibliograafia on praegu saadaval trükiväljaandena, lähitulevikus on andmebaas kasutatav ka sidusrežiimis. Rahvusbibliograafiakirjed on kättesaadavad ka INNOPAC-is, probleemiks on nende kaitstud muudatuste tegemise eest, mistõttu on kaalumisel eraldada rahvusbibliograafia andmebaas koondkataloogist. Nagu näitab rahvusvaheline kogemus, laekub sundeksemplar paremini seal, kus raamatukoguhoidjad, kirjastajad ja trükkalid on loonud ühise huvide ringi. RR-i interneti koduleheküljel on kavas avaldada ilmuma hakkavate raamatute nimestikke, koostöös raamatukaubastajatega ollakse valmis teavitama raamatuturul saada olevatest raamatutest.

Käsilolevad retrokonversiooni-projektid on Rahvusraamatukogu tänased prioriteedid ja nende tõttu on lõpetatud retrospektiivse analüütilise rahvusbibliograafia koostamine. See oli ka vastus Anne Valmase küsimusele.

Jüri Järs, Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu direktor mõtiskles oma ettekandes "Raamatukogu aastal (20)00 p.Kr. – olemus ja nähtumus" selle üle, kas raamatukogu olemus sõltub info-kandjast, mida ta kogub, säilitab ja vahendab, samuti koostöövajaduse üle. Raamatukogu kui institutsiooni 5000-aastasest ajaloost tekkis J. J. arvates nn. pärisraamatukogu koos Gutenbergi ajastuga. Praeguseks oleme jõudnud heterogeense

raamatukogu staadiumi, mis algas 50–25 aastat tagasi. Üha enam informatsiooni on mikrokandjatel, mille lugemiseks vajame tehnilisi vahendeid. Raamatukogu pidamine läheb aina kallimaks. Mikrokandjate kogus ja digitaalses raamatukogus puudub päris raamat, virtuaalses elektroonilises raamatukogus pole midagi peale ühenduse. Teabe väärtus ei olene teabekandjast, selle tõttu seisame probleemi ees, kas omada teabekandjat või omada ligipääsu. Tehnokraatlikku arvamust, et tuleviku raamatukogu on virtuaalne, mittemateriaalne, toetab arvamus, et selle arvelt saab kokku hoida. Soovides asja raamatukogude kahjuks pöörata, võime kujutleda, et kusagil on kõik olemas ja me võime vajaliku teaviku tellida RVL-iga, hankida interneti kaudu. Elektrooniliste ajakirjade puhul, mida pakutakse pakulina, jääb petlik mulje, et saame suure hulga pealekauba. Üha enam sõltume äripartnerist ja sellest, mida ta meile müüb. Teaduslike keskraamatukogude puhul on oluline kasutada väheseid ressursse otstarbekalt. Paratamatu on koostöö ja standardiseerimine. Standardsed asjad on väärt asjad ja tulevad odavamalt kätte. Loo-sung peaks olema: vähem universaalsust, rohkem spetsialiseerumist. Teadusraamatukogude info-süsteem INNOPAC on tore ja läbi-paistev süsteem, see on rahvusbibliograafia andmebaas ja koondkataloog. Kuid kas kõik raamatukogud hakkavad kasutama komplekteerimise moodulit ja kas see tagab koordineeritud komplekteerimise? Tuleks määratleda komplekteerimise valdkonnad, vastutus-alad ja sügavus. Rahvaraamatukogudes kasutatav *Kirjasto 3000* tuleks välja vahetada kaasaegsema tarkvara vastu.

Tartu Ülikooli Raamatukogu endine direktor, Riigikogu liige Peeter Olesk ja ametisolev direktor Toomas Liivamägi võtsid vaatluse alla raamatukogude tüpoloogia.

P. Oleski teadusraamatukogu määratlus oli uudne. Oma küsimu-

sele, kui mitmest raamatust algab raamatukogu, vastas ta ise, et see algab esimesest trükisest. Me pole aga suutelised määratlema, mis pole enam raamatukogu. Teed teise äärmusse tähistab internet. Tuleb loobuda arvamusel, et teadusraamatukogu on rahvaraamatukoguga võrreldes piiratuma lugejaskonnaga. Suurema koormuse saab see raamatukogu, kes kindlustab lugejate rahulolu suuremas diapa-soonis. Teaduslik, teaduse huvides komplekteeritud ja teaduse nimel arendatud raamatukogu on meie päevil universaliseeritud raamatukogu, kelle asendit mõjutavad:

1. kogude avatus ehk kättesaadavus igal ajal ja igas kohas,

2. kogude universaalsus, s.t. et suudab rahuldada entsüklopeediliste huvidega lugejat,

3. lugejate hierarhiliste huvide rahuldatuse aste, s.t. võimet pak-kuda trükisõna suvalist tüüpi lugejale, koolipoisist professorini,

4. rahvusraamatukogu põhi-mõtete rakendus, s.t. *estonica* kogumist ja süstematiseerimist, nagu on ühiskondlikult kokku lepitud, tingimusel, et seda tehakse võimalikult ammendavalt.

Raamatukogu on seda teaduslikum, mida enam ta vastab nendele neljale nõudele.

Toomas Liivamägi uuris probleemi, kas teadusraamatukogu on teatud tüüpi institutsioon või funktsioon või teenus. Kuna rahvusraamatukogu ja rahvaraamatukogu on seadusega kaitstud, siis on nad ka paremini defineeritud. Teadusraamatukogu ülesannet näeb ta teadus- ja arendustegevuseks vajaliku info kogumises, kirjeldamises, hoidmises ja kättesaadavaks tegemises, seda ka taseme-õpet toetava informatsiooniga. Teadusraamatukogu teeb ka ise teadus- ja arendustööd. Teadusraamatukogu(de) arendamisel on olulised tehnoloogiline, organisatsiooniline ja õiguslik aspekt.

Tehnoloogilises plaanis on oluline, et teadust toetav informatsioon on elektrooniline ja digitaalne, see informatsioon on võrgus ning üha enam ja enam võrgus. Gutenbergi universumi purunemisega väheneb tekstilise informat-

siooni ja suureneb pildilise informatsiooni osatähtsus. Raamatukogud, arhiivid ja muuseumid moodustavad ühise informatsioonilise keskkonna, mis eeldab universaalsemaid kirjeldamise standardeid kui seda on MARC-standard, näiteks *Dublin Core*.

Organisatsiooniliselt ei peaks teadusraamatukogu enam vaatama kui institutsiooni, vaid kui teatavat funktsioonide või teenuste kogumit. Rahvusraamatukogu ja rahvaraamatukogud on oma seadusega hästi kaitstud. Ülikoolide raamatukogud on suhteliselt sõltumatute institutsioonide allasutused, mis teeb nende seisundi ebastabiilseks. Seetõttu tuleks seadustada teatud teadusraamatukogunduse funktsioon. Riigi esmane huvi võiks siin olla strateegiliselt olulise teadusinfo nivoo hoidmine teatud kõrgusel ning kõik, kes tahavad, võivad ülikoolide ja teadusraamatukogude vahendusel riigi kulul seda informatsiooni kasutada. Otsuse, millist informatsiooni ja millisel kujul sisse osta, võiks teha teaduskompetentsi nõukogu või mõni muu otsustuskogu. Rahastamine peaks olema tsentraalne ning alustada võiks elektroonilise informatsiooniga, mis oleks kasutatav riigi piires. Raamatute ja ajakirjadega on probleem keerulisem, kuhu need peaksid minema: Tallinna, Tartusse või peaks midagi ka Pärnusse andma. Meie ülesanne on kujundada raamatukogude ümber niisugune keeris, mis toob raha süsteemi kui tervikusse. See keeris tuleks ka seadustada. Igaüks kaitses oma positsiooni ja selletõttu läheb väga palju ressursi kaduma. Eesti raamatukogusüsteem vajaks auditeerimist.

Lõpetuseks lisas Peeter Olesk, et teadusraamatukogude seaduse vastuvõtmine sel aastal on võimalik, kompromissina saaksid seaduse kaitsva katuse alla nii teadusraamatukogu kui institutsioon ja funktsioon.

*Malle Ermel
TÜR-i pearaamatukoguhoidja*

MUDELRAAMATUKOGU – MIS SEE ON?

Rootsi Riiklik Kultuurinõukogu algatas 90-ndate aastate alguses **rahvusvahelise mudelraamatukogude projekti (UNET)**. Projekti käigus tahetakse **luua maailma eri paigus rahvaraamatukogud, kes arvestavad oma tegevuses** võimalikult täpselt **UNESCO** 1993. aastal vastu võetud kolmanda **rahvaraamatukogude manifesti nõudeid ja kelle tööst võiksid eeskujuna võtta kõik rahvaraamatukogud**. Esimeseks mudelraamatukoguks ning projekti koordinaatoriks sai Ljusdali kommuuni raamatukogu Rootsis. Praeguseks on projektiga liitunud veel viie riigi raamatukogud (Prof. Machado Vilela raamatukogu Vila Verdes Portugalis, Can Casacuberta raamatukogu Badalonas Hispaanias, Mzilikazi memoriaalraamatukogu Bulawayos Zimbabwes, Coyhaique raamatukogu Tšiilis, 1996. aastast Vinni-Pajusti raamatukogu ning 1998. aastast Lääne-Virumaa Keskraamatukogu Eestis), liitumas on raamatukogud Taist, Austraaliast ning Kanadast. Raamatukogud valitakse erineva arengutaseme ja suurusega, kõigis neis tehakse eelnevalt sõltumatu ekspertuur ning antakse hinnang, mil määral on juba järgitud UNESCO manifesti printsiipe. Projektis osalevate raamatukogude esindajad kohtuvad kaks korda aastas – ühel korral toimub raamatukoguhoidjate erialane väljaõpe (stažeerimine partnerite juures), teisel korral tehakse kokkuvõtteid ning määratakse edasised töösuunad. Tulemuste objektiivseks hindamiseks on projekt kavandatud pikaajalisena. Projektil on oma sümboolika. Antakse välja infolehte ja koostamisel on interneti kodulehekül.

9.–12. detsembrini 1999. aastal toimus Virumaal Vinnis ja Rakveres UNET-i 4. konverents, millest võtsid osa Rootsi, Hispaania, Portugali ja Zimbabwe raamatukoguhoidjad. Kokkusaamise põhikorraldajaks olid Vinni valla-

valitsus (Margit Diits) ja Lääne-Virumaa KRK (Liisa Düüna), finantseerisid ja toetasid Kultuuriministerium, Hasartmängufond, Eesti Kultuurkapital, Lääne-Viru Ühisomavalitsus, Lääne-Virumaa KRK, Vinni vallavalitsus, Võhu veinitehas jt. Enne tõsisema töö juurde asumist tutvuti Vinni valla Roela, Viru-Jaagupi ja Vinni-Pajusti raamatukoguga. Vinni-Pajusti raamatukogu juhataja **Ere Tammeoru** sõnul on raamatukogu oma ligi 24 000 eksemplarilise koguga hea näide kooli- ja rahvaraamatukogu ühendamisest (asub koolihoones, kuid väljastpoolt kooli tulevaile lugejaile on eraldi sissepääs). Raamatukogus on mitu arvutit, kasutatakse integreeritud raamatukogusüsteemi *Kirjasto 3000*, ei puudu ka internetiühendus. Vinni valla suuruselt ja automatiseerimise tasemelt äärmiselt erinevad raamatukogud andsid väliskülalistele pildi Eesti vallaraamatukogude olukorrast. Hilisemal arutelul arvasid Bulawayo raamatukogu esindajad, et iga järgmine seminar peakski algama sellise raamatukogude külastusega, millele järgneksid väljastpoolt tulnute arvamused ning ettepanekud töö paremaks korraldamiseks (seekord jäid ettepanekud küll tegemata). Konverentsi käigus tutvuti veel Tapa lasteraamatukoguga, Lääne-Virumaa Keskraamatukoguga Rakveres ja Eesti Rahvusraamatukoguga, mis kõik jätsid oma uute ja läbimõeldult kujundatud ruumidega külalistele eriti hea mulje. Kultuuriprogrammi kuulusid väljasõit Võhu veinitehasesse, lõkkeõhtu Oru talu põllul lõbusa saanisõiduga, puhkeõhtu Roela rahvamajas ning jalutuskäik Tallinna vanalinnas.

Konverentsi esimesel päeval Vinnis räägiti muutustest mudelraamatukogudes viimase aasta jooksul ning arutati edasiminekuvõimalusi. Ülevaatega tehtust projekti algusest tänaseni esines pro-

jekti juht **Kerstin Hassner** Ljusedali raamatukogust. Ta nentis, et info osalejate tegemistest ei jõua alati teisteni. Probleemi aitaks lahendada UNET-i Interneti kodulehekülgl, mille koostamist **Anders Videll** Ljusedali raamatukogust on alustanud. **Isaiah M. Magagula** Bulawayost tegi ettepaneku anda lisaks koduleheküljele välja ka trükitud infoleht (neil näiteks pole internetiühendust ja on probleeme raha saamisega raamatute ostmiseks). Raamatukogud võiksid saata sinna infot vähemalt 3–4 korda aastas ja nii lisanduksid iga-aastastele aruannetele täpsemad ülevaateid toimunust. **Barbro Thomas** Rootsist arvas, et niisugune infovahetus on väga oluline – praeguste mudelraamatukogude erinevuse ei sega üksteiselt õppimist.

Eesti raamatukogude arengut iseloomustades leidis Lääne-Virumaa Keskraamatukogu direktor **Liisa Düüna**, et raamatukogude prestiiž on kasvanud, suurenenud on ka lugejate arv. Raamatukogu osa on tõusnud internetipunkti ja perioodika lugemiskohana. Raamatukogud peavad aga laiendama oma tegevusvaldkonda ja tegutsema kultuuriasutusena laiemalt. Eriti head võimalused selleks on uutesse suurematesse ruumidesse kolinud ja hästi sisustatud ning internetiühendusega raamatukogudel.

Kultuuriministeeriumi raamatukogude nõunik **Meeli Veskus** pidas eriti tähtsaks raamatukogu osa elukestva õppe pakkujana.

Teisele konverentsipäevale Rakveres olid kutsutud ka teiste Eesti keskraamatukogude esindajad ning Lääne-Virumaa raamatukogude juhatajad. Rakvere linna kultuurinõunik **Marika Vernik** andis oma avasõnas mõned pidepunktid eesti raamatu arengust – esimestest eestikeelsetest märkmetest dominiiklaste kloostri käsikirja serval kuni esimeste trükisteni ja oma kirjanduse arenguni. Edasi said sõna raamatukogude esindajad. Päeva lõpetas ERÜ esimees, RR-i täienduskoolituse peaspetsialist **Krista Talvi** ülevaatega kutseühingu tööst üldse ja tegevusest

raamatukogude arendamisel. Ta tutvustas ERÜ väljaandeid ja esitas Eesti raamatukogunduse iseloomustamiseks ka raamatukogude, lugejate, laentuste jm. arvud. Muutused ühiskonnas ning raamatukogude tegevuse rahvusvaheliste standardite ning nõudmistega vastavusse viimine on tinginud raamatukoguhoidjate täienduskoolitusvajaduse kasvu. Eesti raamatukoguhoidjate koolitus on korraldatud riiklikul, lokaalsel ja kutseühingu tasandil.

Projektis osalevate riikide raamatukogude hetkeseisust.

Barbro Thomas (Rootsi): Veel mõned aastad tagasi võtsime enesestmõistetavusena, et Rootsi rahvaraamatukogud on maailma parimad või vähemalt esikümne hulgas. Enesega rahulolu pole aga kunagi arengu stiimuliks. Püsima jäämiseks ja arenguks peab raamatukogu üha enam harima mitte ainult lugejaid, vaid ka institutsioone, oluline on tõestada poliitikutele raamatukogu ja tasuta rahvaraamatukoguteeninduse vajalikkus. Samas pole raamatukogude prestiiž poliitikute hulgas olnud kunagi nii kõrge kui praegu. Selle säilitamiseks peavad raamatukogud silmapaistvalt hästi töötama, raamatukoguhoidjad aga end harima ja uusi töömeetodeid kasutusele võtma. Rootsi raamatukogunduses on praegu tagasiminekuks, see ei väljendu küll katastroofina, sest raamatukogude arengutase oli enne langust küllalt kõrge. Väikesi raamatukogusid suleti, lahtiolekuaegu lühendati ja raha raamatute ostmiseks vähendati. Kui 80-ndatel aastatel oli Rootsis umbes 2000 rahvaraamatukogu, siis praegu on neid 1200. Tagajärjeks oli laste lugemishuvi vähenemine. Nüüd korraldavad kohalikud omavalitsused projekte lugemishuvi tõstmiseks. Praegu on kõigil raamatukogudel internetiühendus.

Maria José Maura (Portugal): Üks Euroopa vaesemaid riike, 10 miljoni elanikuga Portugal vabanes diktatuurist alles 25 aastat tagasi. Eriti vilets oli olukord kultuuris ja

hariduses. Raamatukogusid oli vähe – need olid kinnise koguga ja vähekasutatavad, rahvaraamatukogud puudusid üldse. UNESCO rahvaraamatukogude manifestile toetudes veendi poliitikuid ja 1987. aastal alustati projektiga, mille eesmärgiks on rahvaraamatukogude süsteemi loomine. Kava näeb ette asutada rahvaraamatukogu Portugali kõigis 278 omavalitsuse haldusalas. Riik toetab rahvaraamatukogude asutamist 50% ulatuses, kui kohalik omavalitsus esitab valitsusele vastava projekti. Seejuures võib projekt sisaldada kulutusi alates maja ehitamisest ja sisustamisest ning kogu muretsemisest kuni spetsialistide palkamiseni. Hiljem avatakse ka harukogud. Kava elluviimine kulgeb aeglaselt, sest ei jätku erialaselt haritud raamatukoguhoidjaid. Raamatukoguhoidja diplomiga saamiseks peab omandama kõrghariduse ja lõpetama vastavad kursused – nii juhtubki, et haritud raamatukoguhoidjad lähevad tööle rahvus-, ülikooli- või erialaraamatukokku ning rahvaraamatukogudesse neid enam ei jätku. Probleemiks on ka üldine harimatus, eriti naiste hulgas, mis aga tänu koolide ja raamatukogude koostööle on viimastel aastatel hakanud veidi leevenduma. Vanematest inimestest ei oska paljud lugeda ega kirjutada – nendele asutatakse rahvaraamatukogude juurde vastavad õpiringid.

Gloria Pérez Salmerón (Hispaania): Badalona on oma 210 000 elanikuga suuruselt kolmas linn Kataloonias. Linn on väga vaene – keskmine sissetulek inimese kohta on 14% väiksem kui mujal Hispaanias. Linnavalitsusega koos on välja töötatud kava linnaraamatukogusüsteemi kujundamiseks kümne aasta jooksul – 1992. aastast alates on avatud kolm uut raamatukoguhoonet, 2000. aasta novembris avatakse neljas, millest peaks kujunema linna keskraamatukogu. Kokku on kolmes raamatukogus 20 töötajat. Lugejaile on raamatukogu avatud kolmel päeval, kokku 35 tundi nädalas. Lugejaid on palju – päevas

külastab raamatukogu 2000 lugejat, laenatakse umbes 600 raamatut. Hispaanias peab raamatukogusid täielikult üleval kohalik omavalitsus (40% rahast saadakse linnavalitsuselt, 60% linnaosa valitsuselt), komplekteerimissummad on väikesed ja raamatukogu kogu kasvab seetõttu aeglaselt – kogus on vaid 0,5 raamatut elaniku kohta. Erilist tähelepanu pööratakse raamatukogude töönaistele, sest naiste haridustase on madal.

Isaiah M. Magagula (Zimbabwe): Bulavajo on riigi suuruselt teine linn. Riigis on 2 rahvusraamatukogu, 8 omavalitsusraamatukogu ja kooliraamatukogud. Esimene rahvaraamatukogu loodi juba 1925. aastal, kuid see teenindas vaid valgeid inglasest kolonisaatoreid. 1940. aastast alates on riik iseseisev. Siis said ka mõned mustad võimaluse omandada kõrgharidus välismaal. Nad hakkasid nõudma raamatukogu ehitamist mustadele ja 1957. aastal see avatigi õlle müügist saadud raha eest. Riigi raamatukogusüsteem ehitati üles Põhjamaade eeskujul, kuigi valitsus raamatukogusid rahaga ei toeta.

Praegugi saadakse raamatuosturaha õlle müügi tuludest, komplekteerimisel aitavad raamatukogusõbrad ja sponsorid, organisatsioon Rahvusvaheline Raamatuabi ning sõpruslinnade raamatukogud. Samuti maksavad lugejad laenamismaksu (näit. lapsed 10 dollarit aastas). Viimase kahe aasta jooksul on võimalik olnud enam komplekteerida, kuid kõigest hoolimata pole suudetud muretseda midagi peale trükitud raamatute ja ajakirjade – puuduvad helikandjad ning arvutid ja elektrooniline info. Raskusi on professionaalsete raamatukoguhoidjate leidmisel, kuigi neid ette valmistavad koolid on olemas. Kõigest hoolimata külastatakse raamatukogusid aktiivselt ja need on avatud üheksa tundi päevas.

Zimbabwe riigis elab kaks hõimu, kumbki oma maakonnas. Hõimude keeled on samuti täiesti erinevad: suulu keeles räägib 75% elanikkonnast, 25% on šonad, kes räägivad ndebele keeles. Riigiametnikuks pürgija peab oskama mõlemat. Kuna Isaiah M. Magagula on endine õpetaja, tutvustas ta ka Zimbabwe haridussüsteemi. Lapsed lähevad kooli viieaastaselt, kohustuslik algharidus antakse 12. eluaastani. 13. eluaastast algab nelja-aastane riigieksamitega lõppev keskaste, mille lõpetab edukalt vaid 20% õpilastest. Neile antakse võimalus minna edasi ülikooli, ülejäänud siirduvad tööle või kutsekooli. Kool on tasuline, tavalised päevakoolid on odavamad, internaatkoolid rikkamate lastele kallimad.

Ene Riet

Ikka võrreldakse oma elu-olu naabrite ja kaugemate rahvastega. Ka raamatuaasta erakordsus kerkib esile just võrdluses teistega. Rahvaks kujunemine on ju otseselt seotud kirjarahvaks saamisega. Meist suuremadki rahvad on ajaloos kaduma läinud, kuna neil ei õnnestunud areneda oma kirjasõnaga rahvaks. Igal eestlasel on põhjust tähistada raamatuaastat. Et kõik eestlased võiksid seda koos ühe aasta piires väärikalt teha, on Eesti Raamatu Aasta Peakomitee kaks aastat teinud pingsalt tööd. Uute ettevõtmiste kaudu saab aga eesti raamat uut jõudu juurde. Friedebert Tuglas on võrrelnud 1935. aastal eesti raamatu sünni kui pisukese oja algust, mis aegade jooksul kasvas suureks ja laiaks kiirevooluliseks jõeks.

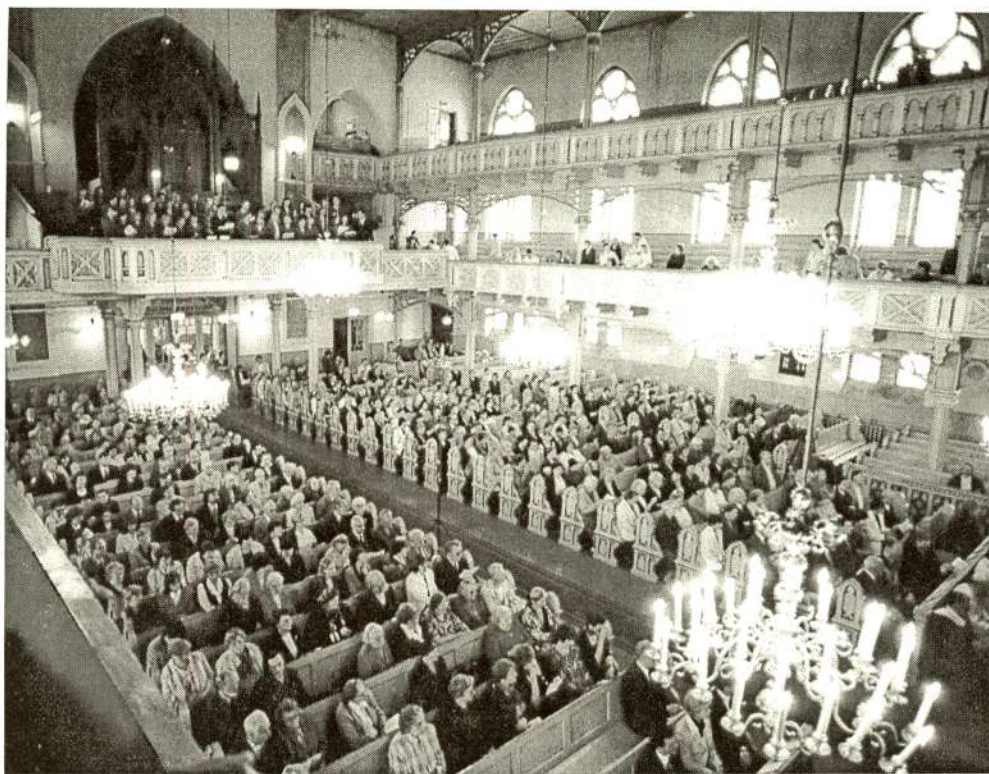
6.-7. aprillil, kaks nädalat enne raamatuaasta ametlikku välja kuulutamist (23. aprill), toimus **raamatuaasta avakonverents "Raamatu osa Eesti arengus"**. Selle igati õnnestunud ürituse eesmärk oli eelnevalt üldsust teavitada, kuidas ja kuhu eestikeelne ja Eestis trükitud raamat oma algusest kuni tänapäevani on jõudnud, ning millist osa on raamat etendanud eri ajalooetappidel.

Ettevalmistused raamatuaasta teaduskonverentsiks kestsid peaaegu aasta. Korraldamise põhiraskus lasus raamatu-uurijate allkomiteel (esinaine Liivi Aarma). Viimastel pingelistel kuudel moodustati konverentsi ettevalmistustoimkond, mille eesotsas olid peakomitee aseesimees Hando Runnel, raamatu-uurijate allkomitee liige Mare Rand ja peakomitee liige Ülo Matjus. Peakomiteed teavitati pidevalt konverentsi ettevalmistuskäigust. Konverentsi ideeliste kandetalade väljatöötamisel, ettekannete teemade valikul ja ühtlustamisel etendasid tähtsat osa Hando Runneli ja Ülo Matjuse mõtted ja ettepanekud.

Konverentsi avapäeval, 6. aprillil jagati osavõtjatele Tartu Ülikooli Raamatukogu teadusosakonna juhataja Urve Tõnnovi pingelise töö viljana koostatud ettekannete teeside kogumikku. Väljaande esilehekülgedel on kirjas avakonverentsi kava. Ettekanded jagunesid temaatiliselt neljaks: 1. Rahvus, riik – ning raamat, 2. Raamatu osa eesti rahva elus riigikaotuse ajal 1940–1991, 3. Raamatu osa rahva valgustamises ja kasvatamises, 4. Raamatuloolased *pro domo sua*.

Konverentsi alguseks oli Tartu Ülikooli Raamatukogu saali kogunenud nii palju osavõtjaid, et kõigile istekohti ei jätkunud ja paljud kohaletulnutest pidid jälgima ettekandeid interneti vahendusel. Esimese teema ettekannete rühma juhatasid Hando Runnel ja Peeter Tulviste. Peaminister Mart Laari hilinemise

tõttu esitas avatekkande Jaan Kross, kes nimetas end humoorikalt peaministri aseaineks. Nii Jaan Krossi vaimukas ja meeleolukas kui ka Mart Laari raamatuloost inspireeritud tekst on avaldatud "Postimehes". Esimesena nimetatud teemal kõnelesid veel eesti raamatu-uurijate *grand old man* Voldemar Müller ("Kirja, trüki ja raamatu osa rahvaste arengus"), kirjanduskriitik ja luuletaja Andres Langemets ("Vabadus ja raamat"), Tartu Ülikooli õppejõud Marju

Raamatuaasta sisseõnnistamine Tartu Peetri kirikus 23. aprillil 2000

Luts ("Seadusekoodeks ja õiguse-raamat") ja sama ülikooli ajaloo-professor Tiit Rosenberg ("Ajaloo raiumisest raamatusse"). Erakordse käsitlusnurga alt tegi ettekande Tallinna Pedagoogikaülikooli professor Mati Hint ("Eestikeelne raamat riikluse eeldusena").

Avapäeva pärastlõunaseid ettekandeid juhatasid professor Mati Hint ja peakomitee liige Tõnu Tender. Kõne all olid viimase viiekümne aasta iseloomulikud nähtused. Aivo Lõhmus kõneles "Hävitustööst raamatu kallal". Kaljo-Olev Veskimägi märgistas teema pealkirjaga "Keelamise viljad", tsenseerimisest ja totaalsetest kontrollist Aksel Tamm "Eesti Raamat": allumine ja vastasseis", Kersti Unt kõneles põrandaalusest kirjandusest "Käsikirjad ei põle – põrandaalune raamat Nõukogude Eestis" ja Anne Valmas ja Aarand Roos pagulaskirjandusest: "Eesti raamat paguluses" ja "Pagulaskirjandus kui missioon". Omaette perioodist "Raamat Eestis aastail 1941–1944" tegi ettekande Ülo Matjus ning okupatsiooniaja koduraamatukogust Peeter Tulviste "Riik raamaturiisulis ehk Eesti haritlase koduraamatukogu nõukogude

ajal". Raamatute tutvustamist ja sellega kaasnenud nähtusi Eesti Raadios meenutas Mari Tarand: "Eesti raamat raadiolaineil".

Konverentsi teise päeva – 7. aprilli esimene pool oli pühendatud raamatu osale meie teadmiste vahendajana ning õppeprotsessi alustena. Paneeli juhatasid emeriitprofessor Mare Lott ja professor Liivi Aarma. Toomas Pauli ettekandes "Vaimuliku raamatu osa eesti rahvuse kujunemises" jäi kõlama, et ajaloolises arengus oli vaimulikul kirjasõnal tähtis koht rahvuse kujunemisel. Mitme sajandi jooksul ei olnudki muud eestikeelset kirjandust kui üksnes vaimulik. Samas meenutas Ea Jansen oma ettekandes "Baltisaksa raamatu tähendus eesti kultuuriloos", et eestikeelne raamat kasvas välja baltisakslaste ja esto-fiilide tegevusest baltisaksa raamatu kõrval. Ilmar Kopso ettekandes "Eesti kooliraamatu autorikonna muutumine 20. sajandil" sisaldus tõdemus, et pika arengu- loo vältel oli väljakujunenud eestikeelne kooliraamat koos oma autorikonnaga. Vello Paatsi pidas oma ettekandes "Maateaduslik raamat, maakaart ja reisiraamat rahva

silmaringi avardamas" rahva silmaringi laiendajaks nii geograafia- kui ka reisiraamatut. Sama funktsiooni on täitnud ka ökoloogiline kirjandus Jaan Eilarti ettekande "Ökoloogia kujunemislugu eesti teaduskirjanduses" põhjal ja teatmekirjandus Vello Tõnso ettekande "Teatmeraamat Eestis – õppetunnid ja ülesanded" järgi. Eestlase tarkusearmastusest rääkis Rein Ruutsoo koostatud ülevaade "Eestikeelne filosoofiaraamat 1918–1940", mille luges ette peakomitee liige Tiit Jänese. Täna on kõigjal maailmas populaarseks saanud spordiraamat ning selleski valdkonnas on eestlastel teistele midagi näidata, nagu nähtus Aune Antoni ülevaatest "Eesti spordiraamat läbi aegade". Tänapäeva kõrgtehnoloogia algus on kajastunud loomulikult tehnikaraamatuis, mis on Eestiski olnud algusest saadik maailmatasemel esindatud – see ilmnes igatahes Vahur Mägi huvitavast ja paeluvast ettekandest "Tehnika ja tehnikaraamat Eestis". Ka pimedate punkt- kirjal põhineval raamatul on Eestis oma koht ja saavutused, seda tõestas Aldo Kals oma ettekandes "Pimedate raamat Eestis".

Päeva teise poole ettekanded olid pühendatud eesti raamatu ajaloolise arengu etappidele. Teema ettekannete rühma juhatasid TÜ professor Ülo Matjus ja dotsent Vello Paatsi. Liivi Aarma ettekandes "Esimese eestikeelse trükise sünnitaustast" olid vaatluse all tollased trükiolud ja võimalused eestikeelse trükise sünniks. Vallo Raun peatus oma ettekandes "Bibliofiilia eile, täna ja homme" kõiksuseks muutunud raamatuarmastusel, mis on raamatu uurimist ja säilitamist eriliselt toetanud. Eesti Vabariigis nägi aastatel 1919–1940 ilmavalgust tähelepanuväärne hulk venekeelset kirjandust. Sergei Issakovi käsitlus "Venekeelne raamat Eestis 1918–1940" keskendus venekeelsete raamatute kirjastamisprobleemidele. Raamatute igavikku kadumise vastu ja rahvusbibliograafia osast eesti raamatu hoidja ja säilitajana kõneles Peeter Olesk ettekandes "Eesti rahvusbibliograafia: saavutusi, kohustusi ja hoiatusi". Avakonverentsi sisuliseks kokkuvõtteks kujunes Mare Loti ettekanne "Eesti raamatulugu: traditsioonid ja väljavaated". Raamatu-aasta edukat edasi liikumist rõhutades lõpetas konverentsi Hando Runnel oma sügavmõttelise luuletuse ja mõtisklusega.

Raamatu-aastat alustati pidulikult 23. aprillil Tartus mitme üritusega. Kell 11 avati Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumis Toomel raamatu-aasta suurnäitus "Eesti raamat 1525–1944". Näituse avamisel osalesid Eesti Raamatu Aasta pat-

roon, president Lennart Meri ja peakomitee esinaine, kultuuriminister Signe Kivi, kes ka näituse avas. Raamatunäitust tutvustas Heino Rääim Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogust. Külastajale trükitud voldikus on antud nii väljapaneku skeem kui ka eksponaatide paiknemine ning jagunemine ajalisel. Samas teavitatakse, et näituse elektronkataloogi võib leida nii Eesti Raamatu Aasta Peakomitee, Tartu Ülikooli Raamatukogu, Eesti Rahvusraamatukogu, Eesti Akadeemilise Raamatukogu ning Eesti Kirjandusmuuseumi koduleheküljel.

Heino Rääime lühitutvustuse järel tänati kõiki, kes suurnäituse ettevalmistamist ja kokkupanemist töö,

jõu ja nõuga abistasid. Eesti Postivalitsuse esindaja andis kultuuriministrile pidulikult üle raamatu-aasta puhul väljalastud postmargi meene.

Eesti Raamatu Aasta pidulik sisseõnnistamine toimus kell 13 Tartu Peetri kirikus. Teenistuses osalesid peapiiskop Jaan Kiivit, praostid Tiit Salumäe ja Joel Luhamets, õpetaja Kalle Mesila, peakomitee aseesimees Hando Runnel, organist Urmas Taniloo ning lastekoor "Maarjalill" dirigent Ave-Maria Silla juhatusel.

Järgnes pidulik avaaktus Vanemuise Kontserdimajas kell 16, kus Signe Kivi esines sisuka kõnega. Raamatu-aasta patroon Lennart Meri oli avanud raamatu-aasta juba

eelmisel päeval, 22. aprillil Eesti Televisioonis. Tartus esitas president oma nägemuse raamatu osast rahvuseks jäämisel. Sisukate päevakohaste ettekannete vahel esinesid kooliõpilastest ettejad ja võimekad noored lauljad Priit Volmer ning Pirjo Püvi. Oma mõtteid ja arvamusi jagasid täis-saalile haridusminister Tõnis Lukas, kirjanik Andres Ehin, kirjandusteadlane Peeter Olesk, Tartu Ülikooli magistrant Kadri Tüür, õpilane Raiko Uri ja akadeemik Peeter Tulviste.

Eesti Raamatu Aasta Peakomitee ja Tartu linnavalitsus korraldasid ka avapäeva vastuvõtu Vanemuise Kontserdimajas, mis lõpetas kauni ja piduliku raamatu-aasta avapäeva.

Liivi Aarma

*Raamatu-aasta patroon Lennart Meri tutvumas suurnäitusega "Eesti raamat 1525–1944" Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumis 23. aprillil 2000, seletusi jagavad koostajad Heino Rääim EKMAR-ist ja Rein Saukas TÜR-ist.
Foto: Teet Malsroos*

LUGEMISRÕÖMUST

Soome Instituut korraldas Eesti Raamatu Aasta puhul 23. märtsil laste- ja noorsookirjanduse seminari "Lugemisrõõm", kus püüti selgitada noore põlvkonna lugemistavasid. Kuulajaterohke kokkusaamise avas proua **Helle Meri**, kes osutas oma sõnavõtus August Kitzbergi näidendile "Libahunt", mille esimene pilt algab eesti dramaturgia kaunima stseeniga – nimelt veerib väike Mann seal, hing täis lugemisrõõmu, vanast lauluraamatust kokku rea "Meie ristiusu viis peatükki".

Ellen Niit esines arupärimisega "Kas laps sünnib lugejaks?", uurides kas see on ilu küsimus või tõsine teaduslik küsimus. Tema jutt oli humoorikas ja tikitud mõnusate kujunditega (*sõnaraamat sumiseb kui mesipuu padja all – kõik sõnad on alles*). Tuntud ja armastatud laste-

kirjanik arvas, et lugemine on meil geenides ja vana vandeseltslast raamatut ei unustata nii lihtsalt.

Soome noorsookirjanik **Kari Levola** arutles oma ettekandes "Nooruse energiad", kuidas suunata noorte energiat, mida on teatavasti nii positiivset kui negatiivset laadi. Esimest on mõistagi palju raskem esile tõsta, aga negatiivne energia (näiteks narkomaania) realiseeritakse kergemini. Tema meelest võib lastekirjandus energiat paremuse poole suunata, sest kuigi meie juurde on tulnud pitsa ja arvuti, pole inimelus tunded muutunud. Naer ja nutt seisavad inimesele sama lähedal kui positiivne ja negatiivne energia. Põhiküsimus seisneb selles, milliseid valikuid lubab ühiskond noortel teha. On selge, et noored ja täiskasvanud naudivad eri kultuure. Ka soomlased ei usu, et

arvuti raamatu tapab!

Koolinõuniku ja õpetaja **Kirsti Mäkineni** ettekanne "Elamus või õpetus" oli eelnevatest didaktilisem. Tema päris, kas 2000. aasta laps on teistsugusem kui olime meie, kes hindame praegu oma lastelaste lugemisharjumusi? Mäkinen puudutas lühidalt ka raamatukogusid, lisades, et vaatamata sellele, et raha saadakse ühtemoodi, on raamatukogud siiski erinevad. Veel peatus esineja Jyväskylä tehtud uuringul laste koduse lugemuse kohta. Selgus, et poiste ja tüdrukute huvid on täiesti teistsugused, pole aga selge, kas ka vanemad on sellega kuidagi seotud. Igal juhul ostavad vanavanemad lastele tunduvalt sagedamini raamatuid kui vanemad ise.

Seminariruumis oli välja pandud **Pirkko-Liisa Surojegini** lasteraamatuillustratsioonide näitus.

Maire Liivamets

Tallinna raekoja keldrisaalis 26. aprillil avatud näituse "Eesti vanimad raamatud Tallinnas" koostajaiks on Eesti Akadeemiline Raamatukogu, Eesti Rahvusraamatukogu ja Tallinna Linnaarhiiv. Näituse tuumiku moodustavad Tallinna trükikojade 17.–18. sajandi eestikeelsed trükised. Ajastu raamatuloolist tausta aitavad luua mitmesugused dokumendid ja esemed nii Eesti suurematest muuseumidest kui erakogudest. Väljapaneku vanimad eksponaadid valgustavad eestikeelse raamatu eellugu – eksponeeritakse eesti keele mälestisi 15.–16. sajandist, mida säilitatakse Tallinna Linnaarhiivi kogudes.

Raamatuaasta näituse ehe on teadaolevalt vanim osaliseltki säilinud eestikeelne raamat – Wanradti-Koelli katekismus. Nüüd juba 465 aasta vanuse väljaande Tallinna Linnaarhiivis säilitatavat 11 lehekülge on laiemal üldsusel varem olnud võimalus näha kahel korral – Eesti esimesel raamatuaastal (1935) ja Tallinna Linnaarhiivi 100. aastapäeva puhul korraldatud näitusel (1983).

Fotol Tallinna Linnaarhiivi direktor Urmas Oolup ning direktori asetäitja ja teadur Lea Kõiv näituse avamisel.

Foto: Teet Malsroos

ERÜ JUHATUS

vaagis oma **11. mai koosolekul** piirkondlike ühenduste võistlusele laekunud rahalise toetuse taotlusi ja avas raamatukogupäevade logo kavandi võistlusele saabu- nud ümbrikud.

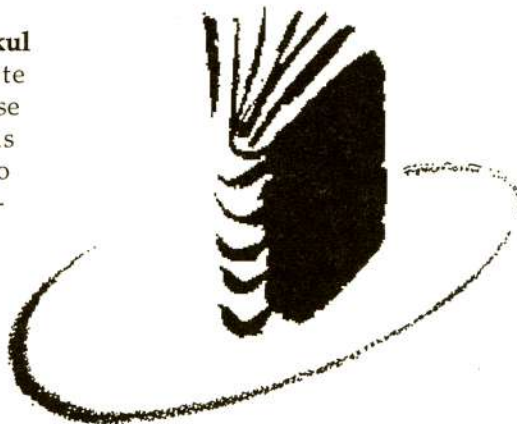
ERÜ piirkondlike ühen- duste võistluse eesmärgiks seati ühistegevuse elavda- mine maakondades. Piir- kondlike ühenduste juhte kutsuti üles esitama taot- lusi. Kahjuks pidi juhatus tõdema, et võistlus ei käivitunud oodatud mahus. Oma üritus- te kava ja raha- taotluse esitas ainult neli varemgi ärksa- malt tegutsenud piir- kondlikku ühen- dust. Juhatus otsus- tas anda – ERÜ Tartumaa Kogule 5300 krooni, Võrumaale 2600 krooni, Põlvamaale 1800 krooni, Jõgevamaale 2600 krooni.

Tähelepanu! Võistlus kestab aasta lõpuni ja kõik piirkondlikud ühendused võivad pretendeerida järgmisel aastal antavale auhin- nale – kuni 10 000 krooni suurusele sõidutoetusele.

* * *

Raamatukogupäevade logo kavandite võistlusele laekus üheksa tingimustele vastavat tööd. Põhielemendina oli kasutatud enamasti mitmes asendis raamatut. Märgusõna “Viljakus” autor oli sümboliks valinud õuna. Rõõmustas, et autorite hulgas oli ka neid, kes ei tööta raamatukogus. Näiteks laekus võistlusele kaks kavandit Adavere põhikooli kunstiringi õpilastelt.

Juhatus (loe: zürrii) tunnistas parimaks **Tiia Eikholmi** (EAR) kavandi (ülemine logo). Ära märgiti **Maarika Tangi** (TÜR) ja Tiia Eikholmi teine võistlustöö (alumine logo).

RAAMATUKOGUPÄEVAD
20.-30. OKTOOBRIINI

RAAMATUKOGUPÄEVAD
20. - 30. oktoobrini

RAAMATU-
KOGU-
PÄEVAD
20.-30.
OKTOOBRIINI

KOOLIRAAMATUKOGUDE SEKTSIOON

23. aprillil alanud Eesti Raamatu Aasta avaüritusena korraldas ERÜ **kooliraamatukoguhoidjate sekt- sioon 7. aprillil RR-is konverentsi “Õpilane ja raamat”**. Lisaks kooli- raamatukoguhoidjatele osalesid seekord ka emakeeleõpetajad, Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse ja rahvaraamatukogude esindajad. ERÜ kooliraamatukoguhoidjate sektsiooni teabepäevad on kuju- nenud juba traditsiooniks ning kogunud aina rohkem osavõtjaid – kokkutulnuid oli 150.

Konverentsi avasõnad ütles **Ülo Tuulik**. Rääkides raamatu tähendusest eesti rahvale, leidis ta, et oleme rahvusena toime tulnud ja nullseisust väljunud, ning selles on oma osa ka meie kirjasõnal. Jälgi- des ja kommenteerides viimaste kümnendite kirjandus- ja kirjasta- miselu ning tuues välja toimunud muutusi ja erijooni, rõõmustas esineja kirjanike poliitkast tagasi- tõmbumise üle, pidades seda kul- tuurieluliseks ja poliitiliseks tasa- kaalustumiseks Eesti ühiskonnas.

Kirjastamise kvaliteeti ja kvanti- teeti vaagides leidis kõneleja, et orienteeruda tänase Eesti trükitoo- dangus on väga raske. Ka kooli- programmid kompavad praegu pimeduses. Ü. Tuulik tõdes, et see, mis lapsele külge jääb, ei sõltu raamatust, vaid õpetajast. Seepärast pani ta kuulajatele südamele: ei maksa muretseda laste lugemise pärast, vaid iseenda lugemise üle.

Ka ERÜ ja Eesti Raamatu Aasta vahendajate allkomitee esimees **Krista Talvi** rõhutas algava raa- matuaasta tähtsust eesti kultuuri- loos. Ta tutvustas lähemalt suure- maid üritusi meie raamatukogudes.

Teine põhiettekandja oli ajakirja “Hea Laps” toimetaja **Leelo Tungal**, kes teeb ajakirja kaudu õpilaste loovuse arendamisel tänu- väärset tööd. L. Tungal nentis, et laps vajab väljaannet, kus tema kirjatöid avaldatakse, seepärast on “Hea Lapse” edasine ilmumine hädavajalik. Ajakirjale kaastööd tehes on õpilasel võimalik tunda, et auhindu ei saa õnneloosina ega millegi tarbimise, vaid tehtud töö eest. Et nimetatud ajakirjas *furby-*

vaimustust ära kasutades lastele sealjuures varjatult ka kahekõnede koostamist ja koomiksitate põmmats-stiilile vastukaaluks saate-lause kasutamist õpetatakse, jääb juba täiskasvanute märgata. Publiku sooja vastuvõtu osaliseks sai Leelo Tungla tutvustatud "Hea Lapse" lugejate koostatud lemmik-kangelaste pingerida, kus kõrvuti olid Lennart Meri ja mootorratturihiired, Batman ja Rooma paavst, Sipsik ja Anne Veski.

Reet Krusten kõneles kokkukulnututele lähedaseks uuema eesti lastekirjanduse. Viimasel viiel aastal ilmunud lastekirjanduse põhjal võib väita, et enamik lastekirjandusest on kirjutatud väike-lastele ja kuni 12-aastastele lugejatele. Noorsooraamatu kirjutamisega on probleeme juba seepärast, et selle autor peab oskama noorele midagi sisendada. Põhjalikku analüüsi lõpetades oli ettekandja sunnitud tõdema: piiride kadumisel on piirid, sest lapse elukogemus pole täiskasvanu elukogemus, ja seetõttu ei saa lapsele soovitada täiskasvanule kirjutatud raamatut.

Detsembris toimunud **üle-eestilise küsitlusest "Õpilane ja raamat"** tegi kokkuvõtte Tallinna Sõle gümnaasiumi raamatukoguhoidja **Bärbel Luhari**. Uuringu eripära seisnes selles, et küsitleti mitte ainult kooliraamatukogu lugejaid, nagu varem, vaid kõiki õpilasi klassis. Ankeedile vastas 199 Eesti põhikooli ja gümnaasiumi 306 klassi 6000 õpilast. Küsitluse tulemused kinnitavad õpilaste ülekoormatust: umbes 50% põhikooli õpilastest jääb õppetööst vaba aega kõigest 3–4 tundi päevas, gümnaasiumis veelgi vähem. Lugemine on vaba aja lemmiktegevusena põhikoolis spordi järel neljandal, gümnaasiumis viiendal kohal. Raamat, mida loetakse, kuulub põhikoolis 50% vastuste puhul nn. kohustusliku kirjanduse hulka. Keskkoolis on see protsent 44. Koju ostetakse seejuures valdavalt perioodikat.

Tingimustes, kus 73% põhikooli ja 75,5% keskkooli õpilastest on kooliraamatukogu lugejad, aga kooliraamatukogule ei eraldata riigieelarvest raha isegi kohustusliku kirjanduse soetamiseks, võib lapse tee raamatuni veelgi

pikeneda. Kodukoha raamatukogu külastatavus on põhikoolis 61,5% ja keskkoolis 71,5%. Õppetööst vabad 3–4 tundi kuluvad teleri vaatamisele (põhikoolis 70%, keskkoolis 80,5%), sõpradega suhtlemisele (vastavalt 68% ja 74%), huviringidele (vastavalt 33% ja 22,5%). Siiski annab raamatukoguhoidjal üht-teist laste lugemuse suurendamiseks ära teha. Küsimusele, kelle soovitusel raamatut loetakse, nimetati esimesena sõpru, teisel kohal oli põhikoolis vanemate, gümnaasiumis õpetajate soovitus. Raamatukoguhoidja on raamatu soovitajana viimasel kohal ehk seetõttu, et ei saa soovitada kirjandust, mida raamatukogus rahapuuduse tõttu ei ole. Ometi ei tohi olukorda halvaks nimetada, sest kui põhikoolis on Sören Olssoni ja Anders Jacobssoni Berti raamatute kõrval endiselt lemmikuteks Oskar Lutsu "Kevade" ja Mark Twaini "Tom Sawyer", gümnaasiumis Charlotte Brontë "Jane Eyre'i" kõrval "Tõde ja õigus" ning "Kevade", siis võiks loota, et õpilase väärtushinnangud on kindlalt paigas. Ometi tekib kahtlus, kas õpilasel jätkub aega, huvi ja motivatsiooni, et lugeda midagi koolis pakutavale ja nõutavale kirjandusele lisaks.

Kokkuvõtte päevast ja kooliraamatukoguhoidjate sektsiooni tegemistest ning edaspidistest plaanidest tegi sektsiooni juhatuse esimees **Ester Sõrmus**.

See, kas raamat jääb õpilasele vaid koolis käsitletavaks teoseks või kultuuriloo võrdkujuks, sõltub täiskasvanutest – kirjanikest, õpetajatest, raamatukoguhoidjatest.

*Vaike Kurel,
Tartu kunstigümnaasiumi
raamatukoguhoidja*

MAARAAMATUKOGUDE SEKTSIOONI

nõupidamine toimus 4. aprillil Raplamaal. Tutvusime ühendatud Hagudi põhikooli- ja rahvaraamatukoguga, Kehtna kõrgema majanduskooli ja Kehtna rahvaraamatukogu tööga. Järgnenud arutelul jagasid oma kogemusi juba ühendatud kooli- ja rahvaraamatukogude raamatukogude

juhatajad Mall Köpp Vastse-Kuuste raamatukogust Põlvamaal ja Taimi Russki Leie, Aita Härm Tänassilma, Elvi Mägi Olustvere raamatukogust Viljandimaalt. Ühiselt jõuti järeldusele, et kooli- ja rahvaraamatukogu ühendamine ei ole reegel, vaid erand, ja sõltub alati konkreetsetest tingimustest. Leiti, et kui omavalitsustel tekib soov kooli- ja rahvaraamatukogu tegevus ühendada, tuleb enne üksikasjalikult kaaluda:

- kas ja kuidas tagatakse mõlema raamatukogu küllaltki erinevate põhiülesannete täitmine (vt. kooliraamatukogude põhimäärus, Rahvaraamatukogu seadus, UNESCO rahvaraamatukogude manifest);

- kas ühendamine on majanduslikult põhjendatud. Ei tohi unustada, et õpperaamatute kogu peaks jääma eraldi, õpilastele tuleb kindlustada vajalikud rühma- ja individuaalse töö kohad, rahvaraamatukogu kohustus on aga arvestada võrdselt kõigi lugejagruppide huve, ka ei tohiks väheneda koosseis ja komplekteerimissumma;

- kui suureks kujunevad täiendavad investeeringud, mis samuti tulenevad kahe raamatukogu eripärast ja asukohast (lisaruumide või ümberehituse vajadus, turvanõuete suurenemine jm.).

Kuna kahe erineva funktsiooniga raamatukogu ühendamine toob lisaks eelmainitule kaasa veel muid probleeme, otsustati nende väljaselgitamiseks ja soovitude andmiseks moodustada eraldi töörühm. Töörühma esimene koosolek toimus 19. aprillil Vastse-Kuuste raamatukogus. Töörühma kuuluvad Mall Köpp Vastse-Kuuste (Põlvamaa), Elvi Mägi Olustvere (Viljandimaa), Hille Väljaotsa Iisaku (Ida-Virumaa), Ester Kerge Pärnu-Jaagupi (Pärnumaa) raamatukogust ja Linda Sarapuu Viljandi Linnaraamatukogust. Töörühm tahab koostatavates soovitudes juhtida tähelepanu komistuskividele, mis eri tüüpi raamatukogude ühendamisel võivad esile kerkida. Just selles küsimuses sobib vanasõna, mis soovitab enne lõikamist kümme korda mõõta.

*Heljo Järvelaid,
maaraamatukogude sektsiooni
juhataja*

ERIALARAAMATUKOGUDE SEKTSIOON

Tänu ERÜ toetusele ja Rahvusraamatukogu ning Hoiuraamatukogu juhtkonna lahkele kaasabile transpordi muretsemisel, teostus **4. mail** kümnekonna **ERÜ erialaraamatukogude sektsiooni** Tallinna liikme külaskäik Tartu kolleegide juurde.

Oma ringkäiku alustasime 1994. aastal Avatud Eesti Fondi toetusel rajatud **Tartu Ülikooli kliinikumi Medinfo Keskusest**, mille juhataja **Keiu Saarniit** andis põhjaliku ülevaate asutuse eesmärkidest ja tegevusvaldkondadest. Et tegemist on väga heal tasemel infokeskusega, hoomasid nii Tallinna rahvas kui ka Tartu erialaraamatukogude esindajad juba lävelt, nähes raamatukogu küllaltki tavatute värvidega interjööri ja lugejate kasutuses olevate arvutihulka. Ainuüksi õppuste ja seminaride läbiviimiseks mõeldud õppeklassis on kaheksa uhiuut arvutit, millele lisanduvad lugemissaalis ja iga töötaja kasutuses olevad arvutid. Enam kui keskuse riistvaralist rikkust ja maitsekalt kujundatud ruume, tuleb aga kiita töötajate kõrget professionaalsust. Külalistele jättis suurepärase mulje Medinfo Keskuse töötajate korraldatav väljaõpe arvutiprogrammide tundmaõppimiseks ja meditsiinialaste andmebaaside kasutamiseks, samuti keskuse koduleheküljel olevad õppematerjalid vastava õppuse juurde, mis on kättesaadavad ainult kursustest osavõtjatele. Praegu kontrollitakse *Microsoft Outlook*'i kursuse osavõtjate teadmisi interneti teel ja seda kavatakse laiendada ka teistele arvutiõppe kursustele. Medinfo Keskuse pakutavad kursused edukalt läbinud meditsiinitöötajad saavad täiendõppe arvestusse mineva tunnistuse.

Medinfo Keskuse kodulehekülg on <http://www.kliinikum.ee/infokeskus>

Tartu Ülikooli Euroopa kolledži (<http://ec.ut.ee>) raamatukogu on mõeldud eelkõige ülikooli tudengitele, euroteaduskonna ja Euroopa kolledži magistrantidele, doktorantidele ja õppejõududele. Raamatukogu juhataja **Heili Kase** rääkis meile kolledži ajaloost,

raamatukogu komplekteerimise põhimõtetest ja koostööst teiste raamatukogudega. Raamatukogus on suurepärase kogu kolledžis õpetatavate erialade ja ainevaldkondade kirjandusest (õigus- ja majandusteadus, politoloogia, avalik haldus, Euroopa Liiduga seonduvad väljaanded). Euroopa kolledži raamatute kataloogiga on võimalik tutvuda Eesti teadusraamatukogude ühises andmebaasis INNOPAC <http://merihobu.utlib.ee>

Ka selle raamatukogu puhul ei saa mainimata jätta julget värvilahendust, mis toob meie varem nii sarnaselt üksluistesse tööruumidesse meeldivat vaheldust. Mõlema raamatukogu külastamise ajal oli näha, et lugejate vähesuse üle need keskused küll kurta ei tohi.

Pärast lõunat käisime **Balti kaitsekolledži** (juhataja **Jaana Ivanov**) ja **kaitseväe ühendatud õppeasutuste raamatukogus** (juhataja **Asta Liivak**). Nimetatud raamatukogud tegutsevad esimest aastat ja lugejad on valdavalt oma õppeasutuse kursandid ja õppejõud, kuid raamatukogu võivad kasutada ka teised huvilised. Balti kaitsekolledži raamatukogu on komplekteeritud täielikult teiste maade annetustest, ja kuna õppetöö toimub inglise keeles, siis on ka kirjandus valdavalt ingliskeelne. Mõlemad raamatukogud on end Riia mäelt all-linna poole avanemises suurepärase vaatega ruumides hästi sisse seadnud, nii et edaspidi võivad töötajad pühenduda rohkem professionaalsuse tõstmisele.

* * *

KOOLITUSE TOIMKONNA TÖÖKOOSOLEK PEETI 9. mail

Rahvusraamatukogus.

Koosoleku päevakorras oli kutseeksami programmi arutelu, kaugkoolituse töögrupi moodustamine ja 15. novembril Viljandis toimuva seminari "Raamatukoguhoidja – 21. sajandi elukutse" ettekanded.

18. veebruaril toimunud koosolekul algatas koolituse toimkond raamatukoguhoidjate **kutseeksami programmi** kaasajastamise mõtte. Otsustati, et otstarbekas on kutseeksami programm üles ehitada

moodulitena, mille sisu määratleb vastava valdkonna õppejõududest ja raamatukogutöötajatest moodustatud komisjon.

Komisjonide töö tulemusena valmisid programmid järgmistele moodulitele:

Raamatukogunduse ja informatsiooninduse alused.

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kasutamine raamatukogudes.

Kogude kujundamine, kirjeldamine ja säilitamine.

Kogude ja informatsiooni kättesaadavaks tegemine.

Raamatu, bibliograafia ja raamatukogunduse ajalugu.

Koosolek otsustas, et pärast vajalike täienduste tegemist edastatakse kutseeksami programmi uuendused Kultuuriministeeriumi koolituse nõukogule aruteluks.

Kaugkoolituse teemat on koolituse toimkonnas käsitletud mitmel korral. Samuti on arutatud **kaugkoolituse töögrupi** loomise vajalikkust. 9. mai koosolekul otsustatigi ERÜ juhatusel teha ettepanek kinnitada töörühma esialgses koosseisus Sirje Virkus, Aira Lepik, Toomas Liivamägi, Gerda Koidla, Katrin Gottlob ja Aivi Sepp. Töörühma esimene koosolek toimus 29. mail.

Koolituse toimkonna järgmine kokkusaamine oli 22. mail Tartus koos Kultuuriministeeriumi koolituse nõukoguga.

Aivi Sepp,
koolituse toimkonna juhataja

* * *

14. aprillil 2000. a. esitlesid Kultuuriministeerium, EAR ja ERÜ juhatus ning liigitamise ja märksõnastamise toimkond Eesti Akadeemilise Raamatukogus **UDK LIIGITUSTABELEID**. Esitlust juhtinud ERÜ esimees **Krista Talvi** leidis, et tegemist on tähtsündmusega Eesti raamatukogunduses. UDK on tähtis väljaanne terves maailmas, sest selle järgi liigitab oma kogusid suurem osa raamatukogudest. 1992. aastal alustati ERÜ liigitamise ja märksõnastamise toimkonna koordineerimisel ingliskeelsete keskmiste tabelite tõlkimist. Töö hoogustus eriti pärast seda,

KAHEST BIBLIOGRAAFIAST*

TIINA RITSON

RR

kui 1993. aastal osteti täistabelite uusim arvutiversioon. Tõlkimise ja toimetamisega oli nende aastate jooksul hõivatud 39 raamatukoguhoidjat 10 raamatukogust ning 114 eksperti. Vahepeal, 1996. aastal, ilmusid Maara Üksti tõlgituna UDK lühitabelid rahvaraamatukogudele. EAR-i direktor **Anne Valmas** rõhutas oma raamatukogu osa UDK tõlkimisel – töötab ju EAR-is kolm asja algatajat (Aili Normak, Arda-Maria Kirsnel ja Marje Aasmets). RR-i peadirektor **Tiiu Valm** pidas ilmunud UDK liigitustabeleid märksõnastiku kõrval meie raamatukogunduse viimase seitsme aasta suurimaks saavutuseks. Ta kahetses vaid, et neli aastat tagasi osteti ainult paberkandjal UDK-tabelite litsents – töö hõlbustamiseks oleks praegu vajalikumad elektroonilised tabelid. Kultuuriministeeriumi kantsler **Margus Allikmaa** arvas, et UDK ilmumisega algab raamatukogude arengus uus etapp, mil õnnestub kogusid paremini avada ka lugeja jaoks. Tabelite maht on aukartustäratav ja muljet avaldab, et selline suur töö võeti ette vabatahtlikult. Esialgu on tabelid kiirkõitjates ja iga raamatukogu peab need panema oma, kergemat kasutamist võimaldavate kaante vahele. Margus Allikmaa vahendusel said Kultuuriministeeriumi tänukirja viis UDK tõlkijat-organisaatorit – Arda-Maria Kirsnel (EAR-i töötlusosakonna vanemraamatukoguhoidja), Maara Üksti (pensionär, töötas RR-is 1999. aasta lõpuni), Aili Normak (EAR-i asedirektor), Marje Aasmets (EAR-i töötlusosakonna süstematiseerimissektori juhataja) ja Jüri Järs (TTÜR-i direktor). Lähemalt rääkis liigitustabelite tõlkimise mõtte tekkest ning töö käigust **Arda-Maria Kirsnel**. (Ülevaade on ilmunud väljaandes "ERÜ aastaraamat 1998", Viljandi 1999, lk. 54–58.) Ekspertide-konsultantide esindajana sõna võtnud tunnustatud keeleteadlane **Rein Kull** nentis, et probleeme tekitas ingliskeelse väljaande võtmine tõlke aluseks, sest eesti keele süsteem on sarnasem saksa keelele, mille vahendusel oleks olnud tunduvalt lihtsam tõlkida.

Ene Riet

1998. ja 1999. a. ilmus kaks olulist personaalbibliograafiat: "**Gustav Suits**" (koos fondinimestikuga, koost. **Küllli Tamkivi** ja **Tiina Koiva** (bibliograafia), **Krista Pisuke** (fondinimestik); toim. **Anne Klaassen**. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 1998) ja "**Juhan Liiv**" (koost. **Osvald Kivi**, **Andres Loorand**, **Ave Pill** ja **Vaike Tosso**; toim. **Anne Klaassen**. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 1999). Bibliograafiaid ühendab üks toimetaja. Mõlemad väljaanded registreerivad sajandi jooksul ilmunud kirjandust, Juhan Liivi puhul on aeg veel pikem – ajaliselt esimene kirje tema bibliograafias on pärit 1881. aastast (Eesti Kirjameeste Seltsist välja astunud: ["Baltlaste Piirikivi" – J. Liivi müstifikatsioon] // Eesti Postimees, 1881, 7. okt.). Koostajad on kogu selle mitmekesise materjali korrektselt kirjeldanud ning järjestanud-struktureerinud.

Oluline erinevus ilmneb valikukriteeriumides: Gustav Suitsu bibliograafias ei registreerita tema kooliõpikutes ilmunud tekstes ja nende viisistusi. Sellele juhitakse tähelepanu sissejuhatuses. Juhan Liivi bibliograafias moodustavad samalaadsed publikatsioonid alapeatükkides "Tööd ajakirjanduses, õpikutes, kogumikes" ning "Juhan Liivi luule muusikas" mahuka osa. See-eest on G. Suitsu bibliograafias avaldatud (esmakordselt eesti personaalbibliograafia senises koos-

tamisloos) Eesti Kultuuriloolises Arhiivis asuv kirjaniku käsikirjalise kogu nimestik. Oluliselt aitaavad bibliograafiaid avada registrid. Eriti tahaks tänada J. Liivi bibliograafia koostajaid viisistatud luuletuste registri eest, on ju J. Liivi loomingut eesti muusikas ulatuslikult kasutatud.

Gustav Suitsu bibliograafiast on koostajad välja jätnud programmilise artikli "**Noorte püüded**" albumist "**Noor Eesti**" I (1905), mis sisaldab ka paljutsiteeritud üleskutset "Olgem eestlased, aga saagem ka euro[o]plasteks". Kirjanduslugudes on selle autorina nimetatud siiski G. Suitsu, ehkki kogumikus on artikli allkirjaks märgitud "Noor Eesti" toim. /1/

Juhan Liivi bibliograafia koostajate hulgast leiame ka eesti eriala-bibliograafia suurkuju Osvald Kivi nime, kelle põhjalikkus on muutunud legendiks. Vähesed täiendused ja parandused puudutavad peamiselt alajaotust "Juhan Liiv ja teater":

1.1. Dramatiseeringud.

Ehkki käsikirjalised näidendid jäävad traditsiooniliselt bibliografiast välja, lisaksin kultuuriloolise faktina andmed ühe käsikirjalise näidendi kohta, mis asub Peterburi linnavalitsuse kultuurikomitee teatriraamatukogus (endises A. Lunatšarski nim. Riiklikus Teatriraamatukogus, andmed asutuse uue nime kohta pärinevad 1997. aastast):

* Vaata ka: Sergei Issakov. Ühest bibliograafiast, kuid mitte üksnes sellest // Keel ja Kirjandus (1999) nr. 4, lk. 263–268; Aarne Vinkel. Seda tooja toob, mis looja loob // Looming (1999) nr. 6, lk. 941–945. Gustav Suitsu bibliograafiast lk. 945.

1. Eesti kirjanduse ajalugu. 3. kd. Tallinn: Eesti Raamat, 1969, lk. 60–61.

Vari : näitlik pilt rahva elust 6 vaatuses / Juhan Liivi jutustuse järgi C. Schoberg. S. l., s. a. 126 lk. Lavatsensuuri luba näidendi esitamiseks kannab kuupäeva 4. märts 1904. /2/

1.2. Lavastused.

Vari (1980)

Juurde: Андреев В. "Из правды окончательную правду" // Молодежь Эстонии (1981) 23 мая.

Спектакли театра "Угала" в парке-музее : [Рокка-аль-Маре : "Игра в оборотня" О. и Я. Тооминга и "Тень" Ю. Лийва] // Вечерний Таллин (1981) 4 июня. /3/

Lisaksin juurde veel laulu- ja luulekava "**Vaikusse valgusse puhtusse minna**".

Lavastus, luuletused, lauluviisid: Urmas Alender.

Laulutekstitid: Juhan Viiding, Hando Runnel, Urmas Alender, Viivi Luik, Heiti Talvik ja Juhan Liiv.

Esiatendus Eesti NSV Riiklikus Nukuteatris 26. okt. 1980. /4/

Heinsalu, Rein. Minna, jah, aga ikkagi – kuhu // Sirp ja Vasar (1980) 25. juuli, lk. 11. /5/

Juhan Liiv esineb tegelasena Rein Põdra näidendis "Kanarbik":

Pöder, Rein. Kanarbik : näidend 1 vaat., 2 pildis // Pöder, Rein. Armastuse hääl. Tallinn : Eesti Raamat, 1996, lk. 179–215. Näidend lavastati 1999. a. Rakvere Teatris.

Avamata jäänud pseudonüümi Poor Yorick kasutas Paul-Eerik Rummo aastatel 1967–1968 "Nooruses" ilmunud "Kirjanduslike kihhermetes". /6/

Kohati segavad trükivead, näiteks on Leo Villandist saanud nimeloendis Villard. Kuid see ei kahanda nii mahuka töö väärtust.

Paljudest Juhan Liivile pühendatud luuletustest on mällu sööbinud Gustav Suitsu "Käkimäe kägu" ja Paul-Eerik Rummo "Ikka Liivist mõteldes". Need kolm luuletajat on ehk enim mõjutanud eesti 20. sajandi luulet. G. Suitsu ja J. Liivi kohta on nüüd personaalbibliograafiaid olemas. Millal me jõuame P.-E. Rummo bibliograafia koostamiseni? Personaalbibliograafia avaldamisvormegi on juurde tulnud. Hiljaaegu valmis tõlkijale Rein Sepale (1921–1995) pühendatud kodulehekül, mis sisaldab ka Anneli Sepa koostatud bibliograafia. /7/ Selleski on ära toodud käsikirjalised materjalid Eesti Kultuuri-loomisest Arhiivist.

2. Eestikeelsete näidendite tsenseeritud eksemplaride kogu A. Lunatšarski nim. Riiklikus Teatriramatukogus. 1990, lk. 124. Käsikiri asub Teatri- ja Muusikamuuseumi raamatukogus, koopia Eesti Rahvusraamatukogu teatri- ja filmiinfo sektoris.

3. Eesti teatribibliograafia 1981. Tallinn : Eesti Rahvusraamatukogu; Eesti Teatrilii, 1989, lk. 91, 88.

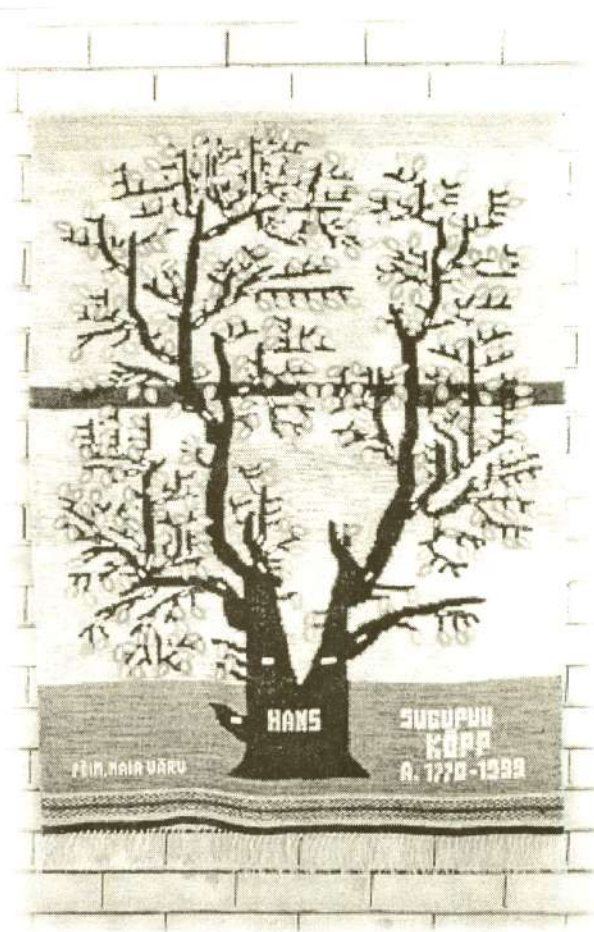
4. Teatrimärkmik 1980. Tallinn : Eesti Raamat, 1983, lk. 354.

5. Eesti teatribibliograafia 1980. Tallinn : Eesti Rahvusraamatukogu ; Eesti Teatrilii, 1989, lk. 68.

6. Eesti kirjanduse ajalugu. 5. kd., 2. rmt. Tallinn : Eesti Raamat, 1991, lk. 416.

7. http://my.tele2.ee/rein_sepp/

EESTI SUGUVÕSAUURIJAD EAR-is

Sugupuu tekstiilis. Kõppude põlvnemine Maia Värvõ teostuses.

Märtsikuuks võis Eesti Akadeemilises Raamatukogus Eesti Genealoogia Seltsi 10. juubeliaasta ürituste sarjas vaadata suurnäitust "**Suguvõsad Eestis**".

Esmakordselt oli võimalus kõigil, kel soov ja huvi oma juurte uurimiseks, saada ülevaade suguvõsa-uuringutest kogu Eesti ulatuses ning ka päris konkreetset abi ja juhendamist.

Eesti Genealoogia Selts, kes peab oma ülesandeks taastada eesti rahva mälu põlvkondadevahelise järjepidevuse säilitamise vajadus ning koondada ja suunata oma põlvnemise, päritolu ja sugukonna uurimisest huvitunuid, loeb end 1931 asutatud Eesti Eugeneika ja Genealoogia Seltsi õigusjärglaseks. Ehkki 1940. aasta riigipöörde järel selts likvideeriti, hakkas sõjajärgseil aastail suguvõsade uurimine taastuma. Otsides oma esivanemate seotust Eesti eri paikade ja kultuuriga, kujunes genealoogide tegevusest nõukogude perioodil üks peamisi tugipunkte rahvusliku identiteedi säilitamisel.

Selts taasasutati 50-liikmelisena aastal 1990, praegu kuulub seltsi Tallinnas, Tartus, Viljandis, Pärnus ja Võrus tegutsevatesse osakondadesse üle 230 liikme. Genealoogilisteks uuringuteks on loodud andmepank

ja raamatukogu, korraldatud uuri-
jate väljaõppekursusi ja suvepäevi,
rajatud sidemed Rootsi, baltisaksa
ja Soome vastavate seltsidega,
koostöös on peetud teaduslikke
seminare.

EGS on töötanud välja genealoo-
gia kui eesti rahvuskultuuri ühe
suuna arendamisprogrammi, ees-
märgiga viia see Põhjamaade tase-
mele. Seal toetatakse suguvõsa
uuringuid riigieelarvest ning koha-
likes raamatukogudes, arhiivides ja
muuseumides on tehtud kõigile
kättesaadavaks kirikute personaal-
ja meetrikaraamatute koopiad.
Kuna EGS-ga liitumata suguvõsa-
uurimisest huvitatuid on tuhan-
deid, näeb programm ette viia
suguvõsaurimine piirkondlike
koolide, raamatukogude ja küla-
seltside tasandile.

Väljapanek EAR-is, mille raa-
matukogupoolne koostaja oli EGS-i
liige vanembibliograaf Helje-Laine
Kannik, andis seni passiivselt huvi-
tunutele kahtlemata impulsi oma
põlvnemise uurimiseks ja sugu-
võsalise kuuluvuse määratlemi-
seks. Seltsi liikmed andsid näituse
juures iga päev konsultatsioone
ning huvi ei vaibunud kuni näituse
sulgemiseni.

Sirje Lauring Vaska

29. märtsil 2000. a. toimus
Tallinna Pedagoogikaülikooli
aulas **infoteaduste osakonna** semi-
nar "RAAMATUKOGU ROLL
UUES ÕPIKESKKONNAS".

Seminari avas prorektor **Peeter Normak**, kes tõdes, et trükisõna on
tänapäeval üks olulisemaid kul-
tuuri järjepidevuse kandjaid ja
arengu eeldus. Tulevikus peab aga
oskama internetis ka "lehte kee-
rata". Sealt info otsimine on tundu-
valt keerulisem kui raamatute lehit-
semine ja siin on oluline osa
raamatukoguhoidjail, kes vajaliku
välja otsivad.

Sirje Virkus tutvustas oma esine-
mises "Uus õpikeskkond ja raa-
matukogu" probleemi teoreetilisi
käsitlusi kogu maailmast. Ta selgitas
mõisteid kompetentsusel baseeruv
koolitus (paindlikud õppe-
materjalid, pidev hindamine ja
tagasiside, rühmaõpe), kõrghari-
duskriis (üliõpilaste väljalangevus
on suur, rahvastiku kiire kasv ei
võimalda kõigil soovijail kõrghari-
dust omandada, suureneb lõhe
vaeste ja rikkaste haridusvõimaluste
vahel, tekib õpetajate defitsiit) ja
kaugraamatukogundus (*distance
librarianship*), kus meeskonda kuu-
lub kindlasti ka nõustav raamatu-
koguhoidja. Füüsilise ja virtuaalse
ülikoolilinnaku keskuseks on tule-
vikus raamatukogu, mille töö pare-

maks korraldamiseks peaks raa-
matukogu lahendama küsimused,
kuidas pakkuda kvaliteetseid tee-
nuseid, mis on üldse otstarbekad
raamatukoguteenused ning mida
teha, et muuta raamatukogu kooli-
tussüsteemi (ka elukestva õppe)
võrdväärseks partneriks.

Kavas välja kuulutatud Toomas
Liivamäe asemel esinenud **Ülle
Musta** teema oli "Raamatukogu
rollist ülikoolis". Ta tõestas oma
raamatukogu praktilisest tööst
näiteid tuues, et ülikooliraamatu-
kogult oodatakse õppe- ja teadus-
töö tagamist kompetentse infotee-
nindusega ning raamatukogu osa
info vahendamisel üha suureneb.

Gerda Koidla arvas oma ette-
kandes "Raamatukoguhoidja roll
infokasutaja koolitajana", et eelkõige
on oluline töötajate endi täiendus-
koolitus, et nad oskaksid ja suu-
daksid infokasutajat õigesti suu-
nata õppima ja töötama elektroonili-
ses keskkonnas. Ta rääkis pikemalt
TTÜR-i töötajate osalemisest kaug-
koolituskursustel DEDICATE (vt.
ka RK 1999, nr. 6, lk. 18–19).

Krista Talvi andis ülevaate 1999.
aasta kevadel läbi viidud raamatu-
koguhoidjate täienduskoolitus-
vajaduse ankeedi tulemustest ("Eesti
Raamatukoguhoidjate Ühingu roll
uue õpikeskkonna arendamisel").
Ta arvas, et raamatukoguhoidjal on

K i r j a s t u s S E & J S

Kirjastuselt SE&JS ilmub
ühe 20. sajandi suurema
eesti helilooja Eduard Tubina
95. sünniaastapäevaks
tänavu 19. juunil
tema poja Eino Tubina
autobiograafiline raamat

TEISAL

272 lk, üle 70 foto.
Hind käibemaksuta 120.- kr.

Ajakirjanikuharidusega
Eino Tubin kirjutab haaravalt
enda elust Rootsis ja Türgis,
kuid suurema osa raamatust
pühendab isale ja oludele,
milles sündisid paljud
eesti muusika tähtteosed.

Maikuu ilmumus meilt seni mahukaim (ligi 900 lk) Eesti lähiajalugu käsitlev raamat

TEINE EESTI. Eesti iseseisvuse taassünd 1986-1991

Lisaks tekstile pikad intervjuud tollaste poliitilise elu võtmeisikutega, nimeregistris 1421 nime.
Hind käibemaksuta 130.- kr.

Raamatuid saab tellida kirjastusest telefonil 660 1894 (Elle Veermäe)

kaks täiesti võrdväärsed rolli – ta on nii õppija kui koolitaja.

Seminar lõppes TPÜ infoteaduste osakonna õppejõudude teadustöök ning väiksemate seminaride läbiviimiseks mõeldud uute, mugavate ning kenasti kujundatud ruumide tutvustamisega.

Ene Riet

KÄÄRIKU TALVEKOOL

27. ja 28. märtsil toimus Kääriku ELNET Konsortsiumi talvekool.

INNOPAC-i sektsiooni **kataloogimise osa** juhatas allkirjutanu. **Signe Pärt** EAR-ist andis ülevaate artiklite andmebaasi laadimisest Tartu ja Tallinna vahel. Lepiti kokku, et laadimised toimuvad edaspidi kaks korda kuus, 5. ja 20. kuupäeval. **Külli Moont** TÜR-ist peatus perioodika kataloogimisega seotud probleemidel: jätkväljannete kataloogimine, perioodika ühtluspealkirjad, pealkirja muutused. **Sirje Nilbe** selgitas olukorda, mis on tekkinud erinevate märksõnastike kasutamise Tartus ja Tallinnas. Samuti informeeris ta uute märksõnade lisamise korrast Eesti üldisesse märksõnastikku. Lihtsustamiseks kataloogimist on Rahvusraamatukogul ja teistel ELNET Konsortsiumi raamatukogudel plaan hakata üha suuremas ulatuses rakendama kopeerkataloogimist. Käärikul otsustati sel eesmärgil luua konsortsiumi juurde töörühm, mis hakkab välja selgitama kopeerkataloogimise võimalusi ja tingimusi.

Kataloogijad kogunesid ka järgmisel päeval, et veel arutada mitmeid ühtlustamist vajavaid küsimusi.

Põhjalikumalt vaatluse all olnud **laenutamise** probleemide arutelu juhatas **Ülo Treikelder**. Oma kogemustest INNOPAC-iga andsid ülevaate **Heli Kuusik** RR-i laenuosakonnast ja **Ülo Treikelder** TÜR-ist. Peasjalikult keskendati lugeja-andmebaasidega seonduvale, kogudest tellimisele, perioodika üksiknumbrite laenutusele.

Lisaks eelnimetatud teemadele käsitleti **Riin Oloneni** juhtimisel INNOPAC-i sektsioonis ka *varia* alla kuuluvaid küsimusi. INNOPAC-i koolituse korraldamise asjus said sõna kõikide raamatukogude esindajad. Riin Olonen ja Ülo

Treikelder andsid ülevaate tõlkimise hetkeseisust, üleminekust programmilts *Netterm* programmile *Teraterm*, andmebaaside laadimistest, beeta-testimistest.

Jätakuvalt oli kõne all ELNET Konsortsiumi kodulehekülj, selle sisu ja vorm.

Kääriku talvekooliks nimetatud üritus väärts oma nime. Sealt sai huvipakkuvat informatsiooni ning sportlikumad võisid suusatades nautida viimaseid talverõõme.

Janne Andresoo

Kääriku seminari **II sektsioonis käsitleti** esimesel tööpäeval **raamatukogude tegevuse kvaliteedi analüüsimise meetodeid**. **Aira Lepik** andis ülevaate raamatukogu näitarvude võrdluse meetodist (*benchmarking*), **Anu Nuut** esitas hulga graafikuid, milles võrreldi Eesti teadusraamatukogude statistilisi näitarve. Seejärel toimus rühmatöö, milles osalejad harjutasid raamatukogude tegevuse hindamist *Servqual*-meetodi abil (*service + quality*). Päeva lõpus toimus diskussioon raamatukogude võrdlemise võimalikkusest ja näitarvude valikust. Kokkuvõttes tõdeti, et võrdlev analüüs on vajalik, kuid peab olema väga ettevaatlik näitarvude ja võrreldavate objektide valikul. Teise päeva teemadeks olid **raamatukogude ja konsortsiumi vahelised suhted, tööjaotus ja vastutus-alad**. Otsustati luua töörühm, kes töötab välja ühised seisukohad raamatukogude ja konsortsiumi vaheliste tarkvara ja andmebaaside kasutamise lepingute sõlmimiseks.

Mihkel Reial

ATP Tarkvara korraldas 23.–24. märtsini **seminari "Raamatukogude automatiseerimine. Projektide koostamine"**. Seminar algas Tallinnas ATP Tarkvara tehnikaspetsialisti **Hanno Mosovi** lühikäiguga Internetist (lühitutvustus, ajalugu, kasutusvõimalused, veebisirvijs). Usun, et enamikule osalejaist oli kuuldu tuttav ning tundub, et see loeng oligi mõeldud rohkem ükshaaval saabuvate osavõtjate ajatäiteks tähtsama osa alguseni Soomes ja laeva "Finnjet" konverentsisaalis. Enam huvi pakkus juba laeval kuuldu ülevaate Eesti

fondidest jm. asutustest, kust raamatukogule vajadusel rahalist toetust küsida. Eesti Harrastusteatri Liidu esimees **Jaan Urvet** õpetas üksikasjalikult, mida kust küsida, kuidas täita pabereid, mis kuupäevadel ja kuhu dokumente esitada, kellega ja millal teha lobitööd, kuidas esitada aruandeid raha kulutamise kohta. Päev lõppes meeldejääva "Traviata" etendusega Soome Rahvusoperis.

Seminari teine päev kulus Akateeminen Tietopalvelu ATP Oy õppeklassis ja Aura raamatukogus – teemaks **raamatukogutarkvara Origo** nii teoorias kui praktikas. ATP õppeklassis tutvustasid *Origo*'t firma müügipealik **Hannu Peltonen** ja Eestiga suhtlev **Esa Poikonen**. 1987. aastal asutatud mitmemiljonilise käibega (1998/99 aastal 7 miljonit Soome marka) Akateeminen Tietopalvelu ATP Oy on Soome firma, kelle 20 töötajast on enamik programmeerijad. Praegu on tähtsaimaks tööks raamatukogutarkvara *Origo* müügiletoomine. Tegeldakse veel tarkvaraga *Kirjasto 3000* ja *WEB-raamatukogu*, ning müügiesinduse ja kasutajakoolituse ning -konsultatsioonidega. Lähiajal peaks klienditugi hakkama toimima ka interneti kaudu.

Akateeminen Tietopalvelu ATP Oy toodetud tarkvara kasutab Soomes 136 linna- ja kooliraamatukogu. Külaskäigul **Aura raamatukogusse** nägime oma silmaga, kuidas *Origo* töötab. Aura vallas on 3316 elanikku. Raamatukogu juhataja **Ulla-Maija Maunu** sõnul on raamatukogu populaarne – iga lugeja laenab sealt keskmiselt 27 teavikut aastas, samal ajal kui Soome keskmine on 20. Kogus on 27 000 raamatut, 500 CD-d ja 500 videofilm. *Origo*'t kasutavad nad pool aastat ja võivad väita, et olemasolevad moodulid (kataloogimine, laenus) töötavad hästi. Raamatukoguhoidjaile meeldis võimalus saada järjekorraga raamatu ootaja mobiiltelefonile teade raamatu saabumise kohta ning teha minikaameraga uuest lugejast kohe elektrooniline pilt, mis tuleb ekraanile lugeja igal raamatukoguskäigul – nii ei saa keegi laenata raamatukogust võõra lugejakaardiga. Kaamerat saab kasutada ka raamatukoguürituste elektrooniliseks jäädvustamiseks.

Ene Riet

1. aprillil toimus Rahvusooperi Estonia valges saalis eesti algupärase lastekirjanduse nüüd traditsioonilise **Nukitsa konkursi** pidulik lõpetamine.

Tavakohaselt pälvisid valitud lemmikirjanik ja -kunstnik pronksist Nukitsa. Seekord kaasnes auhinnaga rahaline preemia – tänu Kultuurkapitalile ja Eesti Lastekirjanduse Teabekeskusele said selle kolm esimest kirjanikku ja kunstnikku.

Laste hinnanguid kogutakse peamiselt raamatukogude abiga. Huvi asja vastu on aasta-aastalt kasvanud – tänavu oli 7617 hääletajat. Kõige enam hääli (926) saabus seekord Lääne-Virumaalt, väga tublid olid ka Hiiumaa ning Pärnu, Rapla, Jõgeva ja Võru maakonna lapsed.

Viiendal Nukitsa konkursil osales 56 kirjanikutööd ja 73 kunstnikutööd (viimaste seas ka tõlkeraamatute ja kordustrükkide uued pildid) aastatest 1998–1999. Seni on Nukitsa kirjaniku-auhinna pälvinud Voldemar Miller (1992), Henno Käo (1994), Edgar Valter (1996) ja Ene-Maris Tali (1998), ning kunstniku-auhinna Piret Niinepuu (1992), Ulvi Kuusk (1994), Edgar Valter (1996) ja Tarmo Tali (1998).

Viienda Nukitsa konkursil olid

edukamad lastekirjanikud:

I koht ehk Nukitsa konkursi võitja – 5000 krooni

Ira Lember “Musta Kaarna küüsis” (557 häält)

II koht – 3000 krooni

Edgar Valter “Pintselsabad” (553 häält)

III koht – 2000 krooni

Artur Jurin “Kõiges on süüdi Kotu” (435 häält)

Edukamad raamatukunstnikud:

I koht ehk Nukitsa konkursi võitja – 5000 krooni

Edgar Valter pildid oma raamatule “Pintselsabad” (518 häält)

II koht – 3000 krooni

Edgar Valter pildid oma raamatule “Metsa pühapäev” (450 häält)

III koht – 2000 krooni

Raivo Tihanov Pildid Arno Kaseniidu raamatule “Päikesekell” (409 häält)

*Pintselsaba Nukitsaid üle andmas.
Foto: Rutt Rimmel*

*Mittetulundusühing “Eesti Pere” korraldab igal iseseisvuspäeval Estonia talveaias vastuõutu lasterikastele peredele. Kirjanduslikult on neid õhtuid aidanud sisustada Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus, kellele tänavu ühing andis tehtud töö eest lastekirjanduse säilitamisel üle oma traditsioonilise preemia – tänuteki. Pildil: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse juhataja Anne Rande.
Foto: Teet Malsroos*

VAHEL VÕIB KA NII...

Raamatukogutöö on tõsiste probleemidega tõsine töö. Raamatuvõlglastele mõeldes tuli idee proovida raamatud tagasi saada heatahtlikult ja huumoriga. Tavaliselt on üks raamatute õigeaegselt tagastamata jätmise põhjusi raamatukogu sobimatud lahtiolekuajad. Otsustasimegi vähemalt kord kõigile unustajaile vastu tulla – **avatud uste ööl** võisid nad raamatuid viiviseta hilisööni tagastada. Niisiis avasime **5. mail** raamatukogu tavalisel ajal kell 11.00 ja töötasime kella üheni öösel. Püüdsime muuta olukorra võimalikult pidulikuks: kõlas muusika, pörandat katsid punased vaibad, raamatuvõlglaste pidulaual pakkusime toitvaid (leib), tervislikke (morss) ja meeldejäävaid (maitseainetega ohtralt maitsestatud) toite. Hoolitsime seltskondliku osa eest – kõik võisid osaleda konkursil “Kaaluks panus” (võitja tagastatud raamatud kaalusid 5,1 kilo) ja humoorikas viktoriinis “Kas mäletad veel?”. Näitasime videoprogrammi raamatukogu tööst. Mahakantud raamatuid müüsimise paarikümne sendi või mõne krooni eest – tulu saime 691 krooni. Kõige populaarsem ostetud raamat oli millegipärast “NSVL ajalugu”. Oli ka üks kaotus – keegi pani pihta Karl Marxi eluloo – ja üks pretensioon – miks me ei müü kilekotte raamatute kojuviimiseks.

Mõte, mis alguses tundus uskuamatuna nii iseendile kui kodustele, leidis üle ootuste head vastuvõttu – üritusel osales üle 200 narvalase, paljud tulid sõprade ja perega. Hinnati ürituse originaalsust ja humaansust. Valitses sundimatu ja heatahtlik õhkkond. Üle seitsmekümne raamatuvõlglaste tuli naljaga kaasa (kõige pikem võlg oli 1993. aastast), mõned neist tagastasid raamatud juba päeval.

Meile endilegi mõjus ettevõtmine igapäevase rutiini kõrval värskendavalt. Tore oli, et mingeid intsidente ei esinenud, kuigi olime täiendavad julgeolekumeetmed kasutusse võtnud. Üks Narva Keskraamatukogu ajaloos kõige hilisema (või ehk siiski kõige varasema?) lugeja järel sulgus 6. mail kell 00.40.

Kolleegidele võitluses raamatuvõlglastega mõttelendu soovides

*Ingrid Erilaid,
Narva Keskraamatukogu direktor*

ÕNNITLEME!

Helene Kulpa 90

Viiskümmend aastat Tartus bibliograafina töötanud Helene Kulpa sai 20. mail 90-aastaseks.

Sündinud 1910. a. Moskvas raamatuteadlase Udo-Nestor Ivaski tütre, asunud 1920. a. koos vanematega Eestisse ja omandanud kõrghariduse Tartu Ülikoolis, on Helene Kulpa töötanud alates 1936. a. Tartu Ülikooli Raamatukogus, Eesti Arhiivraamatukogus, oblastiraamatukogus ja O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogus. Ta on koostanud ajaloolast ja kodu-uurimuslikku bibliograafiat, vanemate eesti raamatute ja ajakirjanduse nimestikke, uurinud Oskar Kallase ja Udo Ivaski tegevust.

Helene Kulpa on Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu auliige.

Alati on ta olnud valmis selgitama oma isa Udo Ivaskiga seotud küsimusi.

Jätkugu uutel päevadel jõudu ka kirjatööks oma abikaasast filosoofiauurijast Rudolf Kulpast.

Signe Väljataga 70

Soovime Sulle suure sünnipäeva puhul palju päikest, vähe äikest ning tervist ja jõudu toimetada edasi igas valdkonnas!

Sinu sõbrad ja sugulased Eesti Lastekirjanduse Teabekeskest, lastekirjanduse austajad, loomulikult kogu tutvus-, sõprus-, ja kuulajaskond TPÜ-st, raamatukogudest ja Eesti Raadiost

Kaljo-Olev Veskimägi 70

Õnnitleme 70-nda sünnipäeva puhul ning soovime edu ja järjepidevat astumist raamatukogunduse radadel.

Kolleegid TPÜ infoteaduste osakonnast

SUMMARY

In her article "An Integrated Library System INNOPAC" Riin Olonen, library system manager at the National Library of Estonia reviews the introduction of the integrated library system INNOPAC in Estonia.

Specially for libraries' needs designed large systems are too complex and expensive that it was not and it is not possible to implement such system just in one library in Estonia. Due to the financial situation in Estonian research libraries there has always been a need for co-operation between the libraries. The idea of establishing one common information system for all libraries in Estonia is not very new. Already in 1992 there was a working group at the Estonian Librarians Association, which dealt with the problems of library automation. In 1996 a nonprofit organisation – the ELNET (Estonian Libraries Network) Consortium was established.

For the present the automated library system INNOPAC has been successfully implemented and is used (since 22 October 1998, after almost 1.5 years of testing and training period) in nine research libraries, members of the ELNET Consortium. These libraries are: National Library of Estonia, Estonian Academic Library, Tallinn Technical University Library, Tallinn Pedagogical University Library, Estonian Academy of Arts Library, Estonian Academy of Music Library, Tartu University Library, Archives Library of the Estonian Literary Museum and Estonian Agricultural University Library.

* * *

In his article "Benchmarking for Success" Phillip Ramsdale, Coordinator of the EU project LibEcon, Executive Director of the IPE, UK describes the approach of the concepts of benchmarks and benchmarking. In the March 2000, the National Library of Estonia hosted a seminar on the topic of benchmarking. The purpose of the seminar was to examine how this technique for improving management practices and operational performance could be applied in research libraries of Estonia. The benchmarking is an integral part of defining service standards and an overall scheme of performance measurement, the main elements of which comprise: effectiveness, including accessibility to the library service and the impact the service makes, as well as management and operational efficiency.

The National Library maintains a central database of library statistics which can be better exploited by managers of individual libraries. If the National Library were to provide statistical reports to individual libraries, the process of undertaking simple comparisons would provide a firm basis for appropriate and constructive benchmarking activities.

* * *

Elve-Viit Klement in her article "50 Years Protecting Cultural Heritage" discusses the activities of the department of Book Hygiene and Restoration at Tartu University Library. This department was founded in 1970. For many years the objective of the Department has been to find out the damages of unique documents and their preservation/restoration, as well as to protect Estonian rare books. While the Library was often moving, the workers of the Department had to take part in it, cleaning and disinfecting the books. The problem has also been the protecting the books from external damages (e.g. dust, etc.). The Department has been taking part in native and international projects. Klement speaks about her early work with great affection, she estimates highly the dignified work of conservators and gives a detailed survey of their activities throughout many years. For the present moment the Department of Book Hygiene and Restoration at Tartu University Library has been reorganized.

* * *

Liivi Aarma gives a survey of the undertakings organized to mark the Estonian Book Year. Although the EBY was officially proclaimed on the 23rd of April, the opening conference "The Role of a Book in the Development of Estonia" took place in Tartu on April 6–7. The aim of this conference was to inform the Estonian public on the history of a book in the Estonian language and published in Estonia. The papers of the conference have been completed and published as a collection of abstracts. The papers were divided into four themes:

Nation, state and book

The role of a book in 1940–1991 after losing Estonian's independence

The role of a book in educating and enlightening people

Book history researchers pro domo sua

The Estonian Book Year was inaugurated on the 23rd of April in the History Museum of the University of Tartu with the opening of a grand exhibition "Estonian Book in 1525–1944". The exhibition was opened by the Ministry of Culture Signe Kivi, the consecration was performed in St. Peter's Church in Tartu. The opening ceremony and reception took place in Tartu Vanemuine Concert Hall where young performers recited poems and sang songs.

CONTENTS

- FIRST COLUMN
This Small Great Literature
Rein Veidemann 4
- AUTOMATION
Virtual Library **Mai Põldas 5**
Integrated Library System
INNOPAC **Riin Olonen 9**
Implementing INNOPAC in Reader
Service at Tartu University Library
Mare-Velli Ilus 11
- RESEARCH LIBRARIES
50 Years Protecting Cultural Heritage
Elve-Viit Klement 13
Benchmarking for Success
Phillip Ramsdale 16
- STATISTICS
Survey of the Public Library Informa-
tion System in 1999 **Mall Saul 20**
- RECENT LITERATURE ON
LIBRARIANSHIP **23**
- STATISTICS
Estonian Public Libraries in 1999 **29**
- * * *
Tallinn Pedagogical University
Graduates of Information Science
in 1999 **29**
- CONFERENCES & SEMINARS
What We Take with Us into the
New Millennium **Malle Ermel 30**
Model Library – What Is It?
Ene Riet 32
- ESTONIAN BOOK YEAR **34**
- ESTONIAN LIBRARIANS ASSO-
CIATION CRITICAL REVIEW **38**
About Two Bibliographies
Tiina Ritson 41
- NEWS **42**
Congratulations
Helene Kulpa – 90 **46**
Kaljo Veskimägi – 70 **46**
Signe Väljataga – 70 **46**
- SUMMARY **47**

RK

